

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ความหลากหลายของชนิดพรรณไม้พื้นล่างและการใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่าชุมชน
บ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี

Plant Diversity and Utilization of Undergrowth Plants in Tham Seua
Community Forest, Kaengkrachan District, Phetchaburi Province

นันทน์ภัส สุวรรณสินธุ์

สุวรรณณา ต้วงงาม

สุวพิชญ์ จิตรเกตุ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีการศึกษา 2559
ส่วนหนึ่งของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชในพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

1. ประวัติหมู่บ้าน

บ้านถ้ำเสือ มีมาตั้งแต่เมื่อประมาณ พ.ศ. 2487 พื้นที่เหมาะต่อการเกษตร จึงได้เริ่มตั้งหมู่บ้าน ประมาณ พ.ศ.2517 ตั้งชื่อบ้านท่าน้ำ ต.สองพี่น้อง อ.ท่ายาง ต่อมาเกิดการขยายของชุมชนแยกออกเป็นหมู่บ้านใหม่เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นบ้านถ้ำเสือ ขึ้นกับอำเภอแก่งกระจาน ปัจจุบันมีชาวบ้านอาศัยอยู่ 147 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 589 คน ประชากรส่วนใหญ่ทำการเกษตรและรับจ้าง ประมาณ พ.ศ. 2541 มีโครงการธนาคารต้นไม้ มีโฮมสเตย์โดยการสนับสนุนของ ชกส. โดยมี สุเทพ พิมพ์ศิริ เป็นผู้ริเริ่มโครงการธนาคารต้นไม้ ซึ่งโครงการนี้จะเป็นประโยชน์ระยะยาวต่อลูกหลาน ดีกว่าการทำงานอาชีพเดิมในเมืองหลวง มีไสว แสงสว่าง และพงศา ชูแน้ม ซึ่งทำงานร่วมกันใช้ต้นไม้ที่มีอยู่แล้วที่มีมูลค่าในพื้นที่หมู่บ้าน และปลูกต้นไม้มีค่าทางเศรษฐกิจจนมีพื้นที่ป่าไม่มีค่าทางเศรษฐกิจมากถึง 70% และพบหมู่บ้านในโครงการธนาคารต้นไม้ประมาณ 5,000 ชุมชน ชกส. ได้ให้การสนับสนุนทั้งในด้านเงินทุน การท่องเที่ยว การออม การอาชีพ และการประชาสัมพันธ์ ซึ่งสามารถขอการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ได้มากขึ้น จนได้รับรางวัลกินรี เป็นรางวัลกินรีแรกของเพชรบุรี และของไทยในด้านธนาคารต้นไม้ (โฮมสเตย์บ้านถ้ำเสือ, 2559)

ธนาคารต้นไม้ เริ่มต้นด้วยการปลูกต้นไม้ที่อยู่ในเงาของโครงการเพียง 9 ต้น สามารถเข้าเป็นสมาชิกได้แล้ว แต่ต้องปลูกในพื้นที่ของตัวเอง บางรายปลูกต้นไม้มากถึง 1,000 ต้น การขายต้นไม้ที่ปลูกในโครงการ การจำหน่ายต้นไม้ เช่น ไม้มะฮอกกานี ไม้พะยุง ไม้สัก ราคาแตกต่างกันไป อายุที่ซื้อขายได้ประมาณ 20 ปี คนปลูกอาจจะไม่ได้ใช้ แต่จะกลายเป็นมรดกถึงลูกหลาน ต้นไม้บางชนิด เช่น ไม้สัก เมื่อมีอายุครบจะมีราคาถึง 30,000 บาทต่อต้น ถ้าปลูก 9 ต้น จะเป็นเงินเกือบ 1 แสนบาท ถือว่าเป็นการออมที่ให้ผลตอบแทนสูงมากกว่าการออมรูปแบบอื่น หลายคนปลูกต้นไม้ เมื่อมีคนมาซื้อกลับไม่ขาย เพราะรักในต้นไม้ที่ปลูกขึ้นมากับมือ ต้นไม้ในโครงการธนาคารต้นไม้รอบบริเวณบ้านถ้ำเสือจะมีพิกัด GPS สามารถดูใน Google Map ได้ทุกต้น ธนาคารต้นไม้จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะสร้างความมั่นคงให้เกษตรกรอย่างยั่งยืนได้ในอนาคต สามารถนำไปเป็นหลักประกันเงินกู้ของสถาบันการเงินชุมชนได้ โดยที่เกษตรกรไม่ต้องสูญเสียที่ดินในการกู้ยืมเงิน ชาวบ้านในชุมชนบ้านถ้ำเสือเกิน 80% เป็นสมาชิกโครงการธนาคารต้นไม้ และทำการเกษตรหลายอย่าง ทั้งปลูกไม้มีค่า

ทำสวนผลไม้ และเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

2. ที่ตั้งพื้นที่และอาณาเขต

บ้านถ้ำเสือ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของตัวอำเภอแก่งกระจาน ห่างจากอำเภอแก่งกระจานประมาณ 15 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่ที่ 12 บ้านเขาพระลาย ตำบลแก่งกระจาน

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอท่ายาง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอท่ายาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลสองพี่น้อง

3. ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ในหมู่บ้านมีทรัพยากรป่าไม้ ดิน น้ำ ที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำการเกษตรเป็นอย่างมาก ประชาชนในหมู่บ้านให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเรื่องของการจัดการดูแลป่าไม้ สภาพภูมิอากาศ อากาศหนาวช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคม ฤดูฝนช่วงเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน ส่วนในช่วงเดือนอื่นๆ อากาศจะร้อน และแห้งแล้ง สลับกับฝนตกเล็กน้อย

4. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บ้านถ้ำเสือ เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ดี ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วน เหมาะสำหรับการเกษตร เพราะอยู่ใกล้แม่น้ำเพชรบุรี แหล่งน้ำภายในหมู่บ้านมีแหล่งน้ำผิวดินไว้สำหรับการเกษตร 1 แห่ง คือ แม่น้ำเพชรบุรี ซึ่งมีคุณภาพน้ำเหมาะสมกับการใช้งานเกษตรได้ดี พืชที่มีอยู่ในธรรมชาติ ได้แก่ ไม้ไผ่ ผักหวานป่า เห็ดโคน สัตว์ที่มีอยู่ในธรรมชาติ ได้แก่ นกหัวขวาน นกคุ้ม ปลาไนล ปลาแรด เป็นต้น พืชที่ปลูกในหมู่บ้าน ได้แก่ มะนาว กล้วย มะม่วง สับปะรด และพืชผักสวนครัว สภาพป่าไม้ในพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำเสือเป็นแบบวนเกษตร มีการทำการเกษตรในพื้นที่ป่า เช่น การปลูกพืชเกษตรแซมในพื้นที่ป่าธรรมชาติ การเก็บผลผลิตจากป่ามาใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และการใช้พื้นที่ป่าทำการเพาะปลูกในบางช่วงเวลาสลับกับการปล่อยให้ฟื้นคืนสภาพกลับไปเป็นป่า รวมถึงการสร้างระบบเกษตรให้มีลักษณะเลียนแบบระบบนิเวศป่าธรรมชาติ (เส็งยม สัมพันธ์รักษ์, 2559) จากสภาพป่า

ดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่างในพื้นที่ป่าวนเกษตร ชุมชนบ้านถ้ำเสือ

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

เพื่อทราบชนิด ความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่าง และการใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่า ในป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ

ขอบเขตของโครงการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ได้ทำการสำรวจชนิด โครงสร้างภายนอกของพืชและจำแนกพืช เก็บ ตัวอย่างพืช และ ความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่างและศึกษาการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ

ทฤษฎี สมมุติฐาน (ถ้ามี) และกรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

การสำรวจชนิดและความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่าง ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ มีอะไรบ้าง ซึ่งคาดว่าจะมีชนิดพันธุ์พืชไม่น้อยกว่า 50 ชนิด ทำให้ทราบความหลากหลายของพรรณ พืชทางชีวภาพ และอาจจะมีบางชนิดที่เป็นไม้ท้องถิ่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารระดับชาติ หรือนานาชาติ หรือการเสนอผลงานในที่ ประชุมทั้งในและต่างประเทศ ผลงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่าง ใน พื้นที่ป่าที่มีการใช้ต้นไม้ที่มีอยู่แล้วที่มีมูลค่าในพื้นที่หมู่บ้าน และการปลูกต้นไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ ขึ้นมาแทน จนมีพื้นที่ป่าไม่มีค่าทางเศรษฐกิจ และเป็นหมู่บ้านในโครงการธนาคารต้นไม้ ซึ่งธนาคาร เพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้ให้การสนับสนุนทั้งในด้านเงินทุน การท่องเที่ยว การออม การอาชีพ และการประชาสัมพันธ์ หากมีการส่งเสริมการปลูกพืชที่เป็นพรรณไม้พื้นล่างที่มีประโยชน์ และมีคุณค่าในแถบพื้นที่ที่มีภูมิศาสตร์เหมาะสมในท้องถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่าต่อการนำไปใช้ประโยชน์ใน ระดับเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน

ระยะเวลาที่ทำการวิจัย

เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2558 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2559

สถานที่ทำการวิจัย

ป่าวนเกษตร ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี

นิยามศัพท์

คำจำกัดความ ไม้พื้นล่าง ตั้งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะวิสัยของพรรณไม้ที่พบ และเพื่อไม่ให้สับสนกับลูกไม้กล้าไม้ของไม้ใหญ่ที่พบอยู่มากมายตามพื้นป่าทั่วไป

ไม้พื้นล่าง เป็นพรรณไม้ที่ขึ้นอยู่บนพื้นป่า ในที่นี้หมายรวมทั้งพืชที่ทอดนอนไปกับดิน (Prostrate, Procumbent, Trailing) ไม้เลื้อยเนื้ออ่อน (Herbaceous climber) พืชล้มลุก (Herb) ไม้พุ่ม (Shrub) และไม้ยืนต้น (Tree) ที่โดยทั่วไปแล้วเมื่อโตเต็มที่จะมีความสูงไม่เกิน 3 เมตร โดยไม่รวมถึงลูกไม้ กล้าไม้ของไม้ใหญ่

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหลากหลายทางชีวภาพ

ความหลากหลายทางชีวภาพ หมายถึง องค์กรวมของความหลากหลายของสรรพชีวิตในทุกระดับนับตั้งแต่ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic diversity) ที่มีอยู่ในประชากรธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ที่มีความหลากหลายของชนิด หรือสปีชีส์ (Species diversity) ซึ่งจัดว่าเป็นหน่วยพื้นฐานของวิวัฒนาการและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างเป็นระบบจนเกิดความหลากหลายทางนิเวศวิทยา (Ecological diversity) ที่มีอยู่ทุกภูมิภาคของโลกที่มีความเชื่อมโยงกันเป็นระบบใหญ่ที่เรียกว่า “ชีวมณฑล” (Biosphere) ความหลากหลายในสรรพชีวิตทำให้โลกเรามีสีสันและมีชีวิตชีวาที่ทรงคุณค่าเหนือกว่าดาวเคราะห์ดวงอื่นในระบบสุริยะของเรา (วิสุทธิ ใโป้ไม้, 2538)

พรรณไม้พื้นล่าง

ไม้พื้นล่างส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก เป็นไม้ล้มลุก 1 ปี (Annual) หรือมากกว่า 1 ปี (Perennial) ซึ่งเป็นพรรณไม้ที่ขึ้นอยู่ในเรือนยอดชั้นต่ำสุดของสังคมพืช พืชพื้นล่างที่มีเนื้อไม้ ได้แก่ ไม้ล้มลุก (Herb) ไม้พุ่ม (Shrub) ที่ออกดอกและผลที่มีความสูงไม่เกิน 1.5 เมตร ไม้ที่ขึ้นปกคลุมผิวดิน หรือ พืชที่มีความสูงไม่เกิน 1.5 เมตรรวมถึงไม้เถา (Vine) และพืช พืชกลุ่มเฟิร์น (Ferns) และ พรรณไม้ที่เจริญตามก้นหิน พืชพื้นล่างส่วนมากมักมีอายุไม่น้อยกว่า 1 ปี หรือ เติบโตและตายไปตามฤดูกาล พืชพื้นล่าง (Undergrowth) เป็นพันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ในสภาพนิเวศหนึ่ง (วรลัดต์ แจ่มจำรูญ, 2541) และพืชที่ทอด นอนไปกับดิน (Prostrate, Procumbent, Trailing)

ไม้เลื้อยหรือไม้เถา (Climber) หมายถึง พืชที่ต้องอาศัยสิ่งอื่นเป็นหลักในการพันเสมอ เพราะไม่สามารถทรงตัวได้โดยลำพัง มีการปรับตัวในการรับแสง โดยองค์ประกอบพิเศษต่างๆ ช่วยในการเลื้อยเกาะ ในป่าที่มีไม้ระดับความสูงของเรือนยอด 2 - 3 ชั้น ไม้เลื้อยส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับล่าง มีบางชนิดที่สามารถแผ่คลุมเรือนยอดได้ ลำต้นแผ่ทอดไปได้เรื่อยๆ แต่มีจำนวนใบน้อย ดังนั้น ตามทฤษฎีแล้ว ไม้เลื้อยเหล่านี้จึงสร้างน้ำตาลน้อยกว่าปกติ ส่งผลให้ต้นใช้เวลาานกว่าจะออกดอก หรือมีฤดูกาลในการออกดอก (อฤชร์ พงษ์ไสว, 2541)

ไม้พุ่ม (Shrub) เป็นพืชที่มี เนื้อไม้ ส่วนมากมีอายุหลายปี แตกลำต้นหลายลำต้นโดยจะมีขนาดใกล้เคียงกัน สูงไม่เกิน 6 เมตร มีการแตกกิ่งก้านสาขาในระดับใกล้กับผิวดินทำให้ดูเหมือนกอหรือพุ่ม ไม้พุ่มแต่ละชนิดมีลักษณะแตกต่างกัน ทั้งขนาด ทรงพุ่ม ผิวสัมผัส ลักษณะใบ ลักษณะสีของลำต้น ใบ ดอก แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ไม้พุ่มขนาดใหญ่ ไม้พุ่มขนาดกลาง และไม้พุ่มขนาดเล็ก (อิศรา แพงสี, 2551) ไม้พุ่มที่พบเช่น พันธุ์ไม้วงศ์ปอ และวงศ์ถั่ว เป็นต้น

พืชล้มลุก (Herb) เป็นพืชที่ไม่มีเนื้อไม้ ส่วนมากมีอายุการเจริญเติบโต เพียงปีเดียว (Annual) ซึ่งรวมถึงพืชในกลุ่มที่ทอดนอนไปกับดิน (Prostrate, Procumbent, Trailing) ไม้เลื้อยเนื้ออ่อน (Herbaceous climber) พันธุ์ไม้ที่จัดเป็นพืชล้มลุก เช่น วงศ์แวมยูรา (Scrophulariaceae) วงศ์ทานตะวัน (Asteraceae) วงศ์ผักบุ้ง (Convolvulaceae) และวงศ์ถั่ว (Leguminosae) เป็นต้น พืชล้มลุก บางชนิดสร้างหัวหรือลำต้นไว้ใต้ดินสำหรับสะสมอาหารทำให้มีชีวิตอยู่ได้ข้ามปี โดยเมื่อเข้าสู่ฤดูแล้งจะทิ้งใบหรือใบเหี่ยวแห้งลงเหลือแต่หัวหรือลำต้นใต้ดิน เมื่อเข้าสู่ฤดูฝนจะสามารถเจริญงอกงามได้ต่อไป เช่นพืชในวงศ์กล้วยไม้ (Orchidaceae) และวงศ์ขิงข่า (Zingiberaceae) เป็นต้น

บทบาทของพรรณไม้พื้นล่าง

บทบาทที่มีต่อระบบนิเวศและมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมนั้นมีมากมายหลายประการ สามารถแบ่งออกเป็นหัวข้อต่างๆ ตามประโยชน์และความสำคัญดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้ผลิตในระบบนิเวศ พืชพื้นล่างหลายชนิดโดยเฉพาะพืชล้มลุกในวงศ์หญ้า และ วงศ์กก ถือเป็นผู้ผลิตที่สำคัญ เนื่องจากพืชในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่แล้วเป็นพืชอาหารสำหรับสัตว์กินพืช (Herbivores) อาหารที่สำคัญของแมลงต่างๆ เช่น สาบแร้งสาบกา (*Ageratum conyzoides* L.) กระทกรก (*Passiflora foetida* L.) เป็นต้น หากขาดพืชพื้นล่างในกลุ่มที่เป็นผู้ผลิตแล้วอาจทำให้ ห่วงโซ่อาหาร (Food chain) ในระบบนิเวศมีปัญหาได้และจะส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบนิเวศ (Ecological components) บางส่วนผิดปกติได้

2. ทำหน้าที่เป็นพืชคลุมดินตามที่ลาดชันต่างๆ โดยเฉพาะในป่าผลัดใบหากไม่มีพืชพื้นล่าง วัชพืชรุกรานแล้วจะทำให้ดินสูญเสีย น้ำ จะทำให้สภาพดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ส่งผลกระทบต่อสภาพรวมของสังคมพืชได้ โดยพืชพื้นล่างจะช่วยให้การตรึงไนโตรเจน เช่น รากของพืชพื้นล่าง หลายชนิดในวงศ์ถั่วร่วมกับแบคทีเรียบางกลุ่มโดยเฉพาะแบคทีเรียในสกุล *Rhizobium* สามารถ ตรึงไนโตรเจนในอากาศช่วยเพิ่มความสามารถในการเจริญเติบโตของพืช และความอุดมสมบูรณ์ ให้แก่ดินได้

3. เป็นยาสมุนไพร พันธุ์พืชที่นำมาใช้ประโยชน์ทางด้านสมุนไพรนั้นมักเป็นพืชพื้นล่าง หรือ ไม้เลื้อยเป็นส่วนใหญ่ เช่น กรดน้ำ (*Scoparia dulcis* L.) ใบใช้บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก้ไอ ต้นใช้ แก้ลำไส้อักเสบ แก้ผื่นคัน แก้เหงือกบวม ผลใช้ขับพยาธิไส้เดือน รากขับปัสสาวะ และแก้ปวดศีรษะ สาบเสือ (*Chromolaena odorata* (L.) R.King & H. Robinson) ทั้งต้นใช้เป็นยาฆ่าแมลง

4. เป็นพืชอาหารสำหรับมนุษย์ ทั้งที่ใช้เป็นอาหารได้โดยตรง หรือแปรรูปเป็นอาหาร เช่น กระทกรก (*Passiflora foetida* L.) ผลรับประทานได้ โสนน้อย (*Chamaecrista mimosoides* (L.) Greene) ดอกรับประทานเป็นผัก เป็นต้น

5. มีประโยชน์ในการนำมาปลูกเป็นไม้ประดับได้ เช่น พืชในวงศ์ขิงข่า ดอกสวยงาม และ บางชนิดยังมีกลิ่นหอมอ่อนๆ ส่วนหัว้าชะอำ และบาหย้า สามารถขยายพันธุ์เพื่อพัฒนามาเป็น ไม้ประดับได้ เป็นต้น เฟิร์น และมีประโยชน์ ทางด้านงานหัตถกรรมและเครื่องตกแต่ง เช่น ลิเถ้าใหญ่ (*Lygodium salicifolium* Presl) ลำต้นเหนื่อดินใช้ทำเครื่องจักสานจำพวกกระเป่าถือ กระเป่า สตางค์ หมวก และ หญ้าขัดใบยาว (*Sida acuta* Burm.f.) ทั้งต้นทำไม้กวาด เป็นต้น

วนเกษตร

วนเกษตรให้ความสำคัญกับการปลูกต้นไม้อย่างหลากหลายในพื้นที่ชนบท เพื่อการฟื้นฟูผืนดิน ต้นไม้หลากหลายชนิดมีประโยชน์หลายด้าน ให้ประโยชน์อย่างกว้างขวางต่อสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ยืนต้นสูง ให้ร่มเงา เพื่อเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และกักเก็บน้ำที่ไหลผ่าน ทำให้สัตว์ป่าสามารถมีส่วนร่วมในวัฏจักรของป่าตามธรรมชาติ การทำวนเกษตรต้องดูแลสิ่งที่มีอยู่อย่างเหมาะสม และการเข้าใจ อาศัยหลักการผลิตของป่าตามธรรมชาติ เพื่อใช้ประโยชน์จากระดับความสูงที่แตกต่างกันของต้นไม้ และพืชที่ให้ผลผลิต การเข้าใจความต้องการที่แตกต่างของพืชแต่ละชนิด ช่วยให้เกษตรกรสามารถสร้างสภาวะที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตที่ดีที่สุดของพืชได้ พืชที่ปลูกต้องมีความเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น นอกจากเนื้อไม้แล้วผลผลิตอื่น ๆ ยังเป็นรายได้เพิ่มเติมให้กับชุมชนอีกด้วย (Greenpeace Thailand, 2559) ลักษณะโครงสร้างของพืชในป่าวนเกษตร (Plant community structure) ลักษณะทางแนวตั้ง และแนวราบจากการจัดเรียงตามความสูงของพรรณไม้ชนิดต่าง ๆ เรือนยอดเด่นสูง 30-40 เมตร ได้แก่ ยางนา ตะคร้อ และมะหาด เรือนยอดชั้นรองมีความสูงระหว่าง 20-30 เมตร ได้แก่ คาง สมอติง และสมอติงเป็ด ไม้เรือนยอดชั้นปานกลาง มีความสูงระหว่าง 10-20 เมตร ได้แก่ มะเกลือ มะกา กระพุ่ม กระพี้เขาควาย ตะแบก และชิงชัน ชั้นไม้พุ่ม ไม้ขนาดเล็ก ซึ่งในแต่ละชนิดแต่ละประเทศ หรือแต่ละท้องถิ่น แต่ละจังหวัดแต่ละภาคเรียกชื่อพืชชนิดเดียวกันไม่เหมือนกันเช่น ตะแบก เป็นภาษาทางการ หรือภาษาทางภาคกลาง แต่ทางภาคเหนือเรียก บัวย เป็ย และ เป็ยขาว ภาคใต้เรียก กระแบก เขมรเรียก ตราแบกปรี มาเลเซียเรียก บองอยาม อังกฤษเรียก Bungor แต่ในทางวิชาการหรือสากล (international) ตะแบกมีชื่อวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว คือ *Lagerstroemia calyculata* Kurz เป็นชื่อที่นักอนุกรมวิธานพืช นักพฤกษศาสตร์ ได้ตั้งขึ้นเพื่อเรียกชื่อพืชต่าง ๆ ให้มีความเข้าใจตรงกันในทุกประเทศ หรือทุกท้องถิ่น

การศึกษาสำรวจชนิดของพรรณไม้

การสำรวจพรรณพืชที่มีอยู่ในป่าที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเกษตร อุตสาหกรรม เศรษฐกิจล้วนเกี่ยวข้องกับพันธุ์พืชในแง่ของการนำมาใช้ประโยชน์ด้วยกันทั้งสิ้น บางชนิดถึงขั้นวิกฤตใกล้สูญพันธุ์ ซึ่งเนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์ และเป็นการทำลายระบบนิเวศถิ่นที่อยู่ของพืช เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การขยายบ้านเมือง การสร้างถนนการเปลี่ยนพื้นที่ทำการเกษตร หรือการหวังผลประโยชน์จากชนิดของพืชพันธุ์เกินกำลังการผลิตของธรรมชาติ ซึ่งจำเป็นต้องมีแนวทางในการอนุรักษ์ สามารถกระทำได้โดยการอนุรักษ์พันธุ์พืชในท้องถิ่น หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการรักษาสภาพป่า ให้คงความอุดมสมบูรณ์แบบอุทยาน วนอุทยาน เป็นต้นไป (อุทิศ กุฏอินทร์, 2542)

กมลรัตน์ วงศ์รักษา (2559) ศึกษาความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ยืนต้นมีมูลค่าทางเศรษฐกิจ บริเวณสวนร่มเกล้ากาลพฤกษ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยวางแผนตัวอย่างขนาด 10X10 เมตร จำนวน 16 แปลง เก็บ รวบรวมข้อมูลจำนวนชนิด เส้นรอบวงของไม้ยืนต้น เส้นรอบวงของไม้ยืนต้น จำนวนชนิด วิเคราะห์ความหลากหลาย การกระจายตัว ความหนาแน่น ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ค่าความถี่ ค่าความถี่สัมพัทธ์ และประโยชน์ของพรรณไม้ พบพรรณไม้ยืนต้นทั้งสิ้น 19 วงศ์ 23 ชนิด พบมากที่สุดคือ เต็ง รองลงมา แดง และ พืชขาด ตามลำดับ มีความหนาแน่น เท่ากับ 0.0850 ความถี่เท่ากับ 4.2500 และความเด่น เท่ากับ 352.8031 ใช้ประโยชน์ในการก่อสร้าง เครื่องเรือน และเครื่องมือการเกษตร จำนวน 22 ชนิดคิดเป็นร้อยละ 95.65 เป็นพืชสมุนไพร 5 ชนิด คิดเป็น ร้อยละ 21.74 เป็นเชื้อเพลิงหรือทำฟืน 5 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 21.74

กิตติชัย บุษราคัม (2559) ได้ศึกษาความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ที่ใช้เป็นอาหารบริเวณ สวนร่มเกล้ากาลพฤกษ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้ เก็บตัวอย่าง ไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม และไม้เถา รวบรวมข้อมูล จำนวนชนิด และวิเคราะห์ค่าดัชนีความหลากหลาย พร้อม ทั้งรวบรวมข้อมูลการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้ พบว่า มีพรรณไม้จำนวน 20 วงศ์ รวมทั้งสิ้น 28 ชนิด เป็นไม้ยืนต้น 15 ชนิด ไม้เถา 10 ชนิด และไม้พุ่ม 3 ชนิด มีค่าความหนาแน่น และความหนาแน่น สัมพัทธ์มากที่สุด คือ เถาประสงค์ รองลงมา คัดเค้า พรรณไม้ที่มีความถี่ และความถี่สัมพัทธ์มากที่สุด คือ คัดเค้า รองลงมา เถาประสงค์ และแดง ตามลำดับ การใช้ประโยชน์มี 3 ลักษณะ คือ เป็นผัก มี 15 ชนิด ส่วนของเครื่องปรุงหรือประกอบอาหารมี 9 ชนิด เป็นผลไม้ 13 ชนิด

นันทน์ภัส สุวรรณสินธุ์ และบัญญัติ ศิริธนาวงศ์. (2554). ได้ศึกษาความหลากหลายของไม้พุ่ม ไม้ร้อเลื้อย และไม้เถาเนื้อแข็ง ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านโป่งสลอด จังหวัดเพชรบุรี เพื่อเป็นฐานข้อมูล พรรณพฤกษชาติสำคัญสำหรับการอนุรักษ์ ป่าชุมชนแห่งนี้ในอนาคต โดยเก็บตัวอย่างมาจำแนก และ ตรวจสอบชื่อพืชที่ถูกต้อง โดยตรวจสอบจากเอกสารและเปรียบเทียบกับตัวอย่างพันธุ์ไม้แห้งใน หอพรรณไม้ สำนักหอพรรณไม้กรมอุทยาน แห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช วิเคราะห์องค์ประกอบ พรรณไม้ทางด้านนิเวศวิทยา พบว่า จำแนกพันธุ์พืชได้จำนวน 71 ชนิด 63 สกุล และ 41 วงศ์ โดยเป็น ไม้พุ่ม 19 วงศ์ 34 สกุล 42 ชนิด ไม้ร้อเลื้อย 13 วงศ์ 15 สกุล 15 ชนิดและไม้เถาเนื้อแข็ง 9 วงศ์ 14 สกุล 14 ชนิด ไม้พุ่มที่มีจำนวนต้นมากที่สุดคือ เปล้าน้อย (*Croton sublyratus* Kurz) 834 ต้น หนามเล็บเหยี่ยว (*Ziziphus oenoptia* (L.) Mill.) มีความถี่มากที่สุด ร้อยละ 63 และมะลิวัลย์ (*Jasminum lanceolaria* Roxb.) มีความหนาแน่นมากที่สุดเท่ากับ 6.25 ต้นต่อแปลง มีพืชถิ่นเดียว คือ มะลีสยาม (*Jasminum siamense* Craib) และ นกกระลิงแดง (*Capparis kerrii* Craib)

เทียมหทัย ชูพันธ์ และวิไลลักษณ์ ชุมสโตอินน์ (2557) ได้ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ ของพื้นที่ป่าเป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์นั้นว่ามีความสำคัญ และจำเป็นของพรรณไม้ทั้งไม้ยืนต้น

และไม้พื้นล่างของป่า วนอุทยานภูผาล้อม อำเภอนาดูน จังหวัดเลย ด้วยวิธีการวางแปลงตัวอย่าง ขนาด 20 x 20 เมตร จำนวน 7 แปลง พบพรรณไม้ทั้งสิ้น 37 วงศ์ 57 สกุล 66 ชนิด มีค่าดัชนี ความสำคัญทางนิเวศวิทยามากที่สุด คือ เต็ง (*Shorea obtusa* Wall. ex Blume) เท่ากับ 31.60796 รองลงมา คือ ข่อยหนาม (*Streblus ilicifolius* (Vidal) Corner) เท่ากับ 30.31058 และสมพง (*Tetrameles nudiflora* R. Br.) เท่ากับ 29.10595 ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ความหลากหลายชนิดของ พรรณไม้นี้ดิน และไม้พื้นล่าง พบว่า มีค่าดัชนีความหลากหลายชนิด เท่ากับ 2.88413 และ 2.00709 ค่าความหลากหลายชนิด เท่ากับ 17.88802 และ 7.44163 ส่วนค่าความสม่ำเสมอในการกระจายตัว เท่ากับ 0.73724 และ 0.70841 ตามลำดับ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายลักษณะ ได้แก่ พืชอาหาร ก่อสร้างที่อยู่อาศัย พืชให้สีย้อม พืชสมุนไพร และพืชที่ใช้ในพิธีกรรม

นฤมล กุลศิริศรีตระกูล เพ็ญพร วินัยเรืองฤทธิ์ ปาจริย์ ชูประยูร และสินเดิม คีโต (2556) ได้ศึกษาความหลากหลายของชนิดและการใช้ประโยชน์ของพันธุ์ไม้ในป่าชุมชนบ้านท่าทองแดง ตำบล นาโบสถ์ อำเภอนาดูน จังหวัดตาก โดยเลือกใช้วิธีการเก็บตัวอย่างแบบสุ่ม เก็บตัวอย่างและ รวบรวมข้อมูลโดยการนับชนิดและจำนวนต้นของพันธุ์ไม้ ทำการคำนวณหาค่า ความหนาแน่น ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่ ความถี่สัมพัทธ์ และศึกษาประโยชน์ของพันธุ์ไม้ ผลการวิจัย พบว่า มีจำนวนพันธุ์ไม้ทั้งสิ้น 54 วงศ์ 107 ชนิด พืชที่มีความหนาแน่น ความหนาแน่นสัมพัทธ์ มากที่สุดคือ สัก (0.7344/ตารางเมตร 7.7433) รองลงมาคือ ไม้แดง (0.6875/ตารางเมตร 7.2488) และปอลาย (0.6563/ตารางเมตร 6.9193) ส่วนพืชที่มีความถี่ และความถี่สัมพัทธ์มากที่สุดคือ แดง ปอลาย และกระเซาะ (87.5, 4.96) รองลงมาคือ สัก และตะคร้อ (75, 4.26) ประดู่ และจิวป่า (62.5, 3.55) ส่วนการใช้ประโยชน์ของพันธุ์ไม้นั้น พบว่ามีการใช้เป็นสมุนไพร มากที่สุด 94 ชนิด ใช้เป็นไม้ใช้สอย 62 ชนิด และใช้เป็นอาหาร 47 ชนิด โดยพันธุ์ไม้ส่วนใหญ่ มีการใช้ประโยชน์มากกว่า 1 รูปแบบ

กมลวรรณ เรือนก้อน และฐิติมา บุญมา (2557) ได้ศึกษาความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ของ พืชพื้นล่างและไม้หนุ่มในสวนวนเกษตร พบว่าไม้หนุ่มมีค่าความหลากหลายทางชีวภาพเท่ากับ 1.9 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากในสวนวนเกษตรนี้มีเนื้อที่ไม่มาก และพบไม้หนุ่มเพียง 16 ชนิด จึงทำให้ค่าดัชนีความหลากหลายของไม้หนุ่มอยู่ในระดับน้อย และพืชพื้นล่างที่มีค่าดัชนีความสำคัญ มากที่สุด คือ พลุช้าง เป็นพืชไม้เลื้อยที่มีการเจริญเติบโตได้รวดเร็ว และแพร่ขยายได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งในการสำรวจเป็นช่วงฤดูฝน ดินมีความชุ่มชื้นมากเพียงพอต่อการเจริญเติบโต ในช่วงเดือนกันยายน จะพบพืชล้มลุกเพิ่มขึ้น การใช้ประโยชน์พืชพื้นล่างและไม้หนุ่ม ทั้งหมด 65 ชนิด คือใช้เป็นสมุนไพร มากที่สุด รองลงมาใช้เป็นอาหารและใช้เป็นไม้ใช้สอย โดยใช้เป็นยาสมุนไพรจำนวน 21 ชนิด คิดเป็น

ร้อยละ 34 ใช้เป็นอาหาร จำนวน 8 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 13 และใช้เป็นพืชให้เนื้อไม้ใช้สอยจำนวน 6 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 10 และพบว่าพืชบางชนิดมีการใช้ประโยชน์ได้มากกว่า 1 รูปแบบ

นภภรณ์ สมสะอาด (2553) ได้ศึกษาความหลากหลายชนิดและการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้พุ่มบริเวณสวนร่มเกล้ากาลพฤกษ์ พบว่า พรรณไม้พุ่ม มีจำนวนทั้งสิ้น 5 วงศ์ 7 ชนิด 92 ต้น พรรณไม้พุ่มที่พบมากที่สุดคือ คัดเค้า พบน้อยที่สุดคือ ชี้ตุน มีค่าความหลากหลายชนิดเท่ากับ 1.51 จัดอยู่ในระดับปานกลางและการกระจายตัวเท่ากับ 0.78 จัดอยู่ในระดับค่อนข้างมาก การใช้ประโยชน์ของพรรณไม้ใช้เป็นสมุนไพรในการรักษาโรคและบางชนิดใช้เป็นอาหาร

การประเมินมูลค่าทรัพยากรป่าไม้

ทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วเกิดขึ้นทดแทนหรือรักษาให้คงอยู่ได้ มีประโยชน์ต่อทั้งมนุษย์ พืช สัตว์ และสิ่งมีชีวิต ป่าไม้จึงเป็นหัวใจสำคัญของสิ่งแวดล้อม และเชื่อมโยงกับทรัพยากรด้านอื่นๆ ด้วย เช่น ทรัพยากรดิน น้ำ อากาศ เป็นต้น ดังนั้นการประเมินมูลค่าของทรัพยากรป่าไม้เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการป่าเศรษฐกิจ และป่าอนุรักษ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล และก่อให้เกิดความยั่งยืน ความสำคัญของการประเมินมูลค่าทรัพยากรป่าไม้

1. ทำให้ทราบมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ทั้งหมดของทรัพยากรป่าไม้ เพราะผลผลิตที่ได้จากทรัพยากรป่าไม้บางอย่าง เช่น ไม้ มีราคาตลาด ทำให้สามารถประเมินมูลค่าเป็นตัวเงินได้ง่าย และมีผลผลิตที่ได้จากทรัพยากรป่าไม้จำนวนมาก ที่ไม่สามารถประเมินค่าเป็นตัวเงินได้หรือประเมินได้ยากโดยเฉพาะประโยชน์ทางอ้อมของทรัพยากรป่าไม้เพราะไม่มีราคาตลาด การทราบมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ทั้งหมดของทรัพยากรป่าไม้ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับประชาชนในสังคม หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบใช้ประกอบในการตัดสินใจในการวางแผนการจัดการหรือใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ให้มีประสิทธิภาพ

2. ทำให้ทราบว่าทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด เมื่อคำนึงถึงต้นทุนและประโยชน์ที่ได้รับจากทรัพยากรป่าไม้เพื่อใช้ประกอบในการตัดสินใจ

3. ทำให้ทราบแนวทางในการจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และจัดสรรงบประมาณให้กับภาคเอกชน เมื่อมีการปลูกสร้างสวนป่า เมื่อคำนึงถึงประโยชน์ทางอ้อมที่เกิดขึ้นกับคนในสังคม

4. ทำให้ทราบค่าความเสียหายที่มีต่อทรัพยากรป่าไม้เพื่อใช้เป็นแนวทางให้หน่วยงานของรัฐเรียกค่าเสียหายของทรัพยากรป่าไม้ในชั้นศาลจากผู้ที่ทำลาย ทรัพยากรป่าไม้ มูลค่าของทรัพยากรป่าไม้บางอย่างสามารถประเมินค่าเป็นตัวเงินได้เพราะมีราคาตลาด หรือมีการซื้อขายผ่านระบบการตลาด เช่น ไม้ชนิดต่างๆ ราคาของไม้ในท้องตลาดมีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับชนิดของไม้ ขนาด และปริมาณความต้องการของไม้ในตลาด เป็นต้น ดังนั้นจึงมีความพยายามที่หาวิธีในการประเมินมูลค่าของทรัพยากรป่าไม้ทั้งที่มีราคาตลาด และไม่มีราคาตลาดออกมาเป็นตัวเงินเพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ โดยวิธีการประเมินค่ามูลค่าของพืชพื้นล่าง เราจะใช้วิธีอ้างอิงจากมูลค่าตามท้องตลาด หรือมูลค่าตลาด ซึ่งเป็นการวิเคราะห์การซื้อขายผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ป่าไม้ใน ตลาดโดยใช้ราคาตลาด เป็นเครื่องมือช่วยในการพิจารณามูลค่าของผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ป่าไม้ ว่าควรมีมูลค่าเท่าใด ถ้านำออกมาขายในท้องตลาด หรือนำมาใช้ประโยชน์ในครัวเรือน เช่น การประเมินมูลค่าของไม้ยืนต้น การประเมินมูลค่าสุทธิจากของป่าที่เก็บหามาได้ เป็นต้น (สันติ สุขสอาด, 2552)

ธนาคาร์ตันไม้

ธนาคาร์ตันไม้ คือ โครงการที่ทางธนาคาร์เพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือ ธ.ก.ส. จัดตั้งและดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2553 เพื่อช่วยแก้ปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม จากการใช้สารเคมี การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ก่อให้เกิดภาวะฝนแล้ง น้ำท่วม รวมถึงเกษตรกรเกิดปัญหาหนี้สินนอกระบบ ซึ่งโครงการนี้ได้ส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้ใช้หนี้ แก้ไขปัญหาความยากจน โดยส่งเสริมการปลูกต้นไม้ตามแนวพระราชดำริ ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ต้นไม้ที่เกษตรกรปลูกในพื้นที่ของตนเองนั้น จะก่อเกิดมูลค่าเพิ่มทุกวัน สร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนผ่านวิสาหกิจชุมชนรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเมื่อเกษตรกรและสมาชิกทุกคนในชุมชนนำผลกำไรจากเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ และสามารถพึ่งพาตนเองได้จากทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง ความยั่งยืนของชุมชนก็จะเกิดขึ้น (เดลินิวส์, 2561)

การจัดกลุ่มไม้

กลุ่มที่ 1 ไม้โตเร็วเนื้ออ่อน ราคาต่ำ ลูกบาศก์เมตรละ 2,500 บาท ต้นไม้ที่มีอัตราการเติบโตเร็ว รอบตัดฟันสั้น มูลค่าของเนื้อไม้ต่ำ ต้นไม้ในกลุ่มนี้มีอัตราการเติบโตค่อนข้างเร็ว เช่น กระจินเทพา ปอ และทุเรียนบ้าน เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 ไม้โตปานกลางเนื้อปานกลาง ราคาไม่สูง ราคาลูกบาศก์เมตรละ 5,000 บาท ต้นไม้ที่มีอัตราการเติบโตปานกลาง รอบตัดฟันยาว มูลค่าของเนื้อไม้ค่อนข้างสูง ต้นไม้ในกลุ่มนี้มีอัตราการเติบโตช้ากว่ากลุ่มที่ 1 เช่น มะฮอกกานี พะยอม และยางนา เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 ไม้โตค่อนข้างเร็วถึงโตช้า เนื้อแข็ง ลูกบาศก์เมตรละ 7,500 บาท ต้นไม้ในกลุ่มนี้มีอัตราการเติบโตช้ากว่ากลุ่มที่ 1 โดยมีการเติบโตใกล้เคียงกับต้นไม้ในกลุ่มที่ 2 แต่มูลค่าของเนื้อไม้สูงกว่าไม้ในกลุ่มที่ 2 เช่น มะค่าโมง แดง และประดู่ เป็นต้น

กลุ่มที่ 4 ไม้ราคาสูงเป็นพิเศษ ลูกบาศก์เมตรละ 10,000 บาท ต้นไม้ในกลุ่มนี้มีอัตราการเติบโตช้ามาก ราคาแพง รอบตัดฟันยาว โดยเฉพาะในระยะแรก มีมูลค่าของเนื้อไม้สูงมาก และเติบโตช้ากว่ากลุ่มที่ 1 โดยมีเติบโตใกล้เคียงกับต้นไม้ในกลุ่มที่ 2 แต่มูลค่าของเนื้อไม้สูงกว่าไม้ในกลุ่มที่ 2 เช่น พะยูง สัก และจำปาทอง เป็นต้น (ไทยพับลิก้า, 2558)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำวิจัย

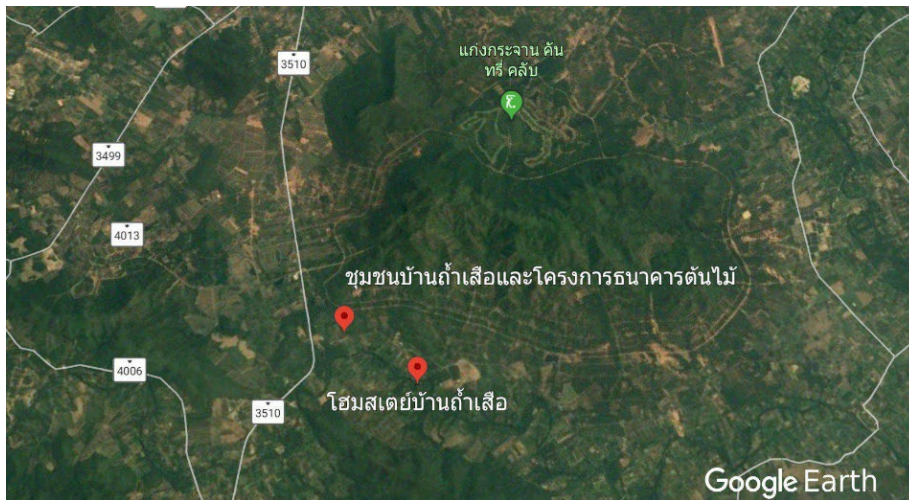
กล้องถ่ายรูป ตลับเมตร เครื่องนับจำนวน แผ่นป้ายบันทึกข้อมูล ถังพลาสติกใส่พรรณไม้ มีด กรรไกรตัดกิ่ง ระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (GPS : Global Positioning system) แผงอัดตัวอย่างพรรณไม้ สมุดบันทึก ดินสอ หรือปากกา หนังสือพิมพ์สำหรับอัดตัวอย่างพรรณไม้ กระดาษลูกฟูก กระดาษแข็ง หนังสือและเอกสารที่เกี่ยวกับพรรณไม้

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การสุ่มแปลงตัวอย่าง ดำเนินการลงพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำเสือ (รูปที่ 1 และ 2) เพื่อติดต่อกลุ่มสมาชิกเกษตรกรที่ปลูกไม้สักร่วมกับพืชเศรษฐกิจ และพื้นที่แต่ละแปลงที่ดำเนินการเข้าร่วมโครงการ ต้นแบบสมาชิกโครงการธนาคารต้นไม้บ้านถ้ำเสือ และต้องมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 1 ไร่ สำหรับการสุ่มแปลงตัวอย่างในป่าวนเกษตรของชุมชนบ้านถ้ำเสือ ได้ 37 แปลง (รูปที่ 3) แต่ละแปลงมีขนาด 40x40 เมตร ซึ่งมีแปลงย่อยขนาด 2x2 เมตร สำหรับการเก็บบันทึกข้อมูลพรรณไม้พื้นล่างที่เป็นไม้ล้มลุก และแปลงย่อยขนาด 5x5 เมตร สำหรับการเก็บบันทึกข้อมูลพรรณไม้พื้นล่างที่เป็นไม้พุ่ม (Mueller-Dombois and Ellenberg, 1974) พรรณไม้พื้นล่างเป็นองค์ประกอบสำคัญในระบบนิเวศ เนื่องจากแหล่งอาหาร และที่อยู่อาศัยของสัตว์ขนาดเล็กรวมทั้งแมลงนานาชนิด เป็นส่วนช่วยปกคลุมรักษาความชุ่มชื้นแก่ผิวดิน นอกจากนี้ไม้พื้นล่างหลาย ๆ ชนิดมีรูปร่าง สี สีสันสวยงาม และยังมีคุณค่าทางด้านอื่น ๆ เช่น สมุนไพร เป็นอาหารสำหรับมนุษย์ เป็นต้น

รูปที่ 1 ภาพจำลองภูมิประเทศชุมชนบ้านถ้ำเสือ

รูปที่ 2 ภาพถ่ายแผนที่ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ทางดาวเทียม
ที่มา : Google map (2561)

รูปที่ 3 การสุ่มวางแปลงตัวอย่างขนาด 40x40 เมตรในพื้นที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจ เก็บตัวอย่าง เก็บภาพ บันทึกข้อมูลและปริมาณ พรรณไม้พื้นล่าง จากป่าวนเกษตรชุมชนบ้านถ้ำเสือ และ เก็บภาพ (รูปที่ 4) การจำแนกชนิดและการใช้ประโยชน์ จาก จำนวนชนิดพันธุ์ไม้ทั้งหมดที่พบ จะนำมาจำแนกชนิด ชื่อวิทยาศาสตร์ และการใช้ประโยชน์ จำแนก สกุลและชนิดจากหนังสือพันธุ์ไม้ชนิดต่างๆ เช่น หนังสือพันธุ์ไม้ หนังสือสมุนไพร พืชอาหาร พื้นบ้านต่างๆ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบเทียบเคียง พรรณไม้ในป่าวนเกษตรชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอกำแพงแสนกับหอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรุงเทพมหานคร เพื่อระบุ ความชัดเจนของข้อมูล เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล ความหลากหลาย การกระจายพันธุ์ เพื่อเป็นการประเมิน ศักยภาพของการนำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน การคำนวณค่าดัชนีทางนิเวศวิทยา (อุทิศ กุญอินทร์, 2541) ดังนี้

ค่าความถี่ (Frequency : F) เป็นลักษณะที่มุ่งชี้ถึงการกระจายของพันธุ์ไม้ ในสังคม เป็นลักษณะที่วัดถึงอัตราการปรากฏของต้นไม้ในแปลงตัวอย่างจากแปลงทั้งหมดที่ทำการสุ่มวัดโดย มิได้คำนึงถึง จำนวนต้น และขนาดของต้น ปกติความถี่นิยมแสดงในรูปของอัตราร้อยละความถี่มี บทบาทในการเปรียบเทียบการกระจายของพรรณพืชแต่ละชนิดในสังคม ซึ่งเป็นการช่วยเสริมข้อมูล ของสังคมพืชให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีสูตรคำนวณ ดังนี้

$$\text{ความถี่ของชนิดพันธุ์ไม้ } A (F_a) = \frac{\text{จำนวนแปลงที่พันธุ์ไม้ } A \text{ ปรากฏ} \times 100}{\text{จำนวนแปลงที่ทำการสำรวจทั้งหมด}}$$

ชนิดพืชที่กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ย่อมมีโอกาสที่จะปรากฏอยู่ในแปลงตัวอย่าง ทำการศึกษา ได้มากทำให้ มีค่าความถี่สูงไปด้วย ส่วนพืชที่กระจายอยู่เพียงส่วนหนึ่งส่วนใดของป่า ถึงแม้จะมี จำนวนต้นมาก แต่จะปรากฏอยู่ในแปลงตัวอย่างเพียงไม่กี่แปลงในการสำรวจ ฉะนั้นความถี่ของพืช ชนิดนั้นจะมีค่าต่ำด้วยเหตุนี้พืชใดมีความถี่สูงย่อมหมายความว่าพืชนั้นมีการกระจายสม่ำเสมอ ทั่วพื้นที่

ความถี่สัมพัทธ์ (Relative frequency : RF) เป็นอัตราส่วนของค่าความถี่ของพืชชนิดนั้น เมื่อเทียบกับค่าความถี่ของพืชทุกชนิดรวมกัน มีประโยชน์ในการหาความสำคัญทางนิเวศวิทยา (ecological importance) ของพืชแต่ละชนิดในสังคม ค่าความถี่สัมพัทธ์นี้หาได้จาก

$$\text{ความถี่สัมพัทธ์ของไม้ชนิด } A (RFA) = \frac{\text{ความถี่ของไม้ชนิด } A \times 100}{\text{ความถี่รวมของไม้ทุกชนิด}}$$

ความหนาแน่น (Density : D) คือ ค่าที่แสดงออกถึงจำนวนต้นภายในพื้นที่ หรือค่าเฉลี่ยของจำนวนต้นของชนิดพรรณพืชต่อหน่วยพื้นที่เป็นค่าที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจน และเข้าใจได้ง่าย มีสูตรคำนวณ ดังนี้

$$\text{ความหนาแน่น (D)} = \frac{\text{จำนวนต้นไม้ทั้งหมดที่ปรากฏ}}{\text{จำนวนแปลงตัวอย่างทั้งหมด}}$$

ความหนาแน่นสัมพัทธ์ (Relative density : RD)

$$\text{ความหนาแน่นสัมพัทธ์ของไม้ชนิด A} = \frac{\text{ความหนาแน่นของไม้ชนิด A} \times 100}{\text{ความหนาแน่นรวมของสังคม}}$$

รูปที่ 4 การเก็บบันทึกข้อมูลพรรณไม้ในแปลงศึกษาและการเก็บตัวอย่างพรรณไม้พื้นล่าง

ขั้นตอนสุดท้าย การสรุปข้อมูลทั้งหมดให้ถูกต้องรวบรวมและเรียบเรียงเขียนรายงานจัดทำรูปเล่มฉบับสมบูรณ์ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาหรือเผยแพร่ต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การสำรวจพรรณไม้พื้นล่าง

การสำรวจพรรณไม้พื้นล่างในพื้นที่ป่าวนเกษตรชุมชนบ้านถ้ำเสือ โดยการเก็บข้อมูลชนิดและปริมาณความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่างที่ปรากฏอยู่ในแปลงตัวอย่าง 37 แปลง พบพรรณไม้พื้นล่างทั้งหมด 58 ชนิด 50 สกุล และ 32 วงศ์ (รูปที่ 5) วงศ์ที่พบจำนวนชนิดมากที่สุด 2 วงศ์ คือ วงศ์ ASTERACEAE และ MALVACEAE จำนวน 7 ชนิดเท่ากัน รองลงมา คือ วงศ์ EUPHORBIACEAE และ FABACEAE จำนวน 6 ชนิด และ 5 ชนิด ตามลำดับ ซึ่งป่าวนเกษตรชุมชนบ้านถ้ำเสือมีความหลากหลายพรรณไม้พื้นล่างไม่มากนัก ในขณะที่เดียวกันพบว่าแต่ละชนิดนั้นมีปริมาณค่อนข้างน้อย เนื่องจากการเข้าไปใช้ประโยชน์และมีการกสิกรรม หรือมีการปลูกพืชเศรษฐกิจร่วมกับพืชป่าตลอดทั้งปี ส่วนใหญ่จะมีการปลูกพืชเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอาหาร เช่น ผัก และ ผลไม้

รูปที่ 5 จำนวนวงศ์ สกุล และชนิดของพรรณไม้พื้นล่างที่สำรวจพบในพื้นที่ศึกษา

การจำแนกประเภทพรรณไม้พื้นล่าง สามารถจำแนกตามลักษณะวิสัยของพรรณไม้ได้ดังนี้
 ไม้ต้น 1 ชนิด คือ ผักหวานป่า ไม้ต้นขนาดเล็กมีจำนวน 4 ชนิด ได้แก่ เปล้าใหญ่ ละหุ่ง สามพันตา
 และมะเกลือเพชรบุรี ไม้พุ่มมีจำนวน 2 ชนิด ได้แก่ ปอปิต และหัสคุณ ไม้พุ่มขนาดเล็กมีจำนวน
 2 ชนิด ได้แก่ ชัดมอนใบกว้าง และ ชัดมอนใบแคบ ไม้พุ่มรอเลื้อย หรือไม้พุ่มที่เลื้อยทอดลำต้น
 เกาะเกี่ยวขึ้นไป มีจำนวน 1 ชนิด คือ ตะลุ่มนก ไม้เถามีจำนวน 7 ชนิด ได้แก่ เครือปลาแดง
 ตดหมูตดหมา เถาคันขาว นมวัว ย่านาง เล็บเหยี่ยว และอบเชยเถา ไม้เถาล้มลุกมีจำนวน 4 ชนิด
 ได้แก่ โศกกระออม ตำลึง ผักปลัง และ มะระขึ้นก ไม้ล้มลุกมีจำนวนมากที่สุดเท่ากับ 20 ชนิด ได้แก่
 กระสัง คิวนาง ข้าวพลู น้ำนมราชสีห์ เป็นต้น ไม้ล้มลุกที่ลำต้นทอดคานไปตามดิน หรือหิน มีจำนวน
 2 ชนิด ได้แก่ ขย้มตีนหมา และ ส้มสามตา เป็นกลุ่มเฟิร์นมีจำนวน 1 ชนิด ได้แก่ ผักกูด

สำหรับพันธุ์ไม้ที่มาจากต่างถิ่น หรือต่างประเทศ จำแนกประเภทได้ดังนี้ ไม้พุ่มมีจำนวน
 3 ชนิด ได้แก่ มะเขือพวง มะเขือเปราะ และสบู่แดง ไม้พุ่มขนาดเล็กมีจำนวน 1 ชนิด คือ มะแว้งนก
 ไม้เถามีจำนวน 4 ชนิด ได้แก่ กะทกรก ถั่วลาย ผกากรอง และพริกไทย ไม้ล้มลุกมีจำนวน 5 ชนิด
 ได้แก่ ต้อยติ่ง ตีนตุ๊กแก สาบเสือ โสมไทย และหญ้ายาง มีจำพวกหญ้า 1 ชนิด คือ ตะไคร้
 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง ชื่อวิทยาศาสตร์ วงศ์ และลักษณะวิสัยของพรรณไม้

พันธุ์ไม้พื้นล่าง	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะวิสัย
กระสัง	<i>Peperomia pellucida</i> (L.) Kunth	PIPERACEAE	H
กะทกรก	<i>Passiflora foetida</i>	PASSIFLORACEAE	ExC
ขยุ่มตีนหมา	<i>Ipomoea pes-tigridis</i> L.	CONVOLVULACEAE	CrH
ขั้ดมอนใบแคบ	<i>Sida rhombifolia</i> L.	MALVACEAE	US
ขั้ดมอนใบกว้าง	<i>Sida rhombifolia</i> L. subsp. <i>Rhombifolia</i>	MALVACEAE	US
ครอบฟันสี	<i>Abutilon indicum</i> (L.) Sweet	MALVACEAE	US
คั้วนาง	<i>Bauhinia winitii</i> Craib.	FABACEAE	H
เครือปลาสงแดง	<i>Ichnocarpus frutescens</i> (L.) W. T.Aiton	APOCYNACEAE	C
โคกกระออม	<i>Cardiospermum halicacabum</i> L.	SAPINDACEAE	HC
ข้าพลุ	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	PIPERACEAE	H
ตดหมูตดหมา	<i>Paederia linearis</i> Hook.f.	RUBIACEAE	C
ต้อยติ่ง	<i>Ruellia tuberosa</i> L.	ACANTHACEAE	ExH
ตะไคร้	<i>Cymbopogon citratus</i> (DC.) Stapf	POACEAE	ExG
ตะลุ่มนง	<i>Salacia chinensis</i> L.	CELASTRACEAE	ScanS
ตำลึง	<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	CUCURBITACEAE	HC
โตงวะ	<i>Ipomoea obscura</i> (L.) Ker Gawl.	CONVOLVULACEAE	CrH
ถั่วลาย	<i>Centrosema pubescens</i> Benth.	FABACEAE	ExC
เถาคันขาว	<i>Vitis trifolia</i> L.	VITACEAE	C
นมวัว	<i>Anomianthus dulcis</i> (Dunal) J.Sinclair	ANNONACEAE	C
น้ำนมราชสีห์	<i>Euphorbia hirta</i> L.	EUPHORBIACEAE	H
บาหยง	<i>Asystasia gangetica</i> (L.) T.Anderson	ACANTHACEAE	H
ปอปิด	<i>Helicteres isora</i> L.	MALVACEAE	S
เปล้าใหญ่	<i>Croton poilanei</i> Gagnep.	EUPHORBIACEAE	S/ST

ผกากรอง	<i>Lantana camara</i> L.	VERBENACEAE	ExC
ผักกาดนกเขา	<i>Emilia sonchifolia</i> (L.) Dc. ex Wight	ASTERACEAE	H
ผักกูด	<i>Diplazium esculentum</i> (Retz.) Sw.	ATHYRIACEAE	Terf
ผักโขม	<i>Uvaria dulcis</i> Dunal	AMARANTHACEAE	H

ตารางที่ 1 ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง ชื่อวิทยาศาสตร์ วงศ์และ ลักษณะวิสัยของพรรณไม้ (ต่อ)

พันธุ์ไม้พื้นล่าง	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะวิสัย
ผักปลัง	<i>Basella alba</i> L.	BASELLACEAE	HC
ผักปลาบขอบใบเรียว	<i>Commelina diffusa</i> Burm.f.	COMMELINACEAE	H
ผักปลาบใบกว้าง	<i>Commelina benghalensis</i> L.	COMMELINACEAE	H
ผักเสี้ยนขน	<i>Cleome rutidosperma</i> DC.	CLEOMACEAE	H
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	CLEOMACEAE	H
ผักหวานป่า	<i>Melientha suavis</i> Pierre	OPILACEAE	S/T
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	PIPERACEAE	ExC
พญางิ้วขาว	<i>Achyranthes aspera</i> L.	AMARANTHACEAE	H
มะเกลือเพชรบุรี	<i>Diospyos cf. rhombifolia</i>	EBENACEAE	ST
มะเขือเปราะ	<i>Solanum virginianum</i> L.	SOLANACEAE	EXS
มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.	SOLANACEAE	ExS
มะระขี้นก	<i>Momordica charantia</i> L.	CUCURBITACEAE	HC
มะแว้งนก	<i>Solanum nigrum</i> L.	SOLANACEAE	ExUS
ไมยราบ	<i>Mimosa pudica</i> L.	FABACEAE	ExH
ย่านลิเภา	<i>Lygodium salicifolium</i> C.Presl	LYGODIACEAE	CF
ย่านาง	<i>Limacia triandra</i> Miers	MENISPERMACEAE	C
ละหุ่ง	<i>Ricinus communis</i> L.	EUPHORBIACEAE	S/ST
ลูกใต้ใบ	<i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn.	PHYLLANTHACEAE	H

เล็บเหยี่ยว	<i>Ziziphus oenopolia</i> (L.) Mill.	RHAMNACEAE	C
สบู่แดง	<i>Jatropha gossypifolia</i> var. <i>elegans</i> (Pohl) Müll.Arg.	EUPHORBIACEAE	ExS
ส้มสามตา	<i>Oxalis corniculata</i> L.	OXALIDACEAE	CrH
สาบแรังสาบกา	<i>Ageratum conyzoides</i> L.	ASTERACEAE	H
สาบเสือ	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R.M.King & H.Rob.	ASTERACEAE	ExH
สามพันตา	<i>Cleistanthus gracilis</i> Hook.f.	PHYLLANTHACEAE	S/ST
โสมไทย	<i>Talinum paniculatum</i> (Jacq.) Gaertn.	TALINACEAE	ExH

ตารางที่ 1 ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง ชื่อวิทยาศาสตร์ วงศ์และ ลักษณะวิสัยของพรรณไม้ (ต่อ)

พันธุ์ไม้พื้นล่าง	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ลักษณะวิสัย
หญ้าขัดใบป้อม	<i>Sida cordifolia</i> L.	MALVACEAE	US
หญ้ายาง	<i>Euphorbia heterophylla</i> L.	EUPHORBIACEAE	ExH
หญ้าละออง	<i>Cyanthillium cinereum</i> (L.) H.Rob.	ASTERACEAE	H
หญ้าลูกข้าว	<i>Spermacoce ocymoides</i> Burm.f.	RUBIACEAE	H
หว่าชะอ่า	<i>Peristrophe lanceolaria</i> (Roxb.) Nees	ACANTHACEAE	H
หัวข้าวต้ม	<i>Eulophia graminea</i> Lindl.	ORCHIDACEAE	TerO
หัสคุณ	<i>Micromelum minutum</i> (Forst.f.) Wight & Am.	RUTACEAE	S
อบเชยเถา	<i>Zygotelma benthami</i> Baill.	APOCYNACEAE	C
อุตุพิต	<i>Typhonium trilobatum</i> (L.) Schott	ARACEAE	H

หมายเหตุ : อักษรย่อลักษณะวิสัยของพรรณไม้ (เต็ม สมิตินันท์, 2557)

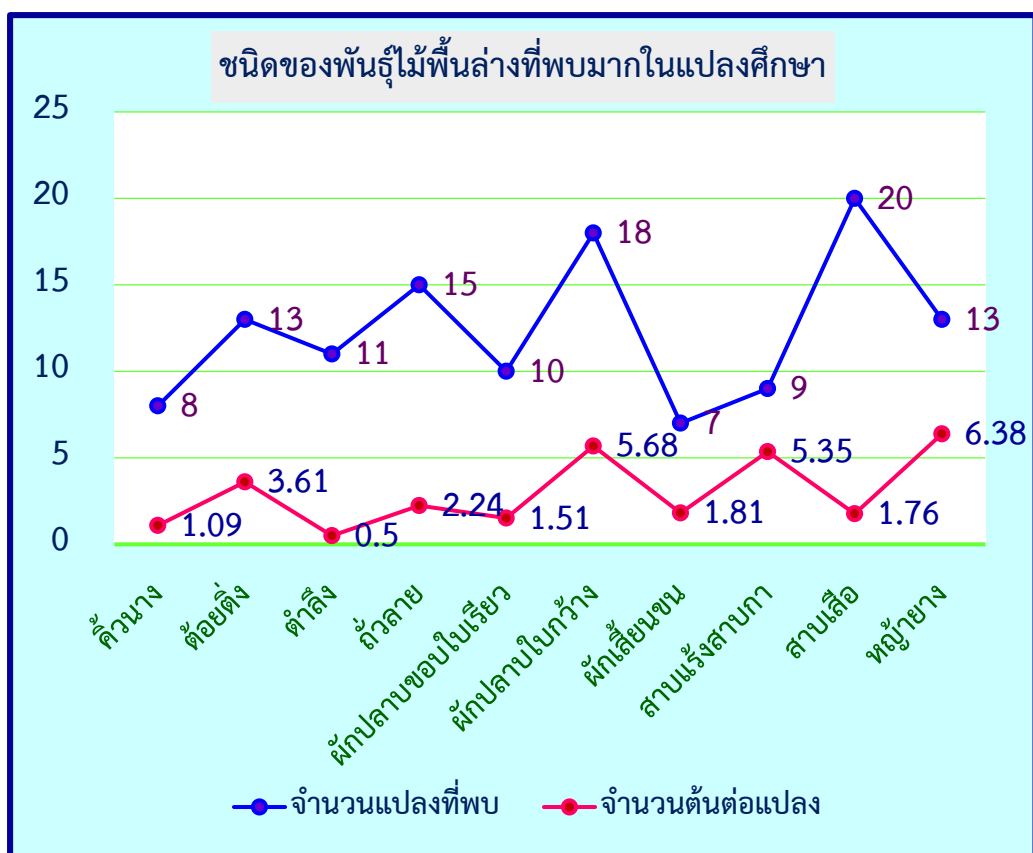
C : ไม้เถา หมายถึงพืชที่ต้องอาศัยสิ่งอื่นเป็นหลักในการเลื้อยพันเสมอเพราะไม่สามารถทรงตัว
อยู่ได้โดยลำพัง

CF : เฟินที่ลักษณะเลื้อยพัน

- CrH : ไม้ล้มลุกที่ลำต้นทอดคานไปตามดิน หิน หรือ ลำต้น
- ExC : ไม้เถามาจากต่างประเทศ
- ExH : ไม้ล้มลุกมาจากต่างประเทศ
- ExG : หญ้ามาจากต่างประเทศ
- ExUS : ไม้พุ่มขนาดเล็กมาจากต่างประเทศ
- ExS : ไม้พุ่มมาจากต่างประเทศ
- G : หญ้า รวมทั้งกกต่าง ๆ
- H : ไม้ล้มลุกหมายถึงพืชที่ไม่มีเนื้อไม้ ลำต้นไม่แข็งแรง ส่วนมากอายุสั้น
- HC : ไม้เถาล้มลุก
- S : ไม้พุ่ม หมายถึง พืชที่มีเนื้อไม้ และแตกกิ่งก้านสาขาในระดับใกล้เคียงกับผิวดิน ทำให้ดูเป็นกอ หรือเป็นพุ่ม
- ScanS : ไม้พุ่มที่เลื้อยทอดลำต้นเกาะเกี่ยวขึ้นไป
- ST : ไม้ต้นขนาดเล็ก
- T : ไม้ต้น หมายถึงพืชที่มีเนื้อไม้มาก มีลำต้นสูงชะลูดจากพื้นดินมาระยะหนึ่งแล้วจึงแตกกิ่งก้านสาขา
อยู่ในระดับสูง
- US : ไม้พุ่มขนาดเล็ก
- Terf : เฝินที่อาศัยอยู่ตามพื้นดิน

การวิเคราะห์ความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่าง

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า ชนิดของพันธุ์ไม้พื้นล่างที่พบจำนวนแปลงมากที่สุดคือ สาบเสือ รองลงมาคือ ผักปลาบใบกว้าง และถั่วลาย เท่ากับ 20, 18 และ 15 แปลงตามลำดับ ซึ่งมีการกระจายพันธุ์ทั่วไปในป่ามากที่สุด ส่วนจำนวนต้นต่อแปลงตัวอย่างของพรรณไม้พื้นล่างมากที่สุดคือ หญ้ายาว รองลงมาคือ ผักปลาบใบกว้าง และ สาบแร้งสาบกา เท่ากับ 6.38, 5.68 และ 5.35 ต้นตามลำดับ โดยมีจำนวนต้นต่อไร่ เท่ากับ 2,551.35, 2,270.27 และ 2,140.54 ต้นต่อไร่ (รูปที่ 6 และ ตารางที่ 2)

รูปที่ 6 จำนวนแปลงและจำนวนต้นต่อแปลงของพรรณไม้พื้นล่างที่พบมาก 10 อันดับในพื้นที่ศึกษา

ตารางที่ 2 ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง จำนวนแปลงที่พบ จำนวนต้นต่อแปลง และจำนวนต้นต่อไร่

ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง	จำนวนแปลงที่พบ	จำนวนต้นต่อแปลง	จำนวนต้นต่อไร่
กระสัง	4	0.32	129.73
กะทกรก	5	0.27	108.11
ขยุ่มตีนหมา	1	0.20	81.08

ซัดมอนใบแคบ	3	0.27	108.11
ซัดมอนใบกว้าง	1	0.47	189.19
ครอบฟันสี	2	0.08	32.43
คิ้วนาง	8	1.09	437.84
โคกกระออม	3	0.49	194.59
เครื่องปลาสดแต่ง	3	0.14	54.05
ข้าวปลู	3	0.08	32.43
ตดหมูตดหมา	1	0.01	5.14
ต้อยตึง	13	3.61	1,443.24
ตะไคร้	1	0.04	16.22
ตำลึง	11	0.50	200.00
โตงวะ	7	0.78	313.51
ถั่วลาย	15	2.24	897.30
เถาคันขาว	3	0.14	54.05
น้านมราชสีห์	4	0.47	189.19
บาหยยา	2	0.35	140.54
ผักกาดนกเขา	1	0.04	16.22
ผักกูด	2	0.16	64.86
ผักโขม	3	0.16	64.89
ผักปลัง	2	0.08	32.43
ผักปลาบขอบใบเรียว	10	1.51	605.41
ผักปลาบใบกว้าง	18	5.68	2,270.27
ผักเสี้ยนขน	7	1.81	724.32
พริกไทย	3	0.11	43.24
พญูขาว	3	0.34	135.14

ตารางที่ 2 ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง จำนวนแปลงที่พบ จำนวนต้นต่อแปลง และจำนวนต้นต่อไร่ (ต่อ)

ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง	จำนวนแปลงที่พบ	จำนวนต้นต่อแปลง	จำนวนต้นต่อไร่
มะเขือเปราะ	2	0.19	75.68
มะเขือพวง	4	0.18	70.27
มะระขี้นก	6	0.62	248.65
มะแว้งนก	1	0.03	10.81
โสมราบ	2	1.64	654.05
ย่านลิเภา	2	0.11	43.24
ย่านาง	3	0.04	16.22
ลูกใต้ใบ	3	0.08	32.43
ส้มสามตา	2	0.22	86.49
สาบแร้งสาบกา	9	5.35	2,140.54
สาบเสือ	20	1.76	702.70
โสมไทย	2	1.11	443.24
หญ้ายาง	13	6.38	2,551.35
หญ้าละออง	4	0.26	102.70
หญ้าลูกข้าว	6	0.93	372.97
หว่าชะอำ	1	0.20	81.08
อบเชยเถา	7	0.38	151.35
อุตุพิต	1	0.12	48.65

อย่างไรก็ตามพบว่าชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่างกลุ่มไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้พุ่ม ไม้เถาเนื้อแข็ง แต่ละชนิดนั้นมีปริมาณที่ค่อนข้างน้อย ซึ่งชนิดของพันธุ์ไม้พื้นล่างกลุ่มไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้พุ่ม ไม้เถาเนื้อแข็ง ที่พบจำนวนแปลงมากที่สุดคือ ละหุ่ง รองลงมาคือ เปล้าใหญ่ และสบู่แดง เท่ากับ 6, 5 และ 4 แปลง ตามลำดับ ส่วนจำนวนต้นต่อแปลงของพรรณไม้พื้นล่างกลุ่มไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้พุ่ม ไม้เถาเนื้อแข็ง มากที่สุดคือ เปล้าใหญ่ รองลงมาคือ หัสศุณ และ เล็บเหยี่ยว เท่ากับ 3.270, 2.689 และ 1.027 ต้น ตามลำดับ โดยมีจำนวนต้นต่อไร่ เท่ากับ 209.297, 172.108 และ 65.730 ต้นต่อไร่ (ตารางที่ 3)

การวิเคราะห์หาความหลากหลายของชนิดพันธุ์ไม้ และการศึกษาวิเคราะห์สังคมพืชมีดังนี้คือ ค่าความหนาแน่นของพันธุ์ไม้ (ต้น/ตารางเมตร) ความหนาแน่นสัมพัทธ์ (%) ความถี่ (%) และความถี่สัมพัทธ์ (%) ซึ่งได้จากการเก็บข้อมูลปริมาณชนิดของพรรณไม้พื้นล่าง ที่มีในแปลงตัวอย่างของป่าวนเกษตรชุมชนบ้านถ้ำเสือ โดยที่มีการสุ่มเลือกแปลงตัวอย่างจำนวน 37 แปลง

ตารางที่ 3 ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่างกลุ่มไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้พุ่ม และไม้เถา จำนวนแปลงที่พบ จำนวนต้นต่อแปลงและจำนวนต้นต่อไร่

ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง	จำนวนแปลงที่พบ	จำนวนต้นต่อแปลง	จำนวนต้นต่อไร่
ตะลุ่มนก	2	0.149	9.514
ปอบิด	2	0.716	45.838
เปล้าใหญ่	5	3.270	209.297
นมวัว	2	0.095	6.054
ผกากรอง	2	0.932	59.676
ผักหวานป่า	1	0.014	0.865
มะเกลือเพชรบุรี	1	0.014	0.865
ละหุ่ง	6	0.203	12.973
เล็บเหยี่ยว	3	1.027	65.730
สบู่แดง	4	0.176	11.243
สามพันตา	3	0.676	43.243
หัสสุณ	1	2.689	172.108

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าปริมาณชนิดของพรรณไม้พื้นล่างที่มีความหนาแน่นมากที่สุดคือ หญ้ายาง (1.595 ต้นต่อตารางเมตร) รองลงมาคือ ผักปลาใบกว้าง (1.419 ต้นต่อตารางเมตร) สาบแร้งสาบกา (1.338 ต้นต่อตารางเมตร) และต้อยติ่ง (0.902 ต้นต่อตารางเมตร) ตามลำดับ ซึ่งมีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 15.422 %, 13.717%, 12.938 % และ 8.724% ตามลำดับ ส่วนพรรณไม้พื้นล่างที่มีค่าความถี่สูงมากที่สุดได้แก่ สาบเสือ (54.054 %) รองลงมาได้แก่ ผักปลาใบกว้าง (48.649%) และถั่วลาย (40.541%) ตามลำดับ โดยมีค่าความถี่สัมพัทธ์สูงกว่าชนิดอื่นเช่นกันคือ 8.772%, 7.895 % และ 6.579% ตามลำดับ (ตารางที่ 4) ซึ่งความหนาแน่นของพรรณไม้พื้นล่างพบว่า หญ้ายาง มีความหนาแน่นมากที่สุด (1.595 ต้นต่อตารางเมตร) คิดเป็นความหนาแน่นสัมพัทธ์มีค่าเท่ากับ 15.422 % ซึ่งเป็นดัชนีบ่งชี้ว่าป่าวนเกษตรชุมชนบ้านถ้ำเสือแห่งนี้ สามารถพบหญ้ายางอยู่เป็นกลุ่มมากถึง 1.595 ต้นต่อตารางเมตร ส่วนค่าความถี่และความถี่สัมพัทธ์นี้เป็นดัชนีบ่งชี้ว่าพรรณไม้พื้นล่าง ทั้ง 3 ชนิด คือ สาบเสือ ผักปลาใบกว้าง และ ถั่วลาย มีการกระจายพันธุ์อยู่ทั่วไป

ในป่านี้สูง หรือสามารถพบเห็นได้ง่าย และสามารถพบหญ้าทาง ผักปลาใบกว้าง สาบแร้งสาบกา และ ต้อยติ่ง ที่เจริญเติบโตมีความหนาแน่นอยู่เป็นกลุ่ม ๆ นอกจากนี้ยังมีไม้เถาเนื้อแข็งที่มีการเจริญเติบโตในลักษณะเดียวกันคือ เล็บเหยี่ยว เป็นต้น

ตารางที่ 4 ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง ความหนาแน่น ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่ และความถี่สัมพัทธ์

ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง	ความ หนาแน่น (ต้น /ตร.ม.)	ค่าความหนาแน่น สัมพัทธ์ (%)	ค่าความถี่ (%)	ค่าความถี่ สัมพัทธ์ (%)
กระสัง	0.081	0.784	10.811	1.754
กะทกรก	0.068	0.653	13.514	2.193
ขยุ่มตีนหมา	0.051	0.490	2.703	0.439
ขั้ดมอน	0.068	0.653	8.108	1.316
ขั้ดมอนใบกว้าง	0.118	1.144	2.703	0.439
ครอบพินสี	0.020	0.196	5.405	0.877
คั้วนาง	0.274	2.647	21.622	3.509
โคกกระออม	0.122	1.176	8.108	1.316
เครือปลาสงแดง	0.034	0.327	8.108	1.316
ข้าพลุ	0.020	0.196	8.108	1.316
ตดหมูตดหมา	0.003	0.033	2.703	0.439
ต้อยติ่ง	0.902	8.724	35.135	5.702
ตะไคร้	0.010	0.098	2.703	0.439
ตำลึง	0.125	1.209	29.730	4.825
โตงวะ	0.196	1.895	18.919	3.070
ถั่วลาย	0.561	5.424	40.541	6.579
เถาคันขาว	0.034	0.327	8.108	1.316
น้ำนมราชสีห์	0.118	1.144	10.811	1.754

บาทยา	0.888	0.849	5.405	0.877
ผักกาดนกเขา	0.010	0.098	2.703	0.439
ผักกูด	0.041	0.392	5.405	0.877
ผักโขม	0.041	0.392	8.108	1.316
ผักปลัง	0.020	0.196	5.405	0.877
ผักปลาบขอบใบเรียว	0.378	3.659	27.027	4.386
ผักปลาบใบกว้าง	1.419	13.717	48.649	7.895
ผักเสี้ยนขน	0.453	4.378	18.919	3.070
พริกไทย	0.027	0.261	8.108	1.316

ตารางที่ 4 ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง ความหนาแน่น ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่ และ ความถี่สัมพัทธ์ (ต่อ)

ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง	ความหนาแน่น (ต้น /ตร.ม.)	ค่าความหนาแน่น สัมพัทธ์ (%)	ค่าความถี่ (%)	ค่าความถี่สัมพัทธ์ (%)
พ้อค้ำตีเมีย	0.084	0.817	2.703	0.439
พื้งงูขาว	0.084	0.817	8.108	1.316
มะเขือเปราะ	0.047	0.457	5.405	0.877
มะเขือพวง	0.044	0.425	10.811	1.754
มะระขี้นก	0.155	1.503	16.216	2.632
มะแว้งนก	0.007	0.065	2.703	0.439
ไมยราบ	0.409	3.953	5.405	0.877
ย่านลิเภา	0.027	0.261	5.405	0.877
ย่านาง	0.010	0.098	8.108	1.316
ลูกใต้ใบ	0.020	0.196	8.108	1.316
สาบแร้งสาบกา	1.338	12.938	24.324	3.947
สาบเสือ	0.439	4.247	54.054	8.772
โสมไทย	0.277	2.679	5.405	0.877

หญ้ายาง	1.595	15.422	35.135	5.702
หญ้าละออง	0.064	0.621	10.811	1.754
หญ้าลูกข้าว	0.233	2.254	16.216	2.632
หว่าชะอ่า	0.051	0.490	2.703	0.439
อบเชยเถา	0.095	0.915	18.919	3.070
อุตพิต	0.030	0.294	2.703	0.439

การวิเคราะห์หาค่าความหลากหลายของชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง กลุ่มไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้พุ่ม ไม้เถาเนื้อแข็ง พบว่าปริมาณชนิดของพันธุ์ไม้พื้นล่าง กลุ่มไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้พุ่ม ไม้เถาเนื้อแข็ง ที่มีความหนาแน่นมากที่สุดคือ เปล้าใหญ่ (0.131 ต้นต่อตารางเมตร) รองลงมาคือ หัสคุณ (0.108 ต้นต่อตารางเมตร) และเล็บเหยี่ยว (0.041ต้นต่อตารางเมตร) ตามลำดับ ซึ่งมีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์เท่ากับ 32.621%, 26.825% และ 10.249% ตามลำดับ ส่วนพรรณไม้พื้นล่างกลุ่มไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้พุ่ม ไม้เถาเนื้อแข็ง ที่มีค่าความถี่สูงมากที่สุดได้แก่ ละหุ่ง (16.216 %) รองลงมาได้แก่ เปล้าใหญ่ (13.514%) และสบู่แดง (10.811%) ตามลำดับ โดยมีค่าความถี่สัมพัทธ์สูงกว่าชนิดอื่นเช่นกันคือ 17.647%, 14.706 % และ 11.765% ตามลำดับ (ตารางที่ 5) สำหรับความหนาแน่นของพรรณไม้พื้นล่าง กลุ่มไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้พุ่ม ไม้เถาเนื้อแข็ง พบว่า เปล้าใหญ่ หัสคุณ และเล็บเหยี่ยว มีความหนาแน่นสูงกว่าชนิดอื่น ซึ่งเป็นดัชนีบ่งชี้ว่าป่าวนเกษตรชุมชนบ้านถ้ำเสือแห่งนี้สามารถพบเปล้าใหญ่ หัสคุณ และเล็บเหยี่ยวอยู่เป็นกลุ่ม ส่วนค่าความถี่และความถี่สัมพัทธ์นี้เป็นดัชนีบ่งชี้ว่าพรรณไม้พื้นล่าง กลุ่มไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้พุ่ม ไม้เถาเนื้อแข็งทั้ง 3 ชนิด คือ ละหุ่ง เปล้าใหญ่ และสบู่แดง มีการกระจายพันธุ์อยู่ทั่วไป หรือสามารถพบเห็นได้ง่าย

ตารางที่ 5 ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง กลุ่มไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้พุ่ม และไม้เถา ความหนาแน่น ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่ และความถี่สัมพัทธ์

ชนิดพันธุ์ไม้พื้นล่าง	ความหนาแน่น (ต้น /ตร.ม.)	ค่าความหนาแน่น สัมพัทธ์ (%)	ค่าความถี่ (%)	ค่าความถี่สัมพัทธ์ (%)
ตะลุ่มนง	0.006	1.483	5.405	5.882
ปอบิต	0.029	7.144	5.405	5.882
เปล้าใหญ่	0.131	32.621	13.514	14.706
นมวัว	0.004	0.944	5.405	5.882
ผกากรอง	0.037	9.301	5.405	5.882

ผักหวานป่า	0.001	0.135	2.703	2.941
มะเกลือเพชรบุรี	0.001	0.063	2.703	0.546
ละหุ่ง	0.008	2.022	16.216	17.647
เล็บเหยี่ยว	0.041	10.245	8.108	8.824
สบู่แดง	0.007	1.752	10.811	11.765
สามพันตา	0.027	6.740	8.108	8.824
หัสศุณ	0.108	26.825	2.703	2.941

การใช้ประโยชน์และสรรพคุณทางยา เมื่อนำพันธุ์ไม้พื้นล่างมาตรวจสอบสรรพคุณ จากเอกสารพบว่ามีพืชหลายชนิดที่มีสรรพคุณทางด้านสมุนไพรแตกต่างกัน พันธุ์ไม้พื้นล่างส่วนใหญ่ ใช้เป็นอาหาร เช่น ตำลึง ผักกูด ผักหวานป่า มะระขี้นก ย่านาง และโสมไทย เป็นต้น การนำมาใช้เป็นสมุนไพรค่อนข้างน้อยเนื่องจากลักษณะของป่าเป็นแบบวนเกษตรและเป็นพื้นที่ในโฉนดของเกษตรกร จึงมีการปลูกพืชเศรษฐกิจร่วมด้วย ในบางช่วงจะมีการกำจัดวัชพืช จึงทำให้พืชล้มลุก ถูกทำลายไปด้วย เมื่อนำพืชมาตรวจสอบสรรพคุณจากเอกสารพบว่ามีพืชหลายชนิดที่มีสรรพคุณ ตรงในการรักษาโรค ทำให้ทราบว่าในแต่ละพื้นที่มีการใช้ประโยชน์จากพืชเหมือนกัน แต่ในบางพืช อาจมีการใช้ประโยชน์แตกต่างกันไป สำหรับเกษตรกร หรือชาวบ้านในพื้นที่ป่าวนเกษตรชุมชนบ้าน ถ้ำเสือ นำพันธุ์ไม้พื้นล่างมาใช้ประโยชน์เป็นอาหารและปลูกจำหน่ายเป็นรายได้ คือ ผักกูด ผักปลัง ผักหวานป่า ตะไคร้ ตำลึง ช้าพลู พริกไทย มะเขือเปราะ และมะเขือพวง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังสำรวจพบพรรณไม้ชนิดใหม่ในพื้นที่ศึกษา โดยผู้วิจัยได้เก็บตัวอย่าง ใบ และ ผล ไปวิเคราะห์ข้อมูลที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช จากการสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญพบว่า พรรณไม้ชนิดนี้มีความเป็นไปได้ว่าจะเป็นมะเกลือเพชรบุรี (*Diospyros cf. rhombifolia*) ซึ่งจัดอยู่ในวงศ์ EBENACEAE

วิธีใช้ดัชนีชื่อไทยของพรรณไม้พื้นล่าง

เนื้อหาภายในเล่มประกอบด้วยพรรณไม้พื้นล่าง ที่พบในพื้นที่ป่าวนเกษตรชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี โดยมีการจัดเรียงตามตัวอักษร ก-ฮ ของชื่อสามัญภาษาไทยหรือชื่อท้องถิ่น (Common name) ที่นิยมใช้เรียกในบรรทัดแรก ซึ่งเขียนด้วยตัวหนังสือหนาและมีขนาดใหญ่ บรรทัดที่ 2 ชื่อวิทยาศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย ชื่อสกุล และ ชื่อคำระบุ รวมทั้งชื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ตั้งชื่อวิทยาศาสตร์ของพืชนั้น ตามลำดับ บรรทัดที่ 3 ชื่อวงศ์ ซึ่งสังเกตได้ว่าลงท้ายด้วย -aceae ยกเว้นชื่ออนุรักษที่ไม่เป็นไปตามกฎจะลงท้ายด้วย -ae และตามด้วยชื่อพื้นเมืองหรือชื่ออื่น ๆ ที่แต่ละท้องถิ่นเรียกชื่อพืชนั้น ๆ มีรูปพรรณไม้ประกอบไปด้วยคำบรรยายลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของ ทรงพุ่ม กิ่งหรือใบ ดอก ผล หรือเมล็ด เพื่อให้ผู้ใช้รู้จักลักษณะทางพฤกษศาสตร์ต่าง ๆ ของพืช และประโยชน์หรือสรรพคุณทางยา เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ชนิดนั้น และมีดัชนีชื่อไทยในส่วนท้ายเล่ม เพื่อสะดวกต่อการใช้

ข้อมูลพรรณไม้พื้นล่าง

กลุ่มไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้พุ่ม และไม้พุ่มรอเลื้อย

ตะลุ่มนก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Salacia chinensis* L.

ชื่อวงศ์ CELASTRACEAE

ชื่อพื้นเมือง ตาไก่ ตาไก่ลี่ ขอบกระดั่ง พรองนก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่มรอเลื้อย สูง 2-6 เมตร เปลือกลำต้นเรียบสีเทานวล ใบ ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม สลับตั้งฉาก แผ่นใบค่อนข้างหนา แผ่นใบรูปร่างรี รูปวงรีกว้าง รูปไข่ รูปวงรีแกมใบหอก หรือรูปไข่กลับ กว้าง 2-4 เซนติเมตร ยาว 4-8 เซนติเมตร ปลายแหลมหรือมน โคนใบสอบ ขอบหยักหยาบ ๆ ดอก ดอกเล็ก สีเขียวอมเหลืองหรือเหลือง ออกเป็นช่อ แบบกระจุกหรือช่อแยกแขนงสั้น ๆ ตามซอกใบ มีกลีบดอก 5 กลีบ สีเหลืองปนเขียว ออกเป็นกลุ่มหรือช่อสั้น ๆ ที่ซอกใบ หรือกิ่งก้าน ปลายกลีบดอกมนบิดเล็กน้อย แกนดอกนูนเป็นวงกลม มี 3-6 ดอก ในแต่ละช่อ กลีบดอกรูปรีหรือรูปไข่กว้าง ยาว 3-4 มิลลิเมตร ก้านดอกยาว 6-10 มิลลิเมตร ผล รูปปร่างค่อนข้างกลม รูปกระสวยกว้าง หรือ รี ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1- 2 เซนติเมตร ผลอ่อนมีสีเขียว ผลสุกสีแดง หรือสีแดงอมส้ม ภายในมีเมล็ดกลมขนาดใกล้เคียงผล 1 เมล็ด

การใช้ประโยชน์ / สรรพคุณ

ต้น ช่วยฟอกโลหิต แก้โลหิตเป็นพิษทำให้ร้อน แก้โลหิตจาง (กรรณก พันธ์หลังสวน และ

จรรยา ดอนบ้านสุ่ย, 2543, หน้า 62)

นมวัว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Uvoria dulcis* Dunal

ชื่อวงศ์ ANNONACEAE

ชื่ออื่น ตบหู ตีนตั่งน้อย ตีนตั่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มรอเลื้อย สูง 2-20 เมตร ใบ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ กว้าง 2.5-7.5 เซนติเมตร ยาว 7-18 เซนติเมตร ท้องใบมีขนรูปดาวหนาแน่น ดอก เดี่ยวหรือ ออกเป็นกระจุก 2-4 ดอกออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีเหลืองหม่นหรือสีส้ม กลิ่นหอม ผล กลุ่มผลย่อย รูปทรงกลม รูปกระสวยหรือรูปทรงกระบอก สีส้มเปลี่ยนเป็นสีแดง

การประโยชน์/สรรพคุณ

ยาพื้นบ้านอีสานใช้ ลำต้นหรือ รากต้มน้ำดื่ม บำรุงน้ำนมขณะอยู่ไฟ ปลุกเป็นไม้ประดับ ดอกสวยและมีกลิ่นหอม (นิจศิริ เรื่องรังษี และ วัชชัย มังคละคุปต์, 2547, หน้า 151)

ปอบิด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Helicteres isora* L.

ชื่อวงศ์ MALVACEAE

ชื่อพื้นเมือง ปอทับ มะบิต ปอกะบิต

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่ม สูง 1-3 เมตร แตกกิ่งก้านเป็นกอตั้งแต่โคนต้น ทุกส่วนมีขนสีน้ำตาลปกคลุม กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวหนาแน่น มีช่องอากาศ เปลือกลำต้นเรียบ มียางเหนียว ใบ ใบเดี่ยว เรียงเวียนรูปไข่ กว้าง 5.5-7.5 เซนติเมตร ยาว 8.5-15 เซนติเมตร ปลายใบเป็นแฉก 3-5 แฉก ดอก แบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ มี 5-8 ดอก ก้านช่อดอกสั้น ก้านดอก ยาว 3-5 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยงมีสีเหลืองอมเขียวอ่อน ยาว 1-2 เซนติเมตร ผล เป็นฝักกลมยาวบิดเป็นเกลียวเหมือนเกลียวเชือก (นันทน์ภัส สุวรรณสินธุ์, 2553, หน้า 69)

การใช้ประโยชน์ / สรรพคุณ

ราก เปลือก ช่วยแก้ธาตุพิการ ฝัก ช่วยรักษาโรคลำไส้ในเด็ก (ปอบิด สรรพคุณและประโยชน์ของปอกะบิต 29 ข้อ !, 2556)

เปล้าใหญ่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Croton poilanei* Gagnep.

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE

ชื่อพื้นเมือง ควะวู เซ่งเค่คัง เปล้าหลวง เปาะ สกาวา

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ผลัดใบ สูงประมาณ 8 เมตร เปลือกลำต้นเรียบ สีน้ำตาลเทา กิ่งก้านค่อนข้างใหญ่ ใบ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนาน รูปวงรีแกมขอบขนาน รูปไข่หรือรูปใบหอก ใบลู่ลง ใบรียาว กว้าง 5-10 เซนติเมตร ยาว 9-30 เซนติเมตร ดอก ออกที่ปลายกิ่ง หลายช่อ ช่อดอกยาว 12-22 เซนติเมตร ตั้งตรง ดอกย่อยมีขนาดเล็ก กลีบดอกสีเหลืองแกมเขียว หยอยบานจากโคนช่อไปหาปลาย **ผล** ผลแห้งแตก รูปทรงกลมแบน มี 3 พู ผิวเรียบ ด้านบนแบนมีเกล็ดเล็ก ๆ ท่างกัน ผลอ่อนสีเขียว (นันทน์ภัส สุวรรณสินธุ์, 2553, หน้า 72)

การใช้ประโยชน์ / สรรพคุณ

ไม้ เปล้าใหญ่ สามารถนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิง (เปล้าใหญ่ สรรพคุณและประโยชน์ของ เปล้าใหญ่ 40 ข้อ !, 2561)

ผกากรอง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Lantana camara* L.

ชื่อวงศ์ VERBENACEAE

ชื่อพื้นเมือง ขะจาย มะจาย ตาปู

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่มเลื้อย สูง 2-3 เมตร ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม อาจมีหนามเล็ก ๆ ใบ ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม สลับตั้งฉาก รูปไข่ ฐานใบโค้ง ปลายใบแหลม ขอบใบหยักโค้ง หยักฟันเลื่อย แผ่นใบด้านล่างปกคลุมด้วยขนละเอียด ดอก ออกเป็นช่อเดี่ยว ๆ ที่ปลายยอด เป็นช่อกระจุกแน่น กลีบประดับรูปสามเหลี่ยมยาว กลีบเลี้ยงแบนบาง ยาว 1-2 มิลลิเมตร ขอบหยักเป็น 2 หยักตื้น ๆ กลีบดอกมักเป็นสี่เหลี่ยม สีม ส้มอมแดง แต่อาจมีสีชมพู ชมพูอมม่วง หรือสีขาว อาจมีหลายสีผสมกันในช่อดอกเดี่ยว ผล สีม่วงดำมีเนื้อผลขนาดประมาณ 3-5 มิลลิเมตร

การใช้ประโยชน์ / สรรพคุณ

ราก ช่วยแก้อาการปวดศีรษะ ใบ มีคุณสมบัติห้ามเลือด และช่วยรักษาแผลสดได้ (ณัชมา ศิลปอนันต์, 2543, หน้า 36)

ผักหวานป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Champereia manillana* (Blume) Merr.

ชื่อวงศ์ OPILACEAE

ชื่อพื้นเมือง ผักหวาน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ต้นที่โตเต็มที่อาจสูงถึง 13 เมตร ใบ ใบเดี่ยว เรียงสลับกัน ใบอ่อนรูปรางแคบรี ปลายใบแหลม สีเขียวอมเหลือง ใบแก่เต็มทีรูปร่างรีกว้าง รูปไข่หรือรูปไข่กลับ ใบสีเขียวเข้ม เนื้อใบกรอบ ขอบใบเรียบ ปลายใบมน ก้านใบสั้น ดอก แตกกิ่งก้านคล้ายช่อดอกมะม่วงหรือลำไย และเกิดตามกิ่งแก่ หรือตามลำต้นที่ใบร่วงแล้ว ดอกมีขนาดเล็กเป็นตุ่มสีเขียวอัดกันแน่นเป็นกระจุกขณะที่ยังอ่อนอยู่ ผล เป็นผลเดี่ยว ติดกันเป็นพวง เหมือนช่อผลของมะไฟหรือกลางสาต (นันทน์ภัส สุวรรณสินธุ์, 2553, หน้า 73)

การใช้ประโยชน์ / สรรพคุณ

ใบ และรากมีสรรพคุณแก้อาการปวดศีรษะ ช่วยแก้อาการปวดท้อง (ผักหวานป่า สรรพคุณและประโยชน์ของผักหวานป่า 21 ข้อ !, 2561)

มะเกลือเพชรบุรี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Diospyros cf. rhombifolia*

ชื่อวงศ์ EBENACEAE

ชื่อพื้นเมือง -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 3-10 เมตร เปลือกสีน้ำตาล ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ ยาว 4-5 เซนติเมตร รูปขอบขนานแกมรูปแฉม ปลายใบแหลม โคนใบมน ขอบใบเรียบ ดอก ออกเป็นช่อเดี่ยว มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีขาว ผล สีแดง กลมขนาด 1.4-2.0 เซนติเมตร เมล็ด กลมเล็ก สีน้ำตาล

การใช้ประโยชน์ / สรรพคุณ

ใช้เป็นไม้ประดับ

ละหุ่ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ricinus communis* L.

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE

ชื่อพื้นเมือง ละหุ่งแดง ละหุ่งขาว มะละหุ่ง มะโห่ง มะโห่งหิน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงได้ถึง 6 เมตร ยอดอ่อนและช่อดอกเป็นนวลขาว ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ ใบกว้าง 15 เซนติเมตร ยาว 60 เซนติเมตร รูปฝ่ามือ มี 6-11 แฉก ปลายแฉกแหลม ขอบใบหยักเป็นฟันเลื่อย ขนาดไม่เท่ากัน ปลายจักเป็นต่อม โคนใบแบบก้านปิด เส้นแขนงใบเรียงจรดปลายจักที่มีขนาดใหญ่ ก้านใบยาว 10-30 เซนติเมตร มีต่อมที่ปลายก้าน หูใบเชื่อมติดกันรูปสามเหลี่ยม **ดอก** ออกเป็นช่อ ที่ปลายกิ่งหรือที่ปลายยอดแบบช่อกระจุก บางครั้งแยกแขนง มีทั้งดอกตัวผู้ และดอกตัวเมียอยู่ในช่อเดียวกัน **ผล** เป็นผลแห้งแบบแคปซูล ทรงรี ยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร มี 3 พู รูปไข่ สีเขียว ยาว 1-1.5 เซนติเมตร ผิวมีขนคล้ายหนามอ่อน ทั้งผล คล้ายผลเงาะ เมล็ดทรงรี เปลือกเมล็ดสีน้ำตาลแดงประขาว คล้ายตัวเห็บ เนื้อในสีขาว เมล็ดมีพิษ มีน้ำมัน

การใช้ประโยชน์ / สรรพคุณ

ใบสดช่วยแก้เลือดลมพิการ ช่วยแก้อาการปวดท้อง (ฉันทน์ วีระกุล, 2553, หน้า 144)

เล็บเหยี่ยว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ziziphus oenoplia* (L.) Mill.

ชื่อวงศ์ RHAMNACEAE

ชื่อพื้นเมือง เล็บแมว ยับเหยี่ยว แสงคำ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่มรอเลื้อย เนื้อแข็ง ยาว 3-10 เมตร เถาและกิ่งมีหนามสั้นแหลม โค้งตามลำต้น และกิ่งก้าน เปลือกเถาเรียบหรือขรุขระเล็กน้อย สีดำเทา กิ่งอ่อนมีขนสีน้ำตาล เปลือกในเป็นสีแดง ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ รูปไข่แกมรูปใบรี กว้าง 1-3 เซนติเมตร ยาว 2-6 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบเบี้ยวเล็กน้อย ขอบใบเรียบ แผ่นใบอ่อนทั้งสองด้านมีขนนุ่มสั้น ๆ ผิวใบด้านบนเรียบ หรือมีขนเล็กน้อย ผิวใบด้านล่างมีขนนุ่มจำนวนมาก เส้นใบ 3 เส้น ออกจากฐานใบไปปลายใบ ก้านใบยาว 2-8 มิลลิเมตร ดอก ออกเป็นช่อที่ซอกใบเป็นช่อกระจุก ขนาดเล็ก ดอกย่อยจำนวนมาก ช่อดอกยาว 4-6 มิลลิเมตร ก้านช่อดอกยาว 0.5-1.0 มิลลิเมตร ผล ผลสดรูปทรงกลมหรือรูปไข่ ผลอ่อนสีเขียวพอสุกเปลี่ยนเป็นสีม่วงดำ ก้านผลยาว 3-5 มิลลิเมตร มีขนกระจายทั่วไป เมล็ด แข็งมี 1 เมล็ด รูปร่างค่อนข้างกลม

การใช้ประโยชน์ / สรรพคุณ

รากมีสรรพคุณช่วยในการย่อย และรักษาภาวะกรดเกิน ผลสุกใช้รับประทานเป็นยาระบาย (ฉันทน์ วีระกุล, 2553, หน้า 152)

สบู่แดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Jatropha gossypifolia* var. *elegans* (Pohl) Müll.Arg.

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE

ชื่อพื้นเมือง -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้พุ่ม มีความสูงประมาณ 1-2 เมตร ลำต้นมีสีเทา ลำต้นแผ่กิ่งก้านออกไป ใบ ใบเดี่ยว คล้ายฝ่ามือ มีเว้าลึกประมาณ 2-3 เว้า ก้านใบ ใบอ่อน และเส้นใบมีสีแดง ใบอ่อนมีสีม่วงเข้มหรือเป็นสีน้ำตาลแดง ส่วนใบแก่จะมีสีเขียวปนแดงและมีขน ดอก มีขนาดเล็ก ออกดอกเป็นช่อที่ปลายยอด เป็นช่อดอกแบบ Cyathium กลีบดอกมีสีแดงเข้ม ดอกตัวผู้ และดอกตัวเมียอยู่บนต้นเดียวกัน กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ แต่ละช่อย่อยจะมีดอกตัวเมียอยู่ 1 ดอก ที่เหลือเป็นดอกตัวผู้ ผล สบู่แดงลักษณะของผลเป็นรูปรียาว มี 3 พู ผลอ่อนมีสีเขียว ส่วนผลแก่มีสีเหลือง เมื่อแก่เต็มที่จะแตก ภายในผลมีเมล็ดสีน้ำตาล 3 เมล็ด

การใช้ประโยชน์ / สรรพคุณ

ใบ ใช้ต้มกินช่วยแก้ไข้ ลดไข้ ตำพอกแก้ผื่นคัน แก้ฝี (วชิรพงศ์ หวลบุตตา, 2548, หน้า 145)

สามพันตา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cleistanthus gracilis* Hook.f.

ชื่อวงศ์ PHYLLANTHACEAE

ชื่อพื้นเมือง ตะไลให้

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ใบ ใบเดี่ยว เรียงสลับในระนาบเดียวกัน ตัวใบรูปรีหรือรูปไข่กลับ ปลายใบมนหรือแหลม ขนาดยาว 3-12 เซนติเมตร กว้าง 1-5 เซนติเมตร ผิวใบด้านหลังมีขนสั้นเล็ก ๆ ละเอียดปกคลุม ก้านใบสั้น ดอก ออกเป็น กระจุกตามซอกใบ ดอกเล็ก มีดอกเพศผู้และเพศเมียในกระจุกเดียวกัน ผล รูปกลมขนาดเล็กสีเขียว (นันทน์ภัส สุวรรณสินธุ์, 2553, หน้า 124)

การใช้ประโยชน์ / สรรพคุณ

รากต้มดื่มแก้เบื่อเมา (นิจศิริ เรื่องรังษี และ ธวัชชัย มังคละคุปต์, 2547, หน้า 296)

หัตถ์คุณ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Holarrhena curtisii* King & Gamble

ชื่อวงศ์ APOCYNACEAE

ชื่อพื้นเมือง นมเสื่อ น้ำนมเสื่อ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ยืนต้นหรือไม้พุ่มขนาดเล็กถึงขนาดกลาง มีความสูงได้ถึง 10 เมตร ตามกิ่งอ่อนมีขนสั้นสีเทา ส่วนต้นเป็นสีเขียว ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ออกเรียงสลับ มีใบย่อยประมาณ 7-15 ใบ ลักษณะของใบย่อยเป็นรูปไข่ ปลายใบแหลม ใบมีขนาดกว้าง 2-4 เซนติเมตร และยาว 3-7 เซนติเมตร แผ่นใบเป็นสีเขียวอ่อน เนื้อใบบาง มีต่อมน้ำมันเล็ก ๆ ดอก เป็นช่อที่ปลายกิ่ง มีดอกย่อยจำนวนมาก ดอกย่อยมีกลีบดอกเป็นสีเขียวอ่อน หรือสีขาวแกมเหลือง เมื่อดอกบานเต็มที่กลีบดอกจะม้วนไปด้านหลังเล็กน้อย ผล เป็นผลสด ออกเป็นพวงโต ลักษณะของผลเป็นรูปกระสวยหรือรูปไข่ขนาดเล็ก ผิวผลเรียบใส ฉ่ำน้ำ (วชิรพงศ์ ทวลบุตตา, 2548, หน้า 204)

การใช้ประโยชน์ / สรรพคุณ

ใบ มีสรรพคุณเป็นยาแก้ไข้ แก้ไข้อันผอมเหลือง เปลือกต้น มีรสร้อน มีสรรพคุณช่วยแก้โลหิตในลำคอ (วงศ์สถิตย์ ฉั่วกุล, 2539, หน้า 153)

กลุ่มไม้ล้มลุก

กระสัง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Peperomia pellucida* (L.) Kunth

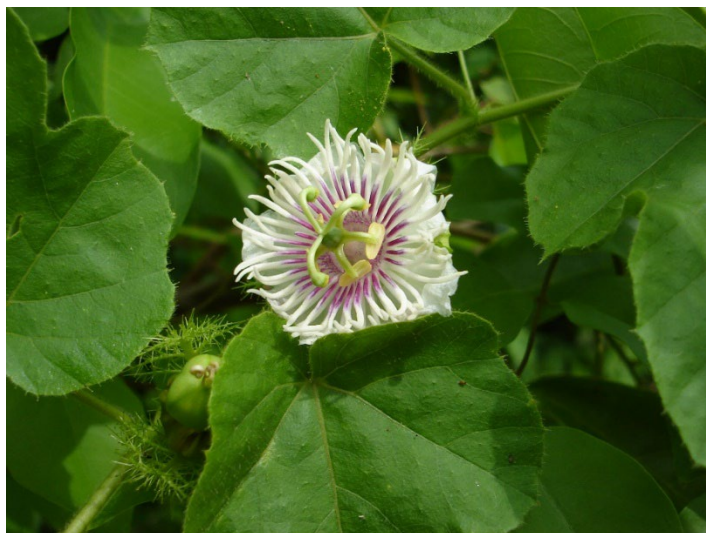
ชื่อวงศ์ PIPERACEAE

ชื่อพื้นเมือง ตาฉีโพ ผักราชวงศ์ ผักฮากกล้วย ผักกูด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก ทอดนอนหรือตั้งตรง อาจสูงได้ถึง 40 เซนติเมตร มีรากตามข้อ ลำต้นอวบน้ำ ไม่มีหูใบ ใบ เรียงเวียน แผ่นใบหนา รูปไข่กว้างหรือแกมรูปสามเหลี่ยมยาว 1-3.5 เซนติเมตร โคนตัดหรือรูปหัวใจ ก้านใบยาว 1-2 เซนติเมตร ออก ดอก แบบช่อเชิงลด ออกเดี่ยวที่ปลายกิ่งหรือตามซอกใบ ยาว 2-6 เซนติเมตร ดอกขนาดเล็ก ไม่มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอก เกสรเพศผู้ 2 อัน ก้านชูอับเรณูสั้นมาก โคนอับเรณูรูปกลม รังไข่มีช่องเดียว มีออวุลเม็ดเดียว ไร่ก้าน เกสรเพศเมีย ยอดเกสรเพศเมียมีอันเดียว สั้น ติดทน ผล แบบผลย่อยเปลือกแข็ง เมล็ด ล่อนกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.5 มิลลิเมตร เหนียว มีปุ่มกระจาย

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ทั้งต้นกินเป็นผักสดหรือปรุงสุก มีสรรพคุณต้านเชื้อแบคทีเรีย แก้ไข้ เจ็บคอ แก้ท้องเสีย (สำนักงานหอพรรณไม้, 2559)

กะทกรก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Passiflora foetida* L.

ชื่อวงศ์ PASSIFLORACEAE

ชื่อพื้นบ้าน สี่จาดตามหลาย ผักแคบฝรั่ง เถาเงาะ เถาสิงโต ตำลึงฝรั่ง กระโปรงทอง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้เถาเลื้อย มีขนต่อมยาวตามหุบ ใบ ก้านใบ แผ่นใบ และ ใบประดับ หุบใบจักชายครุยลึก ใบ รูปไข่หรือแกมรูปขอบขนาน ยาว 3-13 เซนติเมตร โคนแฉกลึก ก้านใบ ยาว 2-6 เซนติเมตร ช่อดอกกลดรูปคล้ายออกเดี๋ยว ตรงข้ามมีมือจับ ใบประดับ และใบประดับย่อย จักลึก เชื่อมติดกัน หุ้มผล ดอก สีขาวอมม่วง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกคล้ายกัน รูปรี ยาว 1.5-2 เซนติเมตร ด้านหลังกลีบเลี้ยงมีเส้นเป็นเขาสีเขียว กะบังเรียง 3-5 วง วงนอก ยาว 1 เซนติเมตร วงในยาว 1-3 มิลลิเมตร ขอบในบาง จานฐานดอกสูง 1-2 มิลลิเมตร ก้านชูเกสรยาว 5-7 มิลลิเมตร อับเรณูยาวประมาณ 4 มิลลิเมตร รังไข่เกลี้ยง ก้านเกสรเพศเมีย ยาว 4-6 มิลลิเมตร ผล กลม มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-3 เซนติเมตร ผลสุกสีเหลืองอมส้ม

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ใบ ตำพอกเป็นยาระงับเชื้อบาดแผล แก้โรคผิวหนัง แก้คันและหิด ตำให้ละเอียด คั้นน้ำดื่มเป็นยาเบื่อและขับพยาธิ ต้มเอาน้ำดื่มแก้หวัด คัดจุมูก และปวดศีรษะ ผล เป็นยาแก้ปวด อักเสบ บำรุงปอด (สุธรรม อารีกุล, 2552, หน้า 686)

ขยุ่มตีนหมา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ipomoea pes-tigridis* L.

วงศ์ CONVOLVULACEAE

ชื่อพื้นเมือง ขยุ่มตีนหมา เถาสายทองลอย เพาะละบุลู

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้เถาเลื้อย มีขนสาตามลำต้น กิ่ง แผ่นใบทั้งสองด้าน วงใบประดับ และกลีบเลี้ยง ใบ รูปฝ่ามือ มี 5-9 พู กว้างยาวได้ถึง 13 เซนติเมตร โคนเว้าลึก พูรูปรีหรือรูปขอบขนาน โคนเชื่อมติดกันเป็นแผ่น ก้านใบ ยาว 2-8 เซนติเมตร ดอก ออกช่อแบบกระจุกแน่น ออกตามซอกใบ ก้าน ยาว 4-11 เซนติเมตร ใบประดับวงนอกรูปขอบขนาน ยาว 2-2.5 เซนติเมตร วงในขนาดเล็ก ก้านดอกสั้น กลีบเลี้ยงรูปใบหอก ยาว 1-1.4 เซนติเมตร ดอกรูปลำโพง สีขาวบานตอนกลางคืน ยาว 3-4 เซนติเมตร ผล แห้งแตก รูปไข่ ยาวประมาณ 7 มิลลิเมตร แตกเป็น 4 ซีก เมล็ด รูปรี ยาวประมาณ 4 มิลลิเมตร มีขน

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ทั้งต้นบดใช้ระงับพิษสุนัขบ้า ใบบดละเอียดพอกปากแผล ผี หรือสิว (สารานุกรมพืชในประเทศไทย, 2559)

ขั้ตมอนใบกว้าง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sida rhombifolia* L. subsp. *rhombifolia*

ชื่อวงศ์ MALVACEAE

ชื่อพื้นเมือง หญ้าขั้ต ขั้ตมาน คั้ตมอน หญ้ายุ้งปัด แม่ม่าย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก สูงได้ถึง 1.50 เมตร ลำต้นตั้งตรง ผิวเกลี้ยงเมื่ออายุมาก และเปลี่ยนจากสีเขียวเป็นสีเทาหรือน้ำตาลอมแดงมากขึ้น ใบ เดี่ยวเรียงแบบเวียน หูใบรูปหอกรี ขนาดกว้าง 1.5 มิลลิเมตร ยาว 8 มิลลิเมตร ตามขอบมีขนละเอียดปกคลุม มีเส้นหูใบ 3 เส้น ก้านใบยาว 4-6 มิลลิเมตร ด้านบนมีขนละเอียดรูปดาวปกคลุม ด้านล่างผิวเกลี้ยง แผ่นใบรูปใบหอก กว้าง 0.5-4.0 เซนติเมตร ยาว 3.5-10.5 เซนติเมตร ปลายใบแหลมโคนใบโค้งมนเล็กน้อย ขอบใบหยักคล้ายฟันเลื่อยหยาบ ๆ ยกเว้นบริเวณใกล้โคนใบที่เรียบ เนื้อใบค่อนข้างบาง ผิวใบด้านบนสีเขียว ดอก ออกดอกเดี่ยวตามง่ามใบ ก้านดอกสีเขียว ยาว 2-7 มิลลิเมตร มีข้อต่อระหว่างก้านปกคลุมด้วยขนละเอียด กลีบเลี้ยง 5 กลีบ สีเหลืองถึงส้มอ่อน ผล เป็นแบบผลแห้งแยกแล้วแตก มีลักษณะเป็นพู่คล้ายกระเทียม ขนาดกว้างประมาณ 6 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 5 มิลลิเมตร มีจำนวน 8-10 พู แต่ละพู่รูปคล้ายสามเหลี่ยม ในแต่ละพู่มี 1 เมล็ด เมื่อแก่สีน้ำตาลถึงสีเกือบดำ

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ต้น ใช้บำรุงกล้ามเนื้อหัวใจ ใบ ใช้ตำพอก แก้แผลเปื่อย สมานแผล ต้มน้ำดื่มแก้ริดสีดวงทวาร

(อัจฉรา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันทร์สุวรรณ และสรารุช สังข์แก้ว, 2556, หน้า 195)

ขั้ดมอนใบแคบ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sida acuta* Burm.f.

ชื่อวงศ์ MALVACEAE

ชื่อพื้นเมือง หญ้าขัดใบยาว หญ้าช่อไม้กวาด ยุงกวาด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ สูง 0.5-1 เมตร กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวปกคลุมห่าง ๆ ใบ รูปใบหอก กว้าง 0.5-2 เซนติเมตร ยาว 5-10 เซนติเมตร ขอบใบจักฟันเลื่อย ใบเดี่ยว เรียงแบบเวียน ทั้งระยะก่อนข้างห่าง มีหูใบแคบและยาวคล้ายเส้นด้าย ขนาดกว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 7-10 มิลลิเมตร มีขนระเอียดปกคลุม ก้านใบยาว ดอก ออกเดี่ยว หรือออกเป็นกลุ่มตามซอกใบ กลีบดอกสีเหลืองส้ม มี 5 กลีบ โคนเชื่อมติดกันเล็กน้อย เนื้อกลีบบาง ผล รูปร่างกลมแบน ขนาด 4-6 มิลลิเมตร มี 5-6 พู

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก ต้มน้ำดื่มรักษาโรคทางเดินปัสสาวะและแก้ท้องผูก ใบ ตำคั้นน้ำทาแก้สิ่ว ฝี ตุ่มหนอง (อัจฉรา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันทร์สุวรรณ และสรารุช สังข์แก้ว, 2556, หน้า 193)

ครอบฟันลี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Abutilon hirtum* (Lam.) Sweet

ชื่อวงศ์ MALVACEAE

ชื่อพื้นเมือง ครอบ ครอบจักรวาล ตอบตบ บอบแปบ หญ้าขัดหลวง หญ้าขัดใบป้อม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก สูง 1-2 เมตร ลำต้นตรง กลม มีขนสั้นรูปดาวปกคลุมหนาแน่น และขนปะปนเล็กน้อย ใบรูปใบหอกแกมรูปแถบ ยาว 6-8 มิลลิเมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่ กว้างและยาว 5-7 เซนติเมตร ปลายใบแหลม ถึงเรียวแหลม โคนใบเว้าเป็นรูปหัวใจ ขอบใบหยัก ด้านบนมีขนกำมะหยี่ ด้านล่างมีขนนุ่มเส้นโคนใบมี 5-7 เส้น ก้านใบยาว 2-8 เซนติเมตร ดอก สีเหลืองอมส้ม ออกตามง่ามใบ ก้านดอกยาว 2-3 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงสีเขียวอมเหลือง ติดกันเป็นรูปประฆัง กว้างประมาณ 1.5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 1 เซนติเมตร มีเส้นพาดกลางตามยาว 1 เส้น ปลายเรียวแหลม ด้านนอกมีขนสั้นรูปดาว กลีบดอกเมื่อบาน กว้าง 3 เซนติเมตร มี 5 กลีบ รูปไข่กว้าง กว้าง 7-15 มิลลิเมตร ยาว 8-16 มิลลิเมตร ผล แบบผลแห้งแยกแล้วแตก กว้างประมาณ 1.5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 1.2 เซนติเมตร ก้านผลยาว ชีกลมมี 20-22 ชีก แบนรูปไต ปลายกลม มีติ่งหนาม

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก แก้กลม แก้ไอ แก้ไข้ บำรุงกำลัง บำรุงธาตุ แก้ปวดฟัน เหงือกบวม แก้กิดสีดวงทวาร ต้นบำรุงโลหิต และขับลม (สันติ ดวงทรัพย์, 2547, หน้า 10)

ควนาง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Lysiphyllum winitii* (Craib) de Wit

ชื่อวงศ์ FABACEAE

ชื่อพื้นเมือง อรพิม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้เถาที่มีมือเกาะกิ่งอ่อน มีขนสีน้ำตาล ใบ เดี่ยวออกเรียงสลับ ลักษณะของใบค่อนข้างกลม ปลายใบมนเว้าลึกเกือบถึงโคนใบเป็นสองแฉก โคนใบมนเว้าเป็นรูปหัวใจ ส่วนขอบใบเรียบ ใบมีขนาดกว้างประมาณ 2-5 เซนติเมตร และยาวประมาณ 3-5 เซนติเมตร หลังใบและท้องใบเรียบ ส่วนอีกข้อมูลระบุว่าหลังใบเรียบเกลี้ยง ส่วนท้องใบปกคลุมไปด้วยขนสั้นประปราย เส้นใบมี 3-4 คู่ ก้านใบยาวประมาณ 0.6-1.3 เซนติเมตร หูใบมีขนาดเล็กกว้างได้ง่าย **ดอก** ออกแบบช่อกระจุก ดอกย่อยมีก้านเรียงสลับบนแกนกลางลดหลั่นตามลำดับจากบนลงล่าง ดอกย่อยประกอบด้วย วงกลีบเลี้ยงจำนวน 5 กลีบ แยกกัน ปกคลุมด้วยขนสั้นนุ่มสีน้ำตาลแดงกลีบดอกจำนวน 5 กลีบ แยกกัน สีเหลืองครีมรูปไข่กลับ กลีบคู่ข้าง และกลีบคู่ล่าง ขนาดเท่ากันเกสรเพศเมียจำนวน 1 อัน อยู่เหนือวงกลีบ **ผล** แบบฝักถั่วสีแดงแบนเกลี้ยง มี 2-4 เมล็ด

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

แก้ปวดศีรษะ แก้บิด และช่วยขับเสมหะ (สุธรรม อารีกุล, 2552, หน้า 127)

โคกกระออม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cardiospermum helicacabum* L.

ชื่อวงศ์ SAPINDACEAE

ชื่อพื้นเมือง ลูกลิบเครือ โคกกระออม วีวี โพออม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก อายุ 1 ปี หรือหลายปี ยาวได้ถึง 3 เมตร โดยเฉพาะบริเวณด้านล่างของลำต้น ผิวลำต้นเกลี้ยงหรืออาจจะมีขนละเอียดประปราย ใบ เป็นใบประกอบแบบสองสามครั้ง ก้านใบยาว 1.5-3.0 เซนติเมตร เป็นร่องเล็ก ที่โคนมีหูใบเล็ก ๆ หลายใบ ก้านใบยาวที่ยาวประมาณ 1 เซนติเมตร ใบข้างยาวประมาณ 0.5 เซนติเมตร ใบย่อยหยักเป็น 3 พู แต่ละพुक้านใบหอก ขอบใบหยักหยาบ ๆ ดอก ออกเป็นช่อกระจุกแยกแขนงทางออก ช่อดอกยาว 5-15 เซนติเมตร ปกคลุมด้วยขนละเอียด ก้านช่อดอกยาว 7-10 เซนติเมตร ดอกย่อยเพศเดียว ยาว 2.0-3.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงจำนวน 4 กลีบ ขนาดกว้าง 1.2-2.0 มิลลิเมตร ยาว 1.0-2.5 มิลลิเมตร รังไข่ชูขึ้นเหนือกลีบดอก ขนาดยาว 2-3 มิลลิเมตร ผล เป็นฝักรูปทรงกลมพองออก ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5-4.0 เซนติเมตร ผิวคล้ายกระดาษ เมล็ด กลมรี

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ใบ แก้กตาเจ็บ ปวดหู ต้มน้ำดื่มเป็นยาขับเหงื่อ แก้ไข้ ปวดข้อ เป็นยาดับพิษ พิษไฟลวก น้ำร้อนลวก และเป็นยาบำรุงธาตุให้ปกติ บำรุงน้ำดี เมล็ด เป็นยาแก้ไข้ ขับเหงื่อ (นิจศิริ เรืองรังสี และ รัชชัย มังคละคุปต์, 2547, หน้า 86)

เครือปลาสงแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ichnocarpus frutescens* (L.) W.T.Aiton

ชื่อวงศ์ APOCYNACEAE

ชื่อพื้นเมือง เครือเงิน เครือชูดแดง เครือปลาสงแดง เครืออีม้อ เต่าไห้

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้เถา กิ่งแก่มีช่องอากาศ ใบ ใบเรียงตรงข้าม รูปรี รูปขอบขนาน หรือแกมรูปไข่ ยาว 2.5-12.5 เซนติเมตร แผ่นใบด้านล่างมีขนสั้นนุ่ม ก้านใบยาว 0.4-3 เซนติเมตร มักมีต่อมตามซอกใบ ช่อดอกแบบช่อกระจุกแยกแขนง ยาว 1.5-15 เซนติเมตร ก้านดอกสั้น กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยมยาวประมาณ 2 มิลลิเมตร มีขนสั้นนุ่ม ดอกรูปแตร สีขาวหรืออมเหลือง กลีบเวียนทับกันด้านขวาในตาดอก หลอดกลีบยาว 2-4 มิลลิเมตร ด้านนอกมีขนหนาแน่นที่ปากหลอดกลีบ 5 กลีบ ยาว 2.5-6 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดใต้กึ่งกลางหลอดกลีบดอก ก้านชูอับเรณูสั้น จานฐานดอกจักเป็นพูแยกกัน ยาวกว่ารังไข่ คาร์เพลแยกกัน มีขน เกสรเพศเมียยาว 1-2 มิลลิเมตร ผล เป็นฝักคู่ รูปแถบ กางออก ยาว 13-15 เซนติเมตร

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ทั้งต้น แก้อาการเลือดออกที่เหงือก อาการชัก แก้อาการเพ้อคลั่ง แก้บิด ลีนอักเสบ ปัสสาวะเป็นเลือด แก้หัด ราก เป็นยาเย็น ขับปัสสาวะ แก้ไข้ แก้อาหารไม่ย่อย แก้โรคผิวหนัง ใบและลำต้น เป็นยาต้ม แก้ไข้ แก้หิด (สารานุกรมพืชในประเทศไทย, 2559)

ข้าพลา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Piper rostratum* Roxb.

ชื่อวงศ์ PIPERACEAE

ชื่อพื้นเมือง นมวา ผักปุนา ผักพลา พลาลิง เยเทีย ผักอีเล็ด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก มีไหลงอกเป็นต้นใหม่ ใบ เป็นเดี่ยวเรียงสลับรูปหัวใจ ดอก ออกเป็นช่อ ที่ซอกใบเป็นรูปทรงกระบอก ดอกย่อยแยกเพศ ผล เป็นผลสด

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก ช่วยเจริญอาหาร บำรุงธาตุ ขับลมในกระเพาะอาหารและลำไส้ แก้ปวดท้อง ท้องเสีย แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ (สุธรรม อารีกุล, 2552, หน้า 37)

ตดหมูตดหมา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Paederia linearis* Hook. f.

ชื่อวงศ์ RUBIACEAE

ชื่อพื้นเมือง ต่ายานตัวผู้ เครือตดหมา หล้าตดหมา ฟังโหม ย่านพาโหม ตดหมูตดหมา

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ มีลำต้นเป็นสีเขียว มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2.8-5 เซนติเมตร ใบ เป็นรูปใบหอก ปลายใบแหลมหรือเรียวยาว โคนใบเว้าเป็นรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ ใบมีขนาดกว้าง 4-5.6 เซนติเมตร และยาว 7.1-12 เซนติเมตร ใบเป็นสีเขียวถึงเขียวค่อนข้างเข้ม หน้าใบและหลังใบไม่มีขน เส้นแขนงใบออกตรงข้ามกันและเยื้องกันบ้าง ปลายเส้นไปจนเส้นถัดไปไม่ถึงขอบใบ เส้นแขนงเล็ก ๆ สานกันเป็นร่างแห มีเส้นแขนงใบข้างละ 4-7 เส้น ก้านใบยาว 1.2-2.3 เซนติเมตร ดอก เป็นช่อบริเวณยอดและตามซอกใบ ยาวประมาณ 15-25 เซนติเมตร ดอกย่อยมีจำนวนมากอยู่ชิดติดกันเป็นกระจุก กลีบดอกด้านนอกเป็นสีเขียว ดอกมีลักษณะเป็นรูปกรวยปลายแยกเป็นแฉก 5 แฉก ผล เป็นรูปไข่หรือกลมแบน ผลมีขนาดกว้าง 0.4-0.5 เซนติเมตร

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก ใช้ต้มกับน้ำดื่มจะช่วยทำให้อาเจียน แก้กตาฟาง แก้ก้องเสีย แก้อาการจุกเสียด ใบ แก้กัวร้อน เป็นยาระบายอ่อน ๆ ช่วยขับพยาธิไส้เดือน แก้อาการคัน เถา แก้กษาง แก้ไข้ (อภุช พงษ์ไสว, 2541, หน้า 92)

ตัวยดึง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ruellia tuberosa* L.

ชื่อวงศ์ ACANTHACEAE

ชื่อพื้นเมือง ตัวยดึงนา

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก สูงได้ถึง 70 เซนติเมตร ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม ใบ รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับหรือรูปใบหอกกลับ กว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 6-8 เซนติเมตร ดอก สีม่วงถึงชมพูอ่อน ออกเป็นช่อตามซอกใบ กลีบรองดอกส่วนโคนเชื่อมกัน ปลายแยกเป็นแฉกแหลม 5 แฉก กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย ยาว 4-5 เซนติเมตร ส่วนบนโค้งเล็กน้อยปลายแยกเป็น 5 แฉก ขนาดดอก 3-3.5 เซนติเมตร ผล รูปกระสวย ยาว 2-2.5 เซนติเมตร สีเขียว เมื่อแก่เป็นสีน้ำตาลเข้ม เมื่อถูกน้ำหรือความชื้นมาก ๆ จะแตกดีด เป็น 2 ซีก การขยายพันธุ์ในธรรมชาติ

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

รากใช้ผสมยาแก้พิษ ดับพิษ เปื้อ (อัจนรา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันท์สุวรรณ และ สราวุธ สังข์แก้ว, 2556, หน้า 29)

ตะไคร้

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cymbopogon citratus* (DC.) Stapf

ชื่อวงศ์ POACEAE

ชื่อพื้นเมือง คาหอม จะไคร เชิดเกรย เหลอะเกรย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก จะขึ้นเป็นกอใหญ่ สูงประมาณ 1 เมตร ลักษณะของลำต้นเป็นรูปทรงกระบอก แข็ง เกลี้ยง และตามปล้องมักมีไขปกคลุมอยู่ เป็นพรรณไม้ที่มีอายุหลายปี ใบ เดี่ยว แตกใบออกเป็นกอ รูปขอบขนาน ปลายใบแหลม และผิวใบจะสากมือทั้งสองด้าน เส้นกลางใบแข็ง ขอบใบจะมีขนขึ้นอยู่เล็กน้อย มีสีเขียวกว้างประมาณ 2 เซนติเมตร ยาว 60-90 เซนติเมตร ดอก ออกเป็นช่อกระจาย ช่อดอกย่อยมีก้านออกเป็นคู่ ในแต่ละคู่จะมีใบประดับรองรับการขยายพันธุ์เป็นไม้กลางแจ้ง ขยายพันธุ์ด้วยการแยกกอ

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ทั้งต้น ใช้เป็นยารักษาโรคหืด แก้ปวดท้อง ขับปัสสาวะ แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ แก้ปัสสาวะ และ แก้ลม (สุภาภรณ์ ปิติพร, 2556, หน้า 66)

ตำลึง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Coccinia grandis* (L.) Voigt

ชื่อวงศ์ CUCURBITACEAE

ชื่อพื้นเมือง ผักแคบ ตำลึง ผักตำลึง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้เถาเลื้อย ลำต้นมีมือเกาะเดี่ยว ม้วนเป็นเกลียว ไม่แยกแขนง ออกจากข้อ โกล่โคนใบ ใบ เป็นเดี่ยว เรียงสลับ ก้านใบยาว โคนใบเว้า ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบหลัก ออกจากโคนใบแตกแขนง 5-7 เส้น ดอก แยกเพศอยู่ต่างต้น ออกเดี่ยวหรือคู่จากง่ามใบ ก้านดอก ยาว 2-4 เซนติเมตร ดอกเพศผู้ กลีบเลี้ยงชิดติดกัน เป็นรูปประฆัง ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาวแคบ กลีบดอกเชื่อมติดกัน เป็นรูปประฆัง ปลายแยก 5 แฉก รูปไข่คว่ำ ปลายแหลม ยาว 10-12 มิลลิเมตร ดอกเพศเมียคล้ายเพศผู้ มีรังไข่รูปกระสวย ก้านยาว เกลี้ยง กลีบแยก 5 แฉก ผล รูปไข่ หรือขอบขนาน กว้าง 2-5 เซนติเมตร เมื่อแก่จัดมีสีแดง **เมล็ด** มีจำนวนมาก รูปไข่แบบ กว้าง 3 มิลลิเมตร

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก แก้วพิษอักเสบ พิษสัตว์กัดต่อยและพิษจากพืช ไล่ไข้ แก้อาเจียน และดับพิษ ทั้งปวง เปลือกราก ใช้เป็นยาระบาย ตำพอกแก้ฝีทำให้ฝีสุก แก้อักเสบตามร่างกาย โรคผิวหนัง และใช้น้ำหากำจัดกลิ่นตัว (สุภาภรณ์ ปิติพร, 2556, หน้า 34)

โตนงวะ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ipomoea obscura* (L.) Ker Gawl.

ชื่อวงศ์ CONVOLVULACEAE

ชื่อพื้นเมือง สะอึกขน จิงจ้อนวล จิงจ้อนวลเล็ก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก ลำต้นมีขนสั้นนุ่ม ใบ รูปรีกว้างหรือรูปหัวใจ ยาว 2-8 เซนติเมตร แผ่นใบเกลี้ยงหรือมีขนกระจาย ก้านใบยาว 1.5-3.5 เซนติเมตร ดอก ออกดอกแบบช่อกระจุกออกตามซอกใบ มี 1-3 ดอก ก้านช่อยาว 1-4 เซนติเมตร ใบประดับรูปลิ้นแฉบ ยาวประมาณ 1.5 มิลลิเมตร ก้านดอกยาว 0.8-2 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงรูปไข่ ยาว 3-4 มิลลิเมตร มีขนด้านนอก ดอกรูปแตร ยาว 2-2.5 เซนติเมตร สีขาวหรืออมเหลือง แถบกลางสีเข้ม โคนกลีบสีแดงอมม่วง ก้านเกสรเพศผู้รูปเส้นด้าย ยาวไม่เท่ากัน ไม่ยื่นพ้นปากหลอดกลีบ รังไข่เกลี้ยง ผล รูปไข่ ยาว 6-8 มิลลิเมตร ปลายเป็นติ่งแหลม เมล็ดรูปสามเหลี่ยมกลม ยาว 4-5 มิลลิเมตร มีขนสั้นนุ่ม

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ทั้งต้นตำพอก แก้ปวดศีรษะ ใช้ทาแผลในปาก (สารานุกรมพืชในประเทศไทย, 2559)

ถั่วลาย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Centrosema pubescens* Benth.

ชื่อวงศ์ FABACEAE

ชื่อพื้นเมือง ถั่วสะแตก ถั่วเซนโตร

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นอ่อนมีขนสั้นนุ่มปกคลุม ใบ ประกอบแบบขนนกที่มีใบย่อย 3 ใบ ใบย่อยรูปรี รูปรีแกมขอบขนาน รูปขอบขนานแกมรูปไข่ หรือรูปใบหอกแกมรูปไข่ กว้าง 0.5-4.5 เซนติเมตร ยาว 1-7 เซนติเมตร โดยทั่วไปใบย่อยคู่ข้างมีขนาดเล็กกว่าใบย่อยใบปลายเล็กน้อย ดอก ออกเดี่ยวๆ หรือออกเป็นช่อแบบช่อกระจุก มี 2-5 ดอกย่อย ดอกขนาด 2-3 เซนติเมตร ดอกสีม่วง กลีบดอกแบบดอกถั่ว ผล รูปขอบขนาน ยาว 4-17 เซนติเมตร

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ใบ กระตุ้นการขับถ่าย แก้อาการท้องผูก ป้องกันโรคมะเร็งลำไส้ มะเร็งกระเพาะอาหาร ป้องกันโรคเบาหวาน ช่วยลดไขมันในเส้นเลือด (อภุช พงษ์ไสว, 2541, หน้า 83)

เถาคันขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Parthenocissus quinquefolia* (L.) Planch.

ชื่อวงศ์ VITACEAE

ชื่อพื้นเมือง เถาคันขาว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นมีลักษณะเป็นเถา ยาวได้มากกว่า 10 เมตร ลำต้นแตกกิ่งเถา มีลักษณะเป็นข้อ ๆ ซึ่งเป็นบริเวณแตกก้านใบ ปลายเถาหรือเถาอ่อนมีขนปกคลุม เถาคันขาวมี โคนสีขาวอมน้ำตาลอ่อน เถาอ่อนหรือปลายเถามีสีเขียว ใบ เป็นใบประกอบ มีก้านใบหลักเรียวยาว แตกออกตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ ยาวประมาณ 5-10 เซนติเมตร ใบย่อยแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ชนิดมีย่อย 3 ใบ และชนิดมีย่อย 5 ใบ แต่ละใบย่อยมีโคนใบเชื่อมติดกันที่ปลายก้านใบหลัก ใบย่อยแต่ละใบมีรูปไข่ โคนใบสอบแคบ ขนาดใบกว้าง 2-4 เซนติเมตร และยาว 5-10 เซนติเมตร แผ่นใบมีสีเขียวสด ค่อนข้างหนา ขอบใบหยักเป็นฟันเลื่อย แต่ใบด้านล่างเป็นสันนูนของเส้นกลางใบ และเส้นแขนงใบชัดเจน ดอก ออกเป็นช่อบริเวณซอกใบหรือข้อลำต้น แต่ละช่อมีดอกย่อยจำนวนมาก 10-40 ดอก ดอกย่อยมีขนาดเล็ก โดยดอกเถาคันขาว จะมีดอกอ่อนสีเขียว ดอกบานมีสีขาว ผล เถาคันขาว มีลักษณะกลม ผิวผลเรียบ และเป็นมัน ขนาดผล 1.5-2 เซนติเมตร เปลือกผลบาง เนื้อผลหนา ผลดิบมีสีเขียว ผลสุกมีสีดำ

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

เถา เป็นยาฟอกเลือด เป็นยาขับเสมหะแก้กษัย ช่วยขับลม แก้อาการผอมแห้ง รักษาอาการไข้ใน ใบ ช่วยลดไข้ (สารานุกรมพืชในประเทศไทย, 2559)

น้ำนมราชสีห์

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Euphorbia hirta* L.

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE

ชื่อพื้นเมือง น้ำนมราชสีห์ใหญ่ ผักโขมแดง หญ้าน้ำหมึก หญ้าหลังอึ่ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก แตกกอทอดนอนไปตามพื้น ทุกส่วนของลำต้นมีน้ำยางสีขาวขุ่น ก้านและลำต้นสีม่วงแดงปนเขียวและมีขนสีน้ำตาลเหลืองปกคลุม ใบ ใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูปรีหรือรูปรีแกมรูปข้าวหลามตัด กว้าง 0.5-2 เซนติเมตร ยาว 1-5 เซนติเมตร ฐานใบเบี้ยว ดอก ออกเป็นช่อกระจุกแน่น ขนาดประมาณ 1 เซนติเมตร ออกตามซอกใบใกล้ปลายยอด ดอกแยกเพศ ดอกย่อยมีขนาดเล็ก ไม่มีก้านดอก กลีบรวมสีม่วงแดง เกสรเพศผู้ 5 อัน เกสรเพศเมีย 1 อัน มีก้านเกสรเพศเมียยื่นออกมาจากกลางดอก **ผล** แบบผลแห้งแตกกลางพู มี 3 พู รูปกลมแบนขนาด 1-1.5 มิลลิเมตร

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ทั้งต้น ใช้ต้บร้อน แก้พิษ ขับน้ำนม แก้ช้ำ ผดผื่นคัน ปัสสาวะเป็นเลือด ฝีในปอด ฝีที่เต้านม ฝีพิษบวมแดง ยาง ใช้กัดหูด (อัจฉรา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันทรสุวรรณ และ สรรวรุช สังข์แก้ว 2556, หน้า 133)

บาหยา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Asystasia gangetica* (L.) T.Anderson

ชื่อวงศ์ ACANTHACEAE

ชื่อพื้นเมือง อ่อมแซบ ย่าหยา ผักกูดเนา อังกาบ บุษบาฮาวาย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้พุ่มล้มลุก ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม ตั้งตรงหรือร่อเลื้อย มีขน สูงถึง 1 เมตร ใบ เดี่ยว ออกตรงข้าม ยาว 3-4.5 เซนติเมตร กว้าง 2.4-3.5 เซนติเมตร ใบรูปไข่ ปลายแหลม โคนใบเว้าเล็กน้อย ขอบใบเรียบ ผิวใบมัน เส้นกลางใบมีขน ก้านใบยาว 3-5 มิลลิเมตร มีขนนุ่ม ผิวใบด้านหลังใบมีซิสโทลิท หรือผลึกของแคลเซียมคาร์บอเนตที่ผิวใบ สะสมอยู่มาก ดอก จะติดอยู่บนแกนช่อดอก และทยอยบานจากโคนช่อขึ้นไปตามปลายยอด ช่อดอกยาว 16 เซนติเมตร ก้านดอกย่อยยาว 2-3 มิลลิเมตร ดอกรูปกรวย ปลายแยกเป็น 5 แฉก ขนาดเท่ากัน ผิวด้านนอกมีขน ด้านในเรียบ ดอกสีขาว สีเหลือง หรือสีม่วงอ่อน กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอดยาว ก้านชูอับเรณูโค้งเข้าหา มีขนคล้ายกำมะหยี่ ยอดเกสรเพศเมียเป็นตุ่ม 2 พู ผล แบบแคปซูล ขนาด 2.4 เซนติเมตร

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ใบ แก้ปวดบวม แก้ปวดตามข้อ ถ่ายพยาธิ (ญฉัตรรา จันทรสุวานิชย์ ดรุณ เพ็รชพลา และชาติรี ชาญประเสริฐ, 2538, หน้า 36)

ผักกาดนกเขา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Emilia sonchifolia* (L.) (L.) DC. ex DC.

ชื่อวงศ์ ASTERACEAE

ชื่อพื้นเมือง หุบลาช่อน ทางปลาช่อน ผักบั้ง ผักแดง ลิ่นปี่

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ พืชล้มลุก อายุปีเดียว สูงได้ถึง 50 เซนติเมตร ลำต้นตั้งตรง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2-3 มิลลิเมตร ผิวเกลี้ยง ไม่มียาง เมื่ออ่อนมีขนละเอียดปกคลุม แตกกิ่งก้านได้มาก สีเขียวอมม่วง ใบ เดี่ยว ออกสลับ ใบมักเกิดเป็นกระจุกที่โคนต้น แผ่นใบมีหลายรูปร่าง ใบกลางไม่มีก้านใบ ใบบริเวณโคนต้นรูปไข่หรือค่อนข้างกลม โคนใบเรียวแคบคล้ายก้านใบ ขอบใบหยักไม่สม่ำเสมอ ใบด้านบนจะเล็กและแคบกว่า ส่วนบนเป็นรูปใบหอกหรือรูปพัดปลายแหลม ผิวใบด้านบนสีเขียว ดอก ออกเป็นช่อกระจุก ก้านช่อดอกยาวกลม 1-5 เซนติเมตร จำนวนดอก 4-6 ดอก ดอกมีวงใบประดับจำนวน 7-10 ใบ เชื่อมติดกันเป็น 5 พู รูปทรงระบอบสั้นกว่าดอก เล็กน้อยวงกลีบรวมกว้าง 4-5 มิลลิเมตร ยาว 8-17 มิลลิเมตร ดอกย่อยมีกลีบเชื่อมกันเป็นท่อยาว ประมาณ 8 มิลลิเมตร 20-45 ดอกอัดกันแน่นในแต่ละดอก สีม่วงอมชมพู หรือ สีแดง มีน้อยกว่าที่มีสีขาวหรือเขียว ผล แคบ ยาว 2.5-3.0 มิลลิเมตร มีสัน 5 สัน มีขนละเอียดประปราย

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก แก้ท้องเสีย ปวดหลัง ปวดห้ามเลือดดอก ใช้ห้ามเลือดและเป็นยาสมานแผลทั้งต้น ตำพอก แก้บาดแผลสด (อัจฉรา ตีระพัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันทรสุวรรณ และสรารุข สังข์แก้ว, 2556, หน้า 73)

ผักกูด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Diplazium esculentum* (Retz.) Sw.

ชื่อวงศ์ ATHYRIACEAE

ชื่อพื้นเมือง กูดน้ำ ไก้กวิล ปูแปลเต๊ะ กูดห้วย กูดกิน ผักกูดขาว หัสดำ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นพืชพวกเฟิร์นบก สูงได้ถึง 2.5 เมตร ลำต้นมีเหง้าตั้งตรง สูงได้ถึง 1 เมตรเหนือพื้นดิน ด้านล่างคลุมด้วยรากคล้ายเส้นด้ายสีดำ ด้านบนคลุมด้วยแผ่นคล้ายเกล็ดใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น ออกเป็นแบบเวียนหนาแน่นที่ปลายยอดของเหง้า ขนาดต่าง ๆ กัน ก้านใบยาวได้ถึง 50 เซนติเมตร แผงใบกว้างได้ถึง 1 เมตร ยาวได้ถึง 2 เมตร ใบย่อยที่โตมีขนาดกว้างได้ถึง 24 เซนติเมตร ยาวได้ถึง 40 เซนติเมตร ใบย่อยมีขนาดเล็กกลางที่ปลายใบย่อยชั้นที่สองมีก้านสั้นรูปขอบขนาน กว้าง 2-4 เซนติเมตร ยาว 10-15 เซนติเมตร ปลายเรียวแหลม โคนใบเว้าถึงรูปหัวใจ เส้นใบมี 8-10 คู่ แต่อาจจะเชื่อมต่อกับใบย่อยข้างอื่น ๆ ได้

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ใบ ต้มน้ำดื่มและกินหรือทาแก้ไข้ตัวร้อน พิษอักเสบ และขจัดกลิ่น (สุภาภรณ์ ปิติพร, 2556, หน้า 50)

ผักโขม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Amaranthus viridis* L.

ชื่อวงศ์ AIZOACEAE

ชื่อพื้นเมือง ผักโหมเกลี้ยง ผักขม ผักโหม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ พืชล้มลุก เตี้ยกว่าผักขมชนิดอื่น สูงประมาณ 75 เซนติเมตร ลำต้นกลมหรือเป็นเหลี่ยมมน มักแตกกิ่งก้านที่โคน ใบ เดี่ยว เรียงสลับ ก้านใบยาว เรียบ แผ่นใบรูปไข่หรือรูปไข่แกมหัวใจเหลี่ยมข้าวหลามตัด ปลายใบแหลม โคนรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ผิวใบสีเขียวหรือเขียวอมม่วง ดอก ออกเป็นช่อ แบบหางกระรอก ยาวออกจากข้อใบ ปลายกิ่งหรือบริเวณยอดของต้น ดอกย่อยจับกลุ่มแน่นออกตามซอก และตามแกนของช่อดอก กลุ่มดอกด้านล่าง จับกลุ่มใหญ่ด้านบน เป็นช่อเชิงลด ไม่มีใบเลี้ยง มีทั้งดอกตัวผู้ และดอกตัวเมีย กลีบดอกรวม 3 กลีบ ผล เป็นฝักรูปกระสวย ไม่แตก หรือแตกไม่สม่ำเสมอ เมล็ด เล็ก กลมแบน นูน ตรงกลาง ผิวเรียบ สีน้ำตาลอมดำ

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก แก้ปวดตามข้อ แก้กษณะใน แก้ไข้ ใบ แก้บิด แก้บวมน้ำ ทั้งต้น ขับปัสสาวะ ขับเสมหะ ขับน้ำนม แก้น้ำท้อง (อัจฉรา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันทร์สุวรรณ และสรารุช สังข์แก้ว, 2556, หน้า 39)

ผักปลัง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Basella alba* L.

ชื่อวงศ์ BASELLACEAE

ชื่อพื้นเมือง ผักปลังใหญ่ ผักปั้ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้เลื้อย ประเภทล้มลุก ลำต้นอวบน้ำ ยาวได้ถึง 6 เมตร ผิวเรียบ ใบ เดี่ยว เรียงสลับ ก้านใบสั้น ยาว 5-10 มิลลิเมตร แผ่นใบมีทั้งรูปไข่และรูปหัวใจกว้าง 4-10 มิลลิเมตร ยาว 5-15 เซนติเมตร ค่อนข้างหนา ดอก เป็นช่อ ออกดอกที่ซอกใบ ตั้งขึ้นหรือห้อยลง ยาว 3-21 เซนติเมตร ดอกมีขนาดเล็ก ขนาด 3-4 มิลลิเมตร ดอกสมบูรณ์เพศ ไม่มีก้านกลีบดอกสีขาว ชมพูหรือม่วง เกสรเพศผู้ 5 อัน รังไข่กลม ก้านเกสรเพศเมีย 3 อัน ผล กลมแบน กว้าง 5-8 มิลลิเมตร ยาว 5-10 มิลลิเมตร สีดำอมม่วง ภายในมีน้ำสีม่วงผลมีเมล็ดเดี่ยว สีน้ำตาลอ่อน

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ช่วยบำรุงธาตุในร่างกาย ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน มีสารเบตาแคโรทีนที่ช่วยบำรุงดวงตา และยังมีสารที่มีคุณสมบัติเป็นสารช่วยป้องกันมะเร็ง ดอกใช้เป็นยาขับพิษในเลือด (อัจฉรา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันทรสุวรรณ และศรารุจ สังข์แก้ว, 2556, หน้า 98)

ผักปลาบขอบใบเรียว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Commelina diffusa* Burm.f.

ชื่อวงศ์ COMMELINACEAE

ชื่อพื้นเมือง ผักปลาบดอย (เชียงใหม่) ผักปลาบใบเรียว (ทั่วไป) ผักปลาบ (ทั่วไป)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ พืชล้มลุก อายุหลายปี ลำต้นแตกกิ่งก้านสาขามาก ทอดนอนไปตามผิวดิน ชูยอดขึ้นบน มีขนละเอียดปกคลุมมากหรือน้อยแล้วกรณี ใบ เรียวแคบรูปขอบขนานถึงรูปใบหอก ขนาดกว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 3-7 เซนติเมตร ปลายแหลมโคนรูปลิ้มขอบใบเรียว ผิวใบเกลี้ยง ดอก ออกเป็นช่อ 2 ชั้น มีกาบเดี่ยวหุ้มช่อดอกรูปกึ่งรูปไข่ ขนาดยาว 0.8-2.0 เซนติเมตร ปลายแหลมหรือรูปลิ้ม ผิวเกลี้ยงดอกชั้นบนเป็นดอกเพศผู้จำนวน 1-3 ดอก ดอกชั้นล่างเป็นดอกสมบูรณ์เพศ จำนวน 1-5 ดอก ก้านช่อดอกยาว 0.5-5.0 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางดอกยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร กลีบดอกยาว 6-7 มิลลิเมตร สีฟ้าหรือสีน้ำเงิน เกสรไม่เป็นหมัน 3 อัน เป็นหมัน 2-3 อัน ผล รูปไข่ยาว 6-7 มิลลิเมตร ภายในแบ่งเป็น 3 ช่อง มักจะมี 5 เมล็ด จะมีเมล็ดหนึ่ง โตกว่าเมล็ดอื่น ๆ เมล็ดยาว 2-3 มิลลิเมตร

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ทั้งต้นตำพอกหรือใช้น้ำทาแก้ผดผื่นคัน บรรเทาอาการปวดและระคายเคืองตามผิวหนัง แก้พิษฝี ผีอกเสบ แก้โรคเรื้อน ต้มน้ำดื่มเป็นยาเจริญอาหาร ช่วยย่อยอาหาร เป็นยาระบาย (อัจฉรา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันทร์สุวรรณ และสรารุช สังข์แก้ว, 2556, หน้า 95)

ผักปลาบใบกว้าง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *commelina bengalensis* L.

ชื่อวงศ์ COMMELINACEAE

ชื่อพื้นเมือง ผักปลาบใบกว้าง ผักปลาบ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก อายุหลายปี ลำต้นเลื้อยและชูยอดขึ้น แตกกิ่งก้านสาขาได้มาก มักมีขนละเอียดเล็ก ๆ มีเหง้าอยู่ใต้ดิน ใบ เดี่ยว ออกเรียงสลับ มีกาบใบ ยาว 0.5-1.5 เซนติเมตร มีขนละเอียดอ่อนปกคลุม ขอบกาบบางส่วนเชื่อมติดกับก้านใบ แผ่นใบรูปไข่ กว้าง 2-4 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบโค้งเล็กน้อย ขอบใบเรียบ ดอก ออกเป็นช่อกระจุก มีกาบรองดอก ยาว 10-15 มิลลิเมตร มีขนละเอียด ก้านช่อดอกยาว 5-10 มิลลิเมตร ด้านล่างดอกอยู่ในกาบหุ้มซึ่งมีดอกสมบูรณ์เพศ จำนวน 1-5 ดอก ดอกย่อยมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5 เซนติเมตร กลีบดอกด้านข้างรูปไข่กว้าง ขนาดกว้างประมาณ 5 มิลลิเมตร โคนเรียวเล็กเป็นก้านยาวประมาณ 4 มิลลิเมตร ผล กลมรี กว้าง 1.8 มิลลิเมตร ยาว 3.8 มิลลิเมตร ภายในมี 3 ช่อง 5 เมล็ด

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ทั้งต้นตำพอก บรรเทาอาการระคายเคืองตามผิวหนัง แก้พิษฝี ฝักเสก แก้โรคเรื้อน ต้มน้ำดื่มเป็นยาเจริญอาหาร ช่วยย่อยอาหาร เป็นยาระบาย (อัจฉรา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันทรสุวรรณ และสรารุท สังข์แก้ว, 2556, หน้า 93)

ผักเสี้ยนขน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cleome rutidosperma* DC.

ชื่อวงศ์ CLEOMACEAE

ชื่อพื้นเมือง ผักส้มเสี้ยนผี ผักเสี้ยนผี

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุกอายุปีเดียว สูงได้ถึง 1 เมตร ลำต้นตั้งตรง ปกคลุมด้วยต่อมขนเหนียว สีเขียวอมเหลือง มีกลิ่นฉุนหรือเหม็นเขียวเมื่อขยี้ดม แตกกิ่งก้านสาขาได้มาก ใบ เป็นใบประกอบคล้ายนิ้วมือ 3 หรือ 5 ใบ เรียงแบบเวียนรอบลำต้นหรือกิ่งก้าน ช่อใบยาว 0.5-6.0 เซนติเมตร ใบย่อยรูปใบหอกหรือรูปไข่แกมขอบขนาน ถึงรูปไข่กลับ ปลายโค้งมนเล็กน้อยหรือแหลม โคนสอบแคบแบบรูปลิ้ม ขอบใบเรียบ ใบปลายใหญ่ที่สุด กว้าง 0.3-1.5 เซนติเมตร ยาว 1.0-5.5 เซนติเมตร ใบที่อยู่ล่างลงมาเล็กลงตามลำดับ เนื้อใบบาง ผิวใบมีขนละเอียดปกคลุมตลอด ดอก ออกเป็นช่อสั้นหรือยาวแบบช่อกระจุกจากง่ามใบหรือบริเวณยอด ลำต้นหรือกิ่งดอกย่อยสมบูรณ์เพศ มีก้านยาว กลีบเลี้ยง 4 กลีบ ไม่เชื่อมติดกัน ผล เป็นฝักแคบและยาวตั้งขึ้น ขนาดกว้าง 3-8 มิลลิเมตร ปลายแหลมคล้ายหนาม ยาว 2.5-7.0 มิลลิเมตร เมล็ดกลมแบนมีสันเป็นลายคล้ายฝ่าหอยขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางกว้าง 1.0-15 มิลลิเมตร เมื่อแก่มีสีน้ำตาลอมแดง

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก เป็นยากระตุ้นหัวใจ ลำต้น ใช้ภายนอกเป็นยาขับหนอง ทำให้หนองแห้ง ใช้ภายในเป็นยาระบายอ่อน ๆ ขับลม ขับเสมหะ และแก้ปัสสาวะพิการ (อัจฉรา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันทรสุวรรณ และสรารุท สังข์แก้ว, 2556, หน้า 91)

พริกไทย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Piper nigrum* L.

ชื่อวงศ์ PIPERACEAE

ชื่อพื้นเมือง พริกขี้หนก, พริกไทยดำ, พริกไทยขาว, พริกไทยล่อน, พริกน้อย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ต้นพริกไทยเป็นต้นไม้ที่มีอายุยืน จัดอยู่ในประเภทไม้เลื้อย สูงประมาณ 5 เมตร ลักษณะของลำต้นจะเป็นข้อ ๆ ใบ ใบมนกลมหรือแหลมเล็กน้อย ใบมีขนาดกว้าง 3.5 - 6 เซนติเมตร ยาว 7 - 10 เซนติเมตร เส้นใบที่บริเวณโคนใบมี 3 - 5 เส้น ดอก ออกเป็นช่อและออกตรงข้ามกับใบ ช่อรูปก้านใบยาว 10 - 20 มิลลิเมตร ติดอยู่ตามแกนช่อดอก รองรับดอก รังไข่กลมปลายเกสรแยก 3 - 6 แฉก ช่อดอกตัวผู้มีดอกที่มีเกสรตัวผู้ 2 อัน ผล รวมกันบนช่อยาว 5 - 15 เซนติเมตร ผลรูปทรงกลมขนาด 4 - 5 เซนติเมตร แก่แล้วมีเมล็ดสีดำ ภายในมี 2 เมล็ด

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ใบ แก้ลมจุกเสียดแน่น ท้องอืดเพื่อ เมล็ด ขับลม ขับเสมหะ ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ บำรุงธาตุ อาหารไม่ย่อย ดอก แก้กตาแดง (สุภาภรณ์ ปิติพร, 2556, หน้า 103)

พันธุขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Achyranthes aspera* L.

ชื่อวงศ์ AMARANTHACEAE

ชื่อพื้นเมือง พันธุ หญ้าตีนขาว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก อายุสั้น ลำต้นเป็นเหลี่ยมเช่นเดียวกับกิ่ง สูงได้ถึง 1.0 เมตร แตกกิ่งเหนือข้อที่โป่ง กิ่งอ่อนมีขนละเอียด ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงกันข้าม ก้านใบยาว 0.5-1.5 เซนติเมตร ใบ รูปไข่หรือไข่กลับ โคนใบมีโคน ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบหงิกเป็นลูกคลื่น ขนาดของใบกว้าง 1.5-5.5 เซนติเมตร ยาว 2.5-10.0 เซนติเมตร ดอก เป็นช่อยาว 30-45 เซนติเมตร ออกทางด้านปลายกิ่งหรือด้านข้างมักจะเป็นสีแดงหรือสีม่วงดอกย่อยออกเป็นกระจุกแน่นเต็มข้อที่ โคน แต่ละดอกมีกลีบเลี้ยง 2 ชั้น ชั้นนอกโคนกว้างปลายเรียวแหลม ยาว 2-3 มิลลิเมตร ชั้นในรูปยาว ปลายแหลม ยาว 3-4 มิลลิเมตร กลีบดอก 5 กลีบ ยาวประมาณ 5 มิลลิเมตร ผล เป็นกระเปาะ ฝิวเรียบ เมล็ด รูปทรงกระบอก ฝิวเรียบ

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ใบ ลดความดันโลหิต แก้อ่อนใน แก้ววัด เจ็บคอ ช่วยย่อยอาหาร เป็นยาระบาย แก้วปวดท้อง อากาบบวม น้ำ ไตอักเสบ ปอดบวม หนองใน ขับปัสสาวะ โลหิตประจำเดือน แก้วบิตและมาลาเรีย (สุภาภรณ์ ปิติพร, 2556, หน้า 96)

มะเขือเปราะ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Solanum capsicoides* All.

ชื่อวงศ์ SOLANCEAE

ชื่อพื้นเมือง มะเขือขัยคำ มะเขือคางกบ มะเขือจาน มะเขือขึ้น มะเขือเสวย เขื่อพา เขื่อหิน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก อายุหลายปี สูงได้ถึง 1 เมตร ลำต้นมีเนื้อไม้แข็งผิวเกลี้ยง หรืออาจมีขนละเอียดปกคลุมประปราย ใบ เดี่ยว ออกเรียงสลับแบบเวียนรอบต้น ก้านใบ ยาว 1-2 เซนติเมตร ปกคลุมด้วยขนละเอียด แผ่นใบรูปไข่กว้าง กึ่งรูปหัวใจแกมรูปไข่ กว้าง 4-13 เซนติเมตร ยาว 4.5-18.0 เซนติเมตร ปลายใบแหลมหรือโค้งมนเล็กน้อย โคนใบโค้งมนสองข้าง ดอก ออกเดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุกบริเวณใกล้ยอดหรือปลายกิ่งจำนวน 1-7 ดอก อยู่บนก้านช่อสั้นๆ กลีบดอกสีม่วงอ่อนถึงม่วงเข้ม 5 กลีบ รูปใบหอก เรียงแบบเวียนรอบคล้ายรูปดาว 5 แฉก เมื่อบานมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ 5 อัน มีก้านสั้นเรียงอยู่ใจกลาง ของวงล้อมกลีบดอกยาว 5-6 มิลลิเมตร ผล ออกเดี่ยวหรือเป็นช่อ 2-3 ผล กลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2.5-3.0 เซนติเมตร ผิวเกลี้ยง เมื่อสุก สีเหลืองถึงแดงอมส้ม มีกลีบเลี้ยงซึ่งโตขึ้นเล็กน้อยติดอยู่

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก ต้มน้ำดื่มแก้ร้อนในกระหายน้ำ พิษไข้ แก้เสมหะ แก้ไอ ผล เป็นยาขับเสมหะ แก้ไอ (วงศ์สลิต ฉั่วกุล พร้อมจิต ศณลัมภ์ และสมพร ประธานธรรารักษ์, 2543, หน้า 211)

มะเขือพวง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Solanum torvum* Sw.

วงศ์ SOLANACEAE

ชื่อพื้นเมือง มะเขือละคร มะแว้งข้าง มะแคว้งกุลา หมากแข้ง เขื่อน้อย เขื่อพวง เขื่อเทศ ลูกแว้ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุกข้ามปี มีลำต้นสูงประมาณ 1-4 เมตร ลำต้น และกิ่งปกคลุมด้วยหนาม แต่บางพันธุ์ที่นิยมปลูกในปัจจุบันจะไม่มีหนาม กิ่งจะแตกออกตั้งแต่ระดับต่ำจากลำต้น กิ่งมีจำนวนน้อย ใบ มะเขือพวงออกตรงข้ามกันบนกิ่ง ใบมีรูปไข่ แผ่นใบกว้าง และเรียบ ขอบใบเว้าเป็นร่อง 3 คู่ หรือ 6 ร่อง ซ้ายขวา ก้านใบยาว 2-4 เซนติเมตร แผ่นใบกว้าง 8-10 เซนติเมตร ยาว 12-15 เซนติเมตร ดอก มะเขือพวง แทงออกเป็นดอกช่อ ดอกมีรูปกรวยแตร ประกอบด้วยกลีบเลี้ยงสีเขียว 5 กลีบ กลีบดอกสีขาวหรือม่วง 5 กลีบ และเกสรผู้มีสีเหลือง ผล ออกเป็นผลแบบเบอร์รี่ (มีหลายผลในก้านผลเดียว) แต่ละช่อผลมีประมาณ 2-10 ผล มีขนาดเล็ก และกลม ขนาดผลประมาณ 1 เซนติเมตร ผลอ่อนมีสีเขียว ผลเริ่มสุกมีสีเหลือง สุกจัดมีสีแดงอมส้ม

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ลำต้น ช่วยย่อยอาหาร ขับปัสสาวะ ขับเสมหะ แก้ปวด ฟกช้ำ ใบ ห้ามเลือด แก้ฝี มีหนอง ผล ขับเสมหะ ราก รักษาแผลแตกบริเวณเท้า (วงศ์สฤติ ฉั่วกุล พร้อมจิต ศณลัมภ์ และสมพร ประธานธรรารักษ์, 2543, หน้า 201)

มะระขี้นก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Momordica charantia* L.

ชื่อวงศ์ CUCURBITACEAE

ชื่อพื้นเมือง มะห่อย มะไห่ ผักเหี้ย ผักไห่ มะร้อยรู

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้เลื้อย ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปค่อนข้างกลม กว้าง 2.5-10 เซนติเมตร ขอบเว้าลึก 5-7 แฉก ดอก เป็นดอกเดี่ยว แยกเพศ บานเต็มที่กว้าง 2-3.5 เซนติเมตร กลีบเลี้ยงรูปไข่ กลีบดอกรูปไข่กลับ ดอกเพศเมีย มีขนาดเล็กกว่าดอกเพศผู้ ผล เมื่อแห้งจะแตกออกเป็นพู รูปรี รูปไข่ หรือรูปขอบใบขนาน กว้าง 2-4 เซนติเมตร ยาว 2-11 เซนติเมตร มีปุ่ม และมีสัน 8-10 สัน เมล็ดจำนวนมาก

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก รักษาโรคผิวหนัง บำรุงธาตุ ลำต้น บำรุงน้ำดี เป็นยาระบายอ่อน ๆ ใบ แก้ไข้ ดับพิษร้อน ขับพยาธิ เป็นยาระบายอ่อน ๆ ผล แก้พิษฝี แก้ฟกบวม แก้อักเสบ บำรุงน้ำดี ขับพยาธิ แก้ปากเปื่อย ดับพิษร้อน ช่วยเจริญอาหาร แก้ไข้ (วิทยา ปองอมรกุล และ สันติ วัฒนฐานะ, 2553, หน้า 67)

มะแว้งนก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Solanum americanum* Mill.

ชื่อวงศ์ SOLANACEAE

ชื่อพื้นเมือง มะแว้งดง ชูพริก ญ่าต้มดอก ญ่าต้ม ข่าอมประจาม แว้งนก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ พืชล้มลุก อายุสั้นหรือปีเดียว สูงได้ถึง 1.5 เมตร ลำต้นค่อนข้างกลม ทรงกระบอกหรือมีสันเป็นเหลี่ยมคล้ายปีก สีเขียวมักมีสีม่วงประบาง ผิวเกลี้ยง หรือมีลักษณะเป็นตุ่มปมเล็ก ๆ หรือมีขนละเอียดงอโค้งประปราย แตกกิ่งก้านสาขาได้มาก ใบ เดี่ยวเรียงสลับแบบเวียนรอบ บางครั้งแตกกิ่งตรงกันข้าม ก้านใบปกติยาว 1-4 เซนติเมตร แต่อาจจะยาวได้ถึง 9 เซนติเมตร กลม บางครั้งมีสัน 2 ข้างแผ่คล้ายปีก แผ่นใบรูปไข่ถึงรูปใบหอกแกมรูปไข่ ดอก สมบูรณ์เพศ ออกเป็นช่อกระจุก เรียงตัวคล้ายซี่ร่ม โดยปกติ 4-8 ดอก แต่อาจจะต่างกันไปได้จาก 2-20 ดอก อยู่ปลายก้านช่อดอก ซึ่งเล็กคล้ายเส้นด้ายยาว 2-5 เซนติเมตร ดอกย่อยมีก้านยาว 2-8 มิลลิเมตร แต่อาจจะยาวได้ถึง 20 มิลลิเมตร มีช่อดอกสืบเสียดกันเป็นรูปประขังยาว 1-3 มิลลิเมตร ผล ประเภทมีเนื้อหุ้ม กลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 5-10 มิลลิเมตร เมื่ออ่อนสีเขียว เมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีดำอมม่วงหรือดำอมน้ำเงิน และเมื่อสุกจะร่วงหล่น ภายในมีเมล็ด 40-80 เมล็ด

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

รากและผล ต้มน้ำดื่ม แก้อ่อนเพลียบำรุงร่างกาย ผล ตำคั้นน้ำทาหรือพอกแผลทากูดเลือด (วงศ์สตีต ฉั่วกุล พร้อมจิต ศณลัมพ์ และสมพร ประธานธรรารักษ์, 2543, หน้า 199)

ไมยราบ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Mimosa pudica* L.

ชื่อวงศ์ FABACEAE

ชื่อพื้นเมือง หญ้าจียอบ หญ้าป็นยอด กระที่บยอด หนามหญ้าราบ ไมยราบระงับ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ พืชล้มลุก อายุหลายปี แตกกิ่งก้านสาขา ยาวได้ถึง 1.5 เมตร ลำต้นเมื่อแกมมีเนื้อไม้แข็ง มีหนามโค้งแหลมและแข็งยาวประมาณ 5 มิลลิเมตร เป็นระยะตามลำต้นและกิ่ง ผิวลำต้นอาจจะเกลี้ยง หรือปกคลุมด้วยขนละเอียด ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น ออกเป็นช่อจากตาต้นหรือกิ่งเรียงสลับตรงกันข้าม ก้านช่อใบยาว 1.5-5.5 เซนติเมตร มีขนละเอียดปกคลุม ใบย่อยรูปขอบขนานหรือกิ่งรูปเคียว ขนาดกว้าง 1-3 มิลลิเมตร ยาว 6-15 มิลลิเมตร ปลายใบโค้งมน โคนใบโค้งมนเล็กน้อย ดอก ออกเป็นช่อรูปทรงกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.2-1.5 เซนติเมตร จำนวน 1-5 ช่อ จากง่ามช่อใบ ก้านช่อดอกยาว 3-4 เซนติเมตร ดอกย่อยสมบูรณ์เพศ กลีบดอกสีขาว หม่นอมชมพู หรือม่วงอมน้ำเงิน โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็นพูคล้ายสามเหลี่ยม 4 พู ยาว 2.0-2.5 มิลลิเมตร ผล เป็นฝักอยู่รวมกันเป็นกระจุกจำนวน 10-20 ฝัก

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ต้มน้ำดื่ม ขับปัสสาวะ แก้ทางเดินปัสสาวะอักเสบ แก้นอนไม่หลับ แก้ไข้ แก้หัด กระเพาะอาหารอักเสบ ไตพิการ หัวใจสั่นหรือหัวใจเต้นแรงผิดปกติ แก้กระษัย แก้เด็กเป็นตานขโมย ตาบวมเจ็บ แก้แผลฝีและฝีคันตามลำตัว (สุภาภรณ์ ปิติพร, 2556, หน้า 499)

ย่านลิเภา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Lygodium salicifolium* C.Presl

ชื่อวงศ์ LYGODIACEAE

ชื่อพื้นเมือง กะฉอด กูดคือ ตีนตะขาบ ลิเภา, สายพานผี, อุตะเภา ลิเภาใหญ่ หญ้ายายเภา

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ พืชขึ้นบนพื้นดิน เลื้อยยาวได้ถึง 10 เมตร หรือยาวกว่านี้ เหง้าทอดนอนมีขนสีน้ำตาล ใบ เป็นใบประกอบ 2-3 ชั้น ก้านใบมีครีบแคบ ๆ มีขนประปราย ปลายแยกสองครั้ง แกนกลางใบ ประกอบแรกยาว 2-4 มิลลิเมตร ปลายงัน มีขนสีน้ำตาล แกนกลางใบประกอบชั้นที่สอง แยกเป็นใบประกอบย่อย กว้าง 4-26 เซนติเมตร ยาว 10-28 เซนติเมตร โคนแกนใบประกอบมีข้อ มีใบย่อย 3-6 คู่ ยาวเท่า ๆ กัน รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ยาว 4.5-10 เซนติเมตร ปลายแหลมยาว โคนคล้ายเงี่ยงรูปใบหอก ขอบจักซี่ฟัน แผ่นใบบาง ก้านใบย่อยยาว 1-7 มิลลิเมตร โคนก้านมีข้อ เส้นแขนงใบแยกเป็นคู่ อับสปอร์เรียงเป็นกลุ่ม กว้างประมาณ 1 มิลลิเมตรมม. ยาว 2-7 มิลลิเมตร

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

เถา รสจืดเย็น ประโยชน์แก้พิษฝ้ายใน ฝ้ายนอก ขับเสมหะ ใช้เถาฝน เป็นยาถอนพิษ แก้ฟกบวมทำให้เย็น ใบ มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย (สารานุกรมพืชในประเทศไทย, 2559)

ย่านาง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Antiaris toxicaria* Lesch

ชื่อวงศ์ MORACEAE

ชื่อพื้นเมือง จ้อยนาง เถาย่านาง เถาวัลย์เขียว ยาดนาง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นตรงรูปทรงกระบอก ผิวอาจเกลี้ยงหรือมีขนละเอียดปกคลุม แตกกิ่งก้านได้มาก และกิ่งก้านมักมีแผลเป็นรูปจานรอยที่ก้านใบหลุดไป ใบ เดี่ยวออกเรียงสลับแบบ เวียนรอบ ก้านใบยาว 5-20 มิลลิเมตร แผ่นใบรูปไข่ถึงรูปไข่รี มีอยู่บ่อยที่เป็นรูปไข่กว้าง ขนาด กว้าง 2-5 เซนติเมตร ยาว 6.5-11.0 เซนติเมตร มีอยู่บ่อยที่กว้างได้ถึง 8-5 เซนติเมตร ยาวได้ถึง 17 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลม โคนใบโค้งมนหรือเว้าตื้น ขอบใบเรียบ ผิวใบเกลี้ยง เส้นใบออกจากโคนใบ 3-5 เส้น เส้นใบข้าง 2-6 คู่ ปลายเส้นเชื่อมติดกันที่บริเวณใกล้ขอบใบ **ดอก** ออกเป็นช่อจากง่ามใบบริเวณลำต้นหรือกิ่ง มีจำนวน 5-25 ดอกต่อช่อ ก้านช่อยาวประมาณ 5 มิลลิเมตร ดอกย่อยแยกเพศเป็นดอกเพศผู้และเพศเมีย ดอกเพศผู้มีกลีบเลี้ยงจำนวน 6-12 กลีบ **ผล** มีเนื้อหุ้ม ติดอยู่บนก้านยาว 3-4 มิลลิเมตร รูปไข่กลับ ขนาดกว้าง 6-7 มิลลิเมตร ยาว 7-10 มิลลิเมตร ผิวมีรอยย่นไม่เป็นระเบียบ ไม่มีขน เมื่อสุกมีสีแดง ภายในมี 1 เมล็ด

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก ต้มน้ำดื่มหรือกินเป็นยาบำรุงหัวใจ บำรุงธาตุ ถอนพิษผิดสำแดง แก้พิษเบื่อเมา แก้เมาสุรา แก้ไข้ แก้โรคหัวใจบวม แก้กำเดาและแก้ลม (สุภาภรณ์ ปีติพร, 2556, หน้า 542)

ลูกใต้ใบ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Phyllanthus amarus* Schumach. & Thonn.

ชื่อวงศ์ PHYLLANTHACEAE

ชื่อพื้นเมือง ต้นใต้ใบ หญ้าลูกใต้ใบ หมากไขหลัง หญ้าใต้ใบ หญ้าใต้ใบขาว มะขามป้อมดิน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก สูงถึง 60 เซนติเมตร ลำต้นเกลี้ยง ใบ เดี่ยว รูปขอบขนาน หรือรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 2-7 มิลลิเมตร ยาว 8-18 มิลลิเมตร ดอก แยกเพศ ดอกเพศผู้เป็น ช่อกระจุกกลม 5-7 ดอก ดอกบานเต็มที่ขนาด 0.4-1.2 มิลลิเมตร กลีบเลี้ยง 6 กลีบ รูปรีหรือ รูปขอบขนานแกมรูปไข่ ดอกเพศเมียออกเดี่ยว มีขนาดดอกใหญ่กว่าดอกเพศผู้เล็กน้อย ผล เป็น ผลแห้งแตก รูปรีแกมรูปไข่ ขนาด 2-47 มิลลิเมตร ผิวมีปุ่ม

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ทั้งต้น ผสมสมุนไพรอื่น ต้มดื่มแก้มะเร็งมดลูก แก้ไข้ ช่วยขับปัสสาวะ ขับนิ่ว บำรุงตับ ไต แก้ดีซ่าน แก้ตับอักเสบตัวเหลือง (วิทยา ปองอมรกุล และ สันติ วัฒนฐานะ, 2553, หน้า 93)

ส้มสามตา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Oxalis corniculata* L.

ชื่อวงศ์ OXALIDACEAE

ชื่อพื้นเมือง ส้มสังกำ ส้มส้ม ส้มสังกา ส้มสามตา ส้มดิน หญ้าตานทราย

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ พืชล้มลุกอายุปีเดียว แตกกิ่งตามข้อ สูง 5-20 เซนติเมตร ใบ ใบประกอบ มี 3 ใบย่อย ใบย่อยรูปหัวใจ กว้าง 5-15 เซนติเมตร ยาว 4-20 เซนติเมตร ปลายใบเว้าเป็นฉากลึก ดอก ออกเป็นช่อ มี 1-5 ดอก กลีบเลี้ยงและกลีบดอกอย่างละ 5 กลีบ กลีบดอกสีเหลืองรูปใบพาย ยาว 0.3-1 เซนติเมตร มีก้านกลีบ ผล แห้งแตก รูปทรงกระบอก ยาว 1-2 เซนติเมตร

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ใบ คั้นน้ำยอดตาและแก้เจ็บคอ (อัจฉรา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันทร์สุวรรณ และ สรวุฑ สังข์แก้ว, 2556, หน้า 217)

สาบแร้งสาบกา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Agertum conyzoides* L.

ชื่อวงศ์ ASTERACEAE

ชื่อพื้นเมือง หล้าสาบแข็ง หล้าสาบแร้ง ตับเสือเล็ก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก อายุ 1-2 ปี สูงได้ถึง 90 เซนติเมตร ลำต้นกลม แตกกิ่งก้านสาขาตั้งขึ้นมีขนละเอียดสีเทาปกคลุม ใบ เดี่ยว เรียงตรงกันข้าม ก้านใบยาวประมาณ 1 เซนติเมตร แผ่นใบรูปใบหอกกว้าง หรือรูปใบหอกแกมรูปไข่ ขนาดกว้าง 1.5-5.0 เซนติเมตร ยาว 2-8 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลม โคนใบโค้งขอบใบจักคล้ายฟันเลื่อยหรือคล้ายรูปคลื่นเล็ก ๆ ผิวปกคลุมด้วยขนละเอียดทั้งสองด้าน ดอก เป็นกระจุกที่ยอดลำต้นหรือกิ่ง ใบประดับรูปใบหอกแกมขอบขนานยาว 3-4 มิลลิเมตร ปลายแหลมผิวปกคลุมด้วยขนละเอียด ดอกย่อยสีขาวหรือม่วงอ่อน มีโคนกลีบดอกเชื่อมติดกัน เป็นรูปท่อยาวประมาณ 2 มิลลิเมตร ปลายแยกเป็น 5 แฉก ผล รูปขอบขนานยาว 1.5-1.8 มิลลิเมตร เมื่อแห้งมีสีดำ 5 สัน และมีรยางค์ ส่วนโคนจักเป็นซี่

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก ใช้ต้มดื่มแก้ไข้ ใบ ตำพอกแก้คัน อาการบวม อักเสบ พอกแผลสด ช่วยห้ามเลือด แก้ปวดเมื่อย แก้ไข้หวัดและแก้พิษไข้ต่าง ๆ ใช้ทั้งต้น ตำเป็นยาพอกแก้แผลขี้เรื้อนและโรคผิวหนัง (อัจฉรา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันทรสุวรรณ และสรารุช สังข์แก้ว, 2556, หน้า 63)

สาบเสือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Chromolaena odorata* (L.) R.M.King & H.Rob.

ชื่อวงศ์ ASTERACEAE

ชื่อพื้นเมือง ช้างก้าน หญ้าลิ่มเมือง หญ้าฝรั่งเสส หญ้าดอกขาว บ้านร้าง ผักคราด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นสูงได้ถึง 2.5 เมตร ลำต้นค่อนข้างกลม เปราะ หักง่าย มีขนอ่อนนุ่มปกคลุมประปราย ใบ ออกเป็นคู่เรียงตรงกันข้าม ก้านใบยาวได้ถึง 6 เซนติเมตร แผ่นใบรูปใบหอก กว้าง 3.6 เซนติเมตร ยาว 5-10 เซนติเมตร โคนใบรูปปลีม ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบหยักเป็นซี่ฟันเลื่อย ผิวใบนุ่มมีขนอ่อนนุ่มทั้งสองด้าน ดอก ออกเป็นช่อเชิงหลั่นเป็นกระจุกแน่นที่ปลายกิ่งหรือยอด ดอกย่อย ช่อละ 20-50 ดอก สีขาว ขาวอมม่วงหรืออมน้ำเงิน ใบประดับยาวประมาณ 1 มิลลิเมตร เรียงซ้อนกัน 4-5 วง ชั้นนอกรูปไข่ ชั้นในรูปแถบปลายแหลมสีขาว มีเส้นสีเขียวคล้ายรอบขีด 3 เส้น กลีบดอกเป็นรูปท่อ ปลายแยกเป็น 5 แฉก ผล แห้งสีดำ รูปร่างรียาวบาง ยาวประมาณ 4 มิลลิเมตรมีลักษณะเป็นเส้น มีรยางค์เป็นขนสีขาวหรือขาวอมน้ำตาล ยาวประมาณ 5 มิลลิเมตร

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ใบ ห้ามเลือด แผลสด แก้แผลเปื่อย สมานแผล ต้มน้ำดื่มเป็นยาถอนพิษ แก้อักเสบ ดอก เป็นยาชูกำลัง แก้ไข้ร้อนใน กระจายน้ำ บำรุงหัวใจ ต้น แก้ปวดท้อง ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ นมคัด

แก้บวม ดูดหนอง ทั้งต้น ใช้แก้บาดทะยัก (อัจฉรา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันทรสุวรรณ และ สรวารุช สังข์แก้ว, 2556, หน้า 65)

โสมไทย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Talinum paniculatum* (Jacq.) Gaertn.

วงศ์ TALINACEAE

ชื่อพื้นเมือง โสมจีน โสมคน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ พืชล้มลุก อายุหลายปี สูงได้ถึง 1 เมตร ลำต้นมีสันเป็นเหลี่ยมถึงกลม ตั้งขึ้นหรือทอดนอน อวบน้ำ ผิวเกลี้ยง แตกกิ่งจากตาคู่ 2 ข้างของลำต้น ใบ เดี่ยว เรียงแบบเวียนรอบต้น หรือเกือบจะเป็นคู่ตรงกันข้าม ก้านใบอาจจะมีหรือไม่มีแต่สัน แผ่นใบคล้ายใบพาย รูปรีแกมขอบขนานถึงรูปไข่กลับแกมขอบขนาน กว้าง 1-6 เซนติเมตร ยาว 3-15 เซนติเมตร ปลายใบโค้งมนหรือเว้าลึกลงไปเล็กน้อย ดอก ออกเป็นช่อเชิงหลั่นแยกแขนงบริเวณยอดหรือปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 5-30 เซนติเมตร แกนช่อดอกเป็นสันเป็นเหลี่ยมสามสัน แต่อาจแตกต่างกันไปโดยมี 2-5 สัน แต่ละช่อมีจำนวนดอกย่อย 8-30 ดอก กลีบเลี้ยงรูปสามเหลี่ยมปลายแหลม 2 กลีบ สีเขียวมักจะติดอยู่ทน กลีบดอกสีชมพู 5 กลีบ รูปไข่กลับปลายโค้งมน ขนาดกว้างได้ถึง 4 มิลลิเมตร ยาว 10 มิลลิเมตร ผล มีลักษณะเป็นฝักรูปทรงกลมถึงรูปไข่รี ยาว 4-7 มิลลิเมตร แตกได้เป็น 3 ซีก เมื่อแก่มีสีเหลือง ภายในมีเมล็ดเป็นจำนวนมาก

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ใช้เหง้าตองเหง้าต้มถือเป็นยาบำรุง พัฒนาเป็นไม้ดอกไม้ประดับปลูกในกระถางหรือ
ในสวน (สุภาภรณ์ ปิติพร, 2556, หน้า 492)

หญ้ายาง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Euphorbia heterophylla* L.

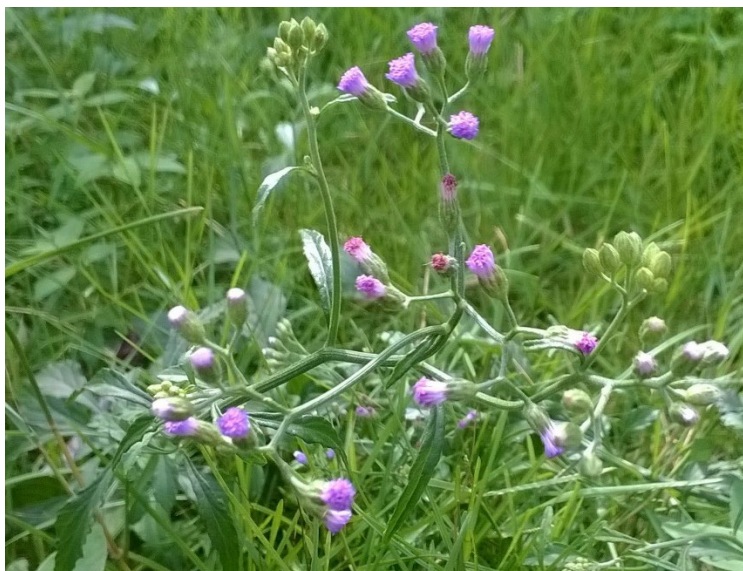
วงศ์ EUPHORBIACEAE

ชื่อพื้นเมือง ใบต่างดอก ลูกเขยตายแม่ยายทำศพ หญ้าน้ำหมึก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุกอายุปีเดียว ทุกส่วนของลำต้นมีน้ำยาง สีขาวขุ่น ต้นตั้งตรงสูง
ได้ถึง 1 เมตร ใบ เดี่ยว ออกเวียนรูปรีหรือรูปแถบแกมรูปใบหอก กว้าง 1-5 เซนติเมตร
ยาว 5-8 เซนติเมตร แผ่นใบด้านล่างสีจาง ดอก ออกเป็นช่อกระจุกแน่นเกิดที่ปลายยอด มีใบรอง
เป็นกระจุกรองรับ โคนใบมีสีเขียวอ่อน ดอกแยกเพศแต่อยู่บนช่อเดียวกัน กลีบรวมสีเขียว
ดอกเพศเมียรูปร่างกลม ดอกเพศผู้เกิดข้าง ๆ ดอกเพศเมีย เกสรเพศผู้สีเหลือง ผล แบบผลแห้งแล้ว
แตกรูปกลมแป้น

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ยอดอ่อนใช้รับประทานสดประมาณ 3 ใบ มีฤทธิ์เป็นยาถ่าย ยาระบาย ช่วยแก้อาการท้องผูก
ราก ช่วยกระทุ้งพิษ ช่วยแก้พิษฝีภายใน ช่วยขับน้ำนมของสตรี (อัจฉารา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ
จันทร์สุวรรณ และสรารุช สังข์แก้ว, 2556, หน้า 131)

หญ้าสะออง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cyanthillium cinereum* (L.) H. Rob.

ชื่อวงศ์ ASTERACEAE

ชื่อพื้นเมือง หญ้าสามวัน เสือสามขา ถั่วแฮะดินฝรั่งโคก ก้านรูป ต้นก้านรูป หนาดหนา

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก สูง 10-80 เซนติเมตร ลำต้นเป็นสัน ตามลำต้นมีต่อมสีม่วงดำ และมีขนนุ่มกระจายทั่ว ใบ เดี่ยว ออกเวียน แผ่นใบมีหลายรูปร่างใบต่างล่างมีก้านใบยาว 1-2.5 เซนติเมตร ใบด้านบนก้านสั้นมาก ใบรูปไข่ รูปไข่กลับ รูปใบหอกหรือรูปขอบขนาน กว้าง 0.5-3 เซนติเมตร ยาว 1-10 เซนติเมตร แผ่นใบมีขนสั้นนุ่มทั้งสองด้าน ดอก ออกเป็นช่อเชิงหลั่นที่ปลายยอด ดอกย่อยเกิดรวมกันเป็นช่อกระจุกกลมแน่น กลีบดอกสีขาวปนม่วงอ่อนหรือสีชมพู โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 3-4 มิลลิเมตร ปลายแยกเป็น 5 แฉก ผล รูปทรงกระบอก ยาว 1.5-2 มิลลิเมตร

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก ขับพยาธิ แก้โรคบวมน้ำ และแก้ปวดข้อ ทั้งต้น ลดไข้ แก้อาการดีซ่าน ริดสีดวงทวาร เป็นยาบำรุงกำลัง ใบ ตำพอกแผลเป็นยาสมาน เมล็ด แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ (อัจฉรา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันทรสุวรรณ และสรารุช สังข์แก้ว, 2556, หน้า 79)

หญ้าลูกข้าว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Spermacoce ocymoides* Burm.f.

ชื่อวงศ์ RUBIACEAE

ชื่อพื้นเมือง หญ้าลูกข้าว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นตรง ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกเรียงตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ ลักษณะของใบ เป็นรูปใบหอกหรือรูปขอบขนานแกมใบหอก ใบมีขนาดกว้างประมาณ 1-2 เซนติเมตร และยาวประมาณ 3-6 เซนติเมตร แผ่นใบเป็นสีเขียว ส่วนเส้นใบเป็นสีม่วงแกมน้ำตาล มีขนเล็กน้อย ทั้งสองด้าน หูใบจะอยู่ระหว่างก้านใบ ดอก ออกดอกเป็นช่อตามซอกใบ ดอกย่อยมีจำนวนมาก เรียงตัวอัดกันแน่นเป็นช่อรูปครึ่งทรงกลม กลุ่มดอกย่อยมีใบรองรับ 2 ใบ ดอกย่อยมีขนาดประมาณ 1-2 มิลลิเมตร กลีบดอกเป็นสีขาว โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้น ๆ โดยจะออกดอกในช่วงประมาณเดือนมิถุนายนถึงเดือนมีนาคม

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ทางภาคเหนือ ใช้ทั้งต้นร่วมกับผักเป็ดแดง มะกรูด มะนาว และแก่นสลัดได ดองกับ น้ำซาวข้าว ต้มแก้โรคผอมแห้ง (สำนักพิมพ์บ้านและสวน, 2560)

หว่าชะอำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Peristrophe lanceolaria* (Roxb.) Nees

ชื่อวงศ์ ACANTHACRAE

ชื่อพื้นเมือง จ้าฮ่อม กระจดองเต้าหู้ก กระจดองเต้าร้าง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ล้มลุก อายุหลายปี สูงได้ถึง 50 เซนติเมตร ลำต้น และกิ่งมีสันตามยาว เป็นเหลี่ยม ปกคลุมด้วยขนละเอียดค่อนข้างหนาแน่น ใบ เดี่ยว ออกเป็นคู่ตรงกันข้าม ก้านใบยาว 1.0-6.5 เซนติเมตร แผ่นใบรูปไข่ยาวหรือรูปหอก ขนาดกว้าง 2.5-6.0 เซนติเมตร ยาว 9.0-16.0 เซนติเมตร ปลายใบเรียวแหลม โคนใบโค้งมนหรือสอบแบบรูปลิ้ม ขอบใบเรียบ ผิวใบสีเขียว เส้นใบข้าง 7-12 คู่ ดอก ออกเป็นช่อกระจุกบริเวณยอดหรือง่ามใบใกล้ยอด ช่อดอกยาว 5-12 เซนติเมตร ปกคลุมด้วยขนละเอียด มีต่อมที่ปลายค่อนข้างหนาแน่น ใบประดับที่โคนช่อดอกเล็ก และติดเป็นคู่ระหว่างช่อ ดอกย่อยมีกาบรองดอกยาว แคบ ขนาดยาว 1.5-2.0 เซนติเมตร 1-4 กาบ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ขนาดไล่เลี่ยกัน ผล เป็นฝักยาวรียาว 1.5-2.0 เซนติเมตร ภายในมี 4 ช่อง ฝักด้านนอกปกคลุมด้วยขนที่มีปลายเป็นตุ่มค่อนข้างหนาแน่น

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก ใช้ฝนกับเหล้าป้ายลิ้นแก่ซางเด็ก ใบ ตำเป็นยาพอกแก้ปวด บวม อักเสบ และ แผลติดเชื้อ (วงศ์สฤติ ฉั่วกุล พร้อมจิต ศรีลัมพ์ และสมพร ประธานธรรารักษ์, 2543, หน้า 164)

อบเชยเถา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Zygotelma benthami* Baill.

ชื่อวงศ์ APOCYNACEAE

ชื่อพื้นเมือง อบเชยเถา กำยาน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้เลื้อยพบเห็นได้ทั่วไปมีรากสะสมอาหารใต้ดิน ทุกส่วนของต้นมียางสีขาว ใบ รูปหอยาวปลายแหลม ออกตรงกันข้าม แผ่นใบหนา เส้นกลางใบมีสีเขียวอ่อน ดอก ช่อดอกออกที่ซอกใบ สีชมพูขลิบขาว มีกลีบดอก 5 กลีบ ผล เป็นฝักรูปกระสวย ยาวประมาณ 5 เซนติเมตร โคนผลติดกันคล้ายผลแฝด เมื่อแก่แตกออก ภายฝันามีเมล็ดจำนวนมาก

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

ราก ปรงเป็นยาหอม บำรุงหัวใจ แก้ลมวิงเวียน ขับลมในไส้ แก้ปวดมวนท้อง (สุภาภรณ์ ปิติพร, 2556, หน้า 58)

อุตพิต

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Typhonium trilobatum* (L.) Schott.

วงศ์ ARACEAE

ชื่อพื้นเมือง บอนบัว มะโหรา อุตพิช อุตตพิช

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ล้มลุก ที่มีความสูงของต้นประมาณ 10-45 เซนติเมตร จัดเป็น รานที่มีหัวขนาดเล็กอยู่ใต้ดิน เมื่อถึงฤดูฝนก็จะงอกขึ้นมาใหม่ ลักษณะของหัวค่อนข้างกลมหรือแบน ใบ เดี่ยว ออกเรียงสลับเป็นวงบริเวณผิวดิน แผ่นใบแผ่เป็นลอนเล็กน้อย ใบเป็นรูปไข่ปลายแหลม หรือเป็นรูปลูกศรแกมรูปหัวใจ ขอบใบเรียบหรือหยักเว้าแบ่งออกเป็นแฉก 3 แฉก โคนใบเว้าลึก เข้าหาก้านใบ มีความกว้างและยาวประมาณ 25-30 เซนติเมตร แผ่นใบเป็นสีเขียวมัน มีลาย หรือมีจุด ประสีม่วง ก้านใบยาวประมาณ 37 เซนติเมตร ดอก ออกดอกเป็นช่อ แทงมาจากหัวใต้ดินขึ้นมาเป็น แท่งยาว ๆ ก้านช่อดอกเป็นสีเขียวปนสีน้ำตาลหรือสีแดงเข้ม ช่อดอกมีกาบหุ้มยาวประมาณ 6-15 เซนติเมตร กาบมีสีแดงเข้ม เมื่อดอกบานเต็มที่ดอกจะมีกลิ่นเหม็นคล้ายอาจมหรืออุจจาระ ผล ลักษณะของผลเป็นรูปทรงกลมหรือรูปขอบขนาน ภายในผลมีเมล็ด 1 เมล็ด

การใช้ประโยชน์/สรรพคุณ

สมานแผล แก้โรคริดสีดวงทวาร แก้พิษงูกัด (เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ นิจศิริ เรื่องรังสี และ กัญจนา ตีวิเศษ, 2549, หน้า 153)

บทที่ 5

สรุปและวิจารณ์ผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่าง ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ได้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนตุลาคม 2558 ถึงเดือนกันยายน 2559 โดยการสำรวจ พร้อมทั้งเก็บตัวอย่างรวบรวมชื่อแต่ละชนิด ถ่ายภาพประกอบ และเก็บข้อมูลของพรรณไม้พื้นล่าง จำนวน 37 แปลง ได้ทั้งสิ้น 32 วงศ์ 50 สกุล และ 58 ชนิด พบมากที่สุด คือ วงศ์ ASTERACEAE และ MALVACEAE มีจำนวน 7 ชนิดเท่ากัน เมื่อทำการจำแนกพรรณไม้พบว่าส่วนใหญ่เป็นไม้ล้มลุก และมีพันธุ์ไม้ต่างถิ่น 14 ชนิด ซึ่งมีความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่างค่อนข้างน้อย ในขณะเดียวกันพบว่าแต่ละชนิดนั้นมีปริมาณค่อนข้างน้อย มีการเข้าไปใช้ประโยชน์และมีการปลูกพืชเศรษฐกิจร่วมกับพืชป่าตลอดทั้งปี โดยจะเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอาหาร เช่น ผัก และผลไม้

สำหรับผลการวิเคราะห์ค่าความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่างในแต่ละแปลงตัวอย่าง ผลปรากฏว่า พันธุ์ไม้พื้นล่างที่พบจำนวนแปลงมากที่สุดคือ สาบเสือ รองลงมาคือ ผักปลาใบกว้าง และ ถั่วลาย เท่ากับ 20, 18 และ 15 แปลงตามลำดับ ซึ่งมีการกระจายพันธุ์มากที่สุดด้วย ส่วนจำนวนต้นต่อแปลงตัวอย่างของพรรณไม้พื้นล่างมากที่สุดคือ หญ้ายาง รองลงมาคือ ผักปลาใบกว้าง และ สาบแร้งสาบกา เท่ากับ 6.38, 5.68 และ 5.35 ต้นตามลำดับ พบว่าปริมาณชนิดของพรรณไม้พื้นล่างที่มีความหนาแน่นมากที่สุด คือ หญ้ายาง (1.595 ต้นต่อตารางเมตร) รองลงมาคือ ผักปลาใบกว้าง (1.419 ต้นต่อตารางเมตร) และสาบแร้งสาบกา (1.338 ต้นต่อตารางเมตร) ตามลำดับ ซึ่งมีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 15.422 %, 13.717% และ 12.938 % ตามลำดับ ส่วนกลุ่มไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้พุ่ม และไม้เถาเนื้อแข็ง พบว่า เปล้าใหญ่ มีความหนาแน่นมากที่สุดรองลงมา คือ หัสศุณ

พรรณไม้พื้นล่างที่เป็นไม้ล้มลุกค่าความถี่สูงมากที่สุด ได้แก่ สาบเสือ (54.054 %) รองลงมา ผักปลาใบกว้าง (48.649%) และถั่วลาย (40.541%) ตามลำดับ โดยมีค่าความถี่สัมพัทธ์สูงกว่าชนิดอื่นเช่นกันคือ 8.772%, 7.895 % และ 6.579% ตามลำดับ การวิจัยครั้งนี้พบชนิดของพรรณไม้พื้นล่างที่กระจายอยู่ทั่วไปในป่ามากที่สุดคือ สาบเสือ ผักปลาใบกว้าง และถั่วลาย ตามลำดับ ซึ่งเป็นดัชนีบ่งว่า พันธุ์ไม้ทั้ง 3 ชนิด มีการกระจายพันธุ์อยู่ทั่วไปในป่าวนเกษตรชุมชนบ้านถ้ำเสือมากที่สุด ซึ่งสามารถจะพบเห็นได้ง่ายมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีไม้เถาเนื้อแข็งที่มีการเจริญเติบโตในลักษณะเดียวกันคือ เล็บเหยี่ยว เป็นต้น

การวิจัยครั้งนี้ยังพบพันธุ์ไม้คล้ายกับมะเกลือเพชรที่พบในป่าแก่งกระจาน ซึ่งพบได้น้อยมาก มีดอกสีขาว ผลอ่อนสีเขียว ผลสุกสีแดง มีสีสันสดใส และยังสามารถนำมาปลูกเป็นไม้ประดับได้

วิจารณ์ผลการวิจัย

พรรณไม้พื้นล่างที่มีความถี่ และความถี่สัมพัทธ์มากที่สุด คือ สาบเสือ ค่าความถี่เป็นค่าแสดงลักษณะที่บ่งบอกถึงการกระจายของไม้ในนั้นๆ ในสังคม ไม้ที่มีความถี่มากแสดงว่ามีการกระจายตัวอย่างกว้างขวางในสังคมพืช แสดงว่า สาบเสือ มีการกระจายสม่ำเสมอทั่วพื้นที่มากที่สุด ซึ่งชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์จากไม้ยืนต้นที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ เช่น โครงการทำธนาคารต้นไม้ ส่วนพรรณไม้พื้นล่างใช้เป็นอาหาร และเป็นสมุนไพร การซื้อขาย ผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ป่าไม้ในท้องตลาด โดยใช้ราคาตลาด เป็นเครื่องมือช่วยในการพิจารณามูลค่า ของผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ป่าไม้ ว่าควรมีมูลค่าเท่าใดถ้านำออกมาขายในท้องตลาดหรือนำไปใช้ประโยชน์ในครัวเรือน การประเมินมูลค่าของชนิดพันธุ์ที่นิยมนำมาใช้ประโยชน์ ชนิดพืชอาหาร (สันติ สุขสะอาด, (2552) ป่าวนเกษตรชุมชนบ้านถ้ำเสือ มีการทำการเกษตรในพื้นที่ป่า ใช้พื้นที่ป่าทำการเพาะปลูกในบางช่วงเวลา สลับกับปล่อยให้ฟื้นคืนสภาพกลับไปเป็นป่าซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลวรรณ เรือนก้อน และฐิติมา บุญมา (2557) ได้ศึกษาความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชพื้นล่างและไม้หนุ่มในสวนวนเกษตรบ้านหลายโพธิ์ อำเภอ บางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ที่มีการผสมผสานการปลูกพืชเข้าไปในพื้นที่ป่า เพื่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นพบว่า ยางนา เจริญเติบโตได้ดี ลำต้นตรง สามารถนำเนื้อไม้มาใช้ในการก่อสร้างได้ จึงทำให้ชาวบ้านนิยมปลูกมากกว่าไม้ชนิดอื่น แต่ในการศึกษาพื้นที่ป่าชุมชนบ้านถ้ำเสือ พบว่า สัก มีมูลค่ามากกว่าพรรณไม้ชนิดอื่น ๆ เนื่องจากชาวบ้านมีการปลูกสัก เพื่อเข้าร่วมโครงการธนาคารต้นไม้ เพราะเป็นพันธุ์ไม้ที่ให้มูลค่า เนื้อไม้สามารถนำมาเป็นหลักประกันเงินกู้ได้ในอนาคต

การศึกษาความหลากหลายพรรณไม้พื้นล่างในพื้นที่ป่าวนเกษตร ชุมชนบ้านถ้ำเสือ พบว่า มีการใช้ประโยชน์ทางด้านสมุนไพร และใช้ในการประกอบอาหาร ได้แก่ ผักกูด ผักปลัง มะระขี้นก ซึ่งมีสรรพคุณในการช่วยเพิ่มภูมิคุ้มกัน บำรุงดวงตา และช่วยบำรุงน้ำดี ส่วนสมุนไพร ย่านาง อุดพิศ ซึ่งมีสรรพคุณในการบำรุงร่างกาย ถอนพิษ แก้ไข้ สมานแผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุทธนา ทองบุญเกื้อ (2551) ได้ศึกษาความหลากหลายและใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชุมชนที่อาศัยอยู่รอบ ๆ พื้นที่วนอุทยานถ้ำเพชร-ถ้ำทอง อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านการใช้เป็นยา

บำบัดรักษาโรค และใช้ในการประกอบอาหาร ทั้งยังปลูกเพื่อจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้พื้นล่างจำเป็นต้องใช้ระยะเวลา ในการสำรวจอย่างน้อย 1-2 ปี เพราะในการสำรวจแต่ละครั้งนั้นอาจไม่สามารถเก็บตัวอย่างพรรณไม้ได้ครบถ้วนภายในครั้งเดียว เช่น ใบ ดอก ผล และเมล็ดของพรรณไม้แต่ละชนิด จำเป็นต้องเข้าทุกฤดูกาล ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ ซึ่งพรรณไม้แต่ละชนิดไม่เหมือนกัน มีการออกดอกติดผลไม่พร้อมกัน และสภาพอากาศแตกต่างกัน เช่น จะพบสภาพความแห้งแล้งในช่วงเดือนเมษายน และในเดือนมิถุนายนจะมีสภาพชื้น มีฝนตก มีน้ำนองตามทางเดิน พบสัตว์และแมลงตัวเล็ก ๆ ทั้งมีพิษและไม่มีพิษ เช่น งู ตะขาบ หนอน แมงมุม และยุง เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยต้องศึกษาข้อมูลสภาพป่า และลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพรรณไม้ก่อนเริ่มสำรวจ เพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินงาน

เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าวนเกษตรมีกิจกรรมที่เกษตรกรได้ทำการปลูกพืชเศรษฐกิจร่วมด้วย ลักษณะการเจริญเติบโตของพืชบางชนิดชอบสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน หากนำไปปลูกเพื่อเป็นรายได้ จึงต้องรู้ว่าพืชชนิดนั้นขึ้นอยู่ในสภาวะใด เช่น ผักกูด เป็นพืชที่ต้องการความชื้นสูง แสงแดดส่องรำไร ต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมต่อการเจริญเติบโต

บรรณานุกรม

- กมลรัตน์ วงศ์รักษา. (2559). ความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ยืนต้นที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ บริเวณสวนร่มเกล้ากาลพฤกษ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สืบค้นเมื่อ มกราคม 10, 2560 จาก : <file:///G:/งานอ้างอิงสมุนไพร/งานวิจัยพืชสมุนไพร2559-60/06-article-envi.pdf>.
- กมลวรรณ เรือนก้อน และฐิติมา บุญมา .(2557). ความหลากหลายทางชนิดพันธุ์และการใช้ประโยชน์ของพืชพื้นล่างและไม้หนุ่มในสวนวนเกษตร บ้านหลายโพธิ์ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก. สืบค้นเมื่อ มกราคม 10, 2560 จาก : http://www.agi.nu.ac.thnred/Document/is-DF/2557/nre_2557_06_FullPaper.pdf.
- กรกนก พันธุ์หลังสวน, จริญญา ดอนบ้านสุ่ย. (2543). ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมการปลูกป่า.

- กิตติชัย บุษราคัม .(2559). **ได้ศึกษาความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ที่ใช้เป็นอาหารบริเวณสวน
ร่มเกล้ากาลพฤกษ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สืบค้นเมื่อ** มกราคม 10, 2560 จาก : [file:///G:/
งานอ้างอิงสมุนไพร/งานวิจัยพืชสมุนไพร2559-60/06-article-envi.pdf](file:///G:/งานอ้างอิงสมุนไพร/งานวิจัยพืชสมุนไพร2559-60/06-article-envi.pdf).
- ณัชมา ศิลปอนันต์. (2543). **ร่มไม้นอกบ้าน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไพลิน.
- ณัฐตรา จันทร์สุวานิชย์ อังคณา หิรัญสาส์ และคณะ. (2547). **พืชสมุนไพรในประเทศไทย ตอนที่ 3**.
กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ).
- เดลินิวส์. (2561). **ธนาคารต้นไม้**. สืบค้นเมื่อ มกราคม 5, 2561 จาก : [https://www.dailynews
.co.th/article/352771](https://www.dailynews.co.th/article/352771).
- เต็ม สมิตินันท์. (2557). **ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม
พ.ศ. 2557)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานหอพรรณไม้
- เทียมหทัย ชูพันธ์ และวิไลลักษณ์ ชูมสไตอินน์ . (2557). **ความหลากหลายของพรรณไม้ใน
วนอุทยานภูผาล้อม อำเภอนาด่าง จังหวัดเลย**. สืบค้นเมื่อ มกราคม 10, 2560 จาก :
http://research.msu.ac.th/msu_journal/upload/articles/article1050_12332.pdf.
- ไทยพับลิก้า .(2558). **ธนาคารต้นไม้ “ปลูกป่า ปลูกรายได้” 7 ปี เพิ่มพื้นที่ป่า 2.5 แสนไร่ – ธ.ก.ส.
ผลักดัน ผู้การขายคาร์บอนเครดิต : การจัดกลุ่มเนื้อไม้**. สืบค้นเมื่อ ธันวาคม 15, 2559
จาก : <https://thaipublica.org/2015/10/sawai-bank-of-trees-1/>
- ธัญนันท์ วีระกุล. (2553). **ไม้มงคล**. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- นฤมล กุลศิริศรีตระกูล เพ็ญพร วินัยเรืองฤทธิ์ ปาจรีย์ ชูประยูร และสินเดิม คีโต .(2556).
**ความหลากหลายของชนิดและการใช้ประโยชน์ของพันธุ์ไม้ในป่า : ป่าชุมชนบ้านท่าทองแดง
ตำบลนาโบสถ์ อำเภอวังเจ้าจังหวัดตาก**. สืบค้นเมื่อ พฤษภาคม 15, 2559 จาก :
[http://journal.rmutp.ac.th/wp-
content/uploads/2014/08/special-energy-13.pdf](http://journal.rmutp.ac.th/wp-content/uploads/2014/08/special-energy-13.pdf)
- นันทน์ภัส สุวรรณสินธุ์. (2553). **พรรณพฤกษชาติในป่าสลอด จังหวัดเพชรบุรี เล่ม 1 ไม้ต้น**.
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- นันทน์ภัส สุวรรณสินธุ์ และบัญญัติ ศิริธนาวงศ์. (2554). **ความหลากหลายของไม้พุ่ม ไม้รอเลื้อย
และไม้เถาเนื้อแข็ง ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านโป่งสลอด จังหวัดเพชรบุรี**. สืบค้นเมื่อ
พฤษภาคม 15, 2560. จาก : [file:///G:/งานอ้างอิงสมุนไพร/งานวิจัยพืชสมุนไพร
2559-60/050911_104741.pdf](file:///G:/งานอ้างอิงสมุนไพร/งานวิจัยพืชสมุนไพร2559-60/050911_104741.pdf).
- นิจศิริ เรืองรังสี และ ธวัชชัย มังคละคุปต์. (2547). **สมุนไพรไทย เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : พี เฮลท์ดี.

ปอบิต สรรพคุณและประโยชน์ของปอบิต 29 ข้อ !.(2560). สืบค้นเมื่อ มกราคม 5, 2561 จาก :

<https://medthai.com/%E0%B8%9B%E0%B8%AD%E0%B8%81%E0%B8%B0%E0%B8%9A%E0%B8%B4%E0%B8%94/>.

เปล้าใหญ่ สรรพคุณและประโยชน์ของเปล้าใหญ่ 40 ข้อ). สืบค้นเมื่อ มกราคม 5, 2561 จาก :

<https://medthai.com/%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B9%83%E0%B8%AB%E0%B8%8D%E0%B9%88/>.
[2561, มกราคม 5].

ผักหวานป่า สรรพคุณและประโยชน์ของผักหวานป่า 21 ข้อ !. (2560). สืบค้นเมื่อ มกราคม 5,

2561 จาก : <https://medthai.com/%E0%B8%9C%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%AB%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%9B%E0%B9%88%E0%B8%B2/>.

เพ็ญญา ทรัพย์เจริญ นิจศิริ เรื่องรังษี และ กัญญา ตีวิเศษ. (2549). **สมุนไพรในอุทยานแห่งชาติภาคกลาง**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนบุรี : โครงการพัฒนาตำรา กองทุนสนับสนุนกิจกรรมมูลนิธิการแพทย์แผนไทยพัฒนา.

ยุทธนา ทองบุญเกื้อ. (2551). **ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ พืชสมุนไพร ในวนอุทยาน**

ถ้ำเพชร-ถ้ำทอง อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์. สืบค้นเมื่อ พฤษภาคม 15, 2559 จาก :
<http://frc.forest.ku.ac.th/frcdatabase/bulletin/Document/C00647.pdf>.

วงศ์สถิต ฉั่วกุล พร้อมจิต ศรีลัมพ์ และ สมภาพ ประธานธรรารักษ์. (2543). **สารานุกรมสมุนไพร 2 สยามเภัชชยพฤกษ์**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : บริษัททอมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

วงศ์สถิต ฉั่วกุล. (2539). **สมุนไพรพื้นบ้านล้านนา**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

วชิรพงศ์ หวลบุตรตา. (2548). **ไม้ต้นประดับ เล่ม 2**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : บริษัททอมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

วรดลต์ แจ่มจำรูญ. (2541). **วารสารวนศาสตร์ 17** : 118-129. สืบค้นเมื่อ ธันวาคม 1, 2557 จาก :

file:///C:/Users/User_PC/Downloads/pdf .

วิทยา ปองอมรกุล และ สันติ วัฒนฐานะ. (มปป). **พรรณไม้เมืองไทย พืชสมุนไพร 1**. องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ.

วิสุทธิ์ ไบไม้. (2538). **ความหลากหลายทางชีวภาพ**. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการเกษตร

สำนักพิพิธภัณฑ์ และวัฒนธรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์ฝึกอบรม
วนศาสตร์ ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก.

สันติ สุขสะอาด . (2552). การประเมินมูลค่าทรัพยากรป่าไม้ . **วารสารการจัดการป่าไม้ 3 (6) :**
122-133

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2559). **ขี้มุดินหมา**. สืบค้นเมื่อ มกราคม 5, 2561 จาก :
<http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

“_____”. **เครือปลาสงแดง**. สืบค้นเมื่อ มกราคม 5, 2561 จาก :
<http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

“_____”. **โตงวะ**. สืบค้นเมื่อ มกราคม 5, 2561 จาก :
<http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

“_____”. **เถาคันขาว**. สืบค้นเมื่อ มกราคม 5, 2561 จาก :
<http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

“_____”. **ย่านลิเภา**. สืบค้นเมื่อ มกราคม 5, 2561 จาก :
<http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า
และพันธุ์พืช. (2559). **ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย**. สืบค้นเมื่อ มีนาคม 24, 2560 จาก :
<http://www.dnp.go.th/botany/.com>.

สำนักพิมพ์บ้านและสวน. (2560). **PLANT LIBRARY**. สืบค้นเมื่อ มีนาคม 24, 2560 จาก :
<http://book.baan laesuan.com/plant-library/>.

สุธรรม อารีกุล. (2552). **องค์ความรู้เรื่องพืชป่าที่ใช้ประโยชน์ทางภาคเหนือของไทย เล่ม 1**.
เชียงใหม่ : มูลนิธิโครงการหลวง.

“_____”. **องค์ความรู้เรื่องพืชป่าที่ใช้ประโยชน์ทางภาคเหนือของไทย เล่ม 2**.
เชียงใหม่ : มูลนิธิโครงการหลวง.

“_____”. **องค์ความรู้เรื่องพืชป่าที่ใช้ประโยชน์ทางภาคเหนือของไทย เล่ม 3**.
เชียงใหม่ : มูลนิธิโครงการหลวง.

สุภาพร ปิติพร. (2556). **สมุนไพร ยากำลั่ง**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : มูลนิธิโรงพยาบาล
เจ้าพระยาอภัยภูเบศร.

เสงี่ยม สัมพันธ์รักษ์ .(2559). **บ้านถ้ำเสือ**. สืบค้นเมื่อ มกราคม 14, 2559 จาก :
<https://www.gotoknow.org/posts/393533>

อุทธร พงษ์ไสว. (2541). **ไม้เลื้อยประดับ**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง .

- อิสรา แพงสี. (2551). **ไม้พุ่ม**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อุทิศ ภูอินทร์. (2542). **นิเวศวิทยาพื้นฐานเพื่อการป่าไม้**. ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ. สืบค้นเมื่อ พฤษภาคม 15, 2559 จาก :
<http://portal.dnp.go.th/DNP/FileSystem/download?uuid=05de5bc7-ae66-4802-8682-a966aced23fa.pdf>.
- อัจฉรา ตีระวัฒนานนท์ ภาณุมาศ จันทร์สุวรรณ และ สราวุธ สังข์แก้ว. (2556). **พรรณไม้พื้นล่าง**. กรุงเทพฯ : ไอติงแอดเวอร์ไทซิ่ง.
- โฮมสเตย์บ้านถ้ำเสือ .(2559). **โฮมสเตย์บ้านถ้ำเสือ เพชรบุรี** . สืบค้นเมื่อ ธันวาคม 15, 2559 จาก :
<https://www.touronthai.com/article/184>
- Google map. (2561). **ภาพถ่ายดาวเทียม ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี**. สืบค้นเมื่อ มกราคม 5, 2561 จาก : <https://www.touronthai.com/article/184>
- Greenpeace Thailand. (2559). **วนเกษตร**. สืบค้นเมื่อ มกราคม 5, 2561 จาก :
<http://www.greenpeace.org/seasia/th/campaigns/eco-farming-for-our-food/Agro-Forestry/>.
- Mueller, Dombois and Ellenberg, (1974). **Measuring Plant Diversity: Lessons from the Field**. สืบค้นเมื่อ พฤษภาคม 17, 2559 จาก : https://books.google.co.th/books?id=AkCU1O3GgggC&pg=PA36&lpg=PA36&dq=MuellerDombois+Ellenberg,+1974&source=bl&ots=tgyDleHdff&sig=6AM6bakj2YyhfeRYdCkDnAQK97Q&hl=th&sa=X&ved=Ewj0_ZmclfdYAhVM0Y8KHX0WBukQ6AERjAE#v=onepage&q=MuellerDombois%20and%20Ellenberg%2C%201974&f=false.
- Tongboonkuea, Y. (2008). **Diversity and Utilization of Medicinal Plants in Tham Phet - Tham Thong Forest Park Takhlee District, Nakhon Sawan Province**. Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation. (in Thai).

ดัชนีชื่อไทย

	ก	
กระสัง		40
กะทกรก		41
	ข	
ขยู่มตินหมา		42
ขั้ตมอนใบกว้าง		43
ขั้ตมอนใบแคบ		44
	ค	
ครอบฟันสี		45
คั้วนาง		46
โคกกะออม		47
เครีอปลาสงแดง		48
	ช	
ซ้ำพลู		49
	ต	
ตดหมูตดหมา		50
ต้อยตึง		51
ตะไคร้		52
ตะลุ่มนง		28
ตำลึง		53
โตงวะ		54

	ถ	
ถั่วลาย		58
เถาคันขาว		56
	น	
นมวัว		29
น้ำนมราชสีห์		57
	บ	
บาทยา		58
	ป	
ปอบิด		30
เปล้าใหญ่		31
	ผ	
ผกากรอง		32
ผักกาดนกเขา		59
ผักกูด		60
ผักโขม		61
ผักปลัง		62
ผักปลาบขอบใบเรียว		63
ผักปลาบใบกว้าง		64
ผักเสี้ยนขน		65
ผักหวานป่า		33
	พ	
พริกไทย		66
พินูจขาว		67
	ม	
มะเกลือเพชรบุรี		34
มะเขือเปราะ		68
มะเขือพวง		69
มะระขี้นก		70

มะแว้งนก	71
ไมยราบ	72
ย	
ย่านลิเภา	73
ย่านาง	74
ล	
ละหุ่ง	35
ลูกใต้ใบ	75
เล็บเหยี่ยว	36
ส	
สบู่แดง	37
ส้มสามตา	76
สาบแร้งสาบกา	77
สาบเสือ	78
สามพันตา	38
โสมไทย	79
ท	
หญ้ายาง	80
หญ้าละออง	81
หญ้าลูกข้าว	82
หว่าชะอำ	83
หัสคุณ	39
อ	
อบเชยเถา	84
อตุพิต	85